

განათლება

(წელიწადი მესამე)

VI ივნისი 1910 წ.

ჟურნალი წლიურად ღირს 3 მან.
ნახევარი წლით . . . 2 მან.
სახალხო სკოლების მასწავლებლებს
ჟურნალი დაეთმობათ წლიურად
ორ მანეთად.

ცალკე ნომ-
რის ფასი
30 კაპ.

ხელის მოწერა მიიღება **თფილისში** წერა-
კითხვის საზოგადოების წიგნის მაღაზიაში და
„ნაკადულის“ რედაქციაში. წერილები და
ჟურნალის ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ ად-
რესით: **Тифлисъ. Дворянская Грузинская**
Гимназія. Л. Г. Боцвадзе.

მზიანი სკოლა

(ა. ლაუზა)

ამ სამის წლის წინად გერმანულს ენა-
ზედ დაისტამბა ერთი საყურადღებო წიგ-
ნი შემდეგის სათაურით: „Sonnenschule“ *)
„მზიანი სკოლა“. სკოლა, „აღსავსე მზით,
ყვავილებით და მუსიკით“, არსად არ არ-
სებობს, ის მხოლოდ ახალგაზდა პოეტ-
მასწავლებლის ფანტაზიაშია. ქვეყანაზე
არსად არ არსებობს ჯერ ისეთი სკოლა,
სადაც მასწავლებლისა და მოწაფეების
ყოველგვარი სამუშაო განუყრელ სიამოვნებას
წარმოადგენს, ერთგვარად იტაცებ-
დეს ყველას და აღსავსეც იყოს სიმშვე-
ნიერით და პოეზიით. ჯერ ასეთი სკოლა

არ არსებობს. მაგრამ განა არ შეიძლება
წარმოვიდგინოთ, რომ ეს შესაძლებელია?
საუკეთესო პირობებში არა ერთი მშვე-
ნიერი აზრი განხორციელებულა. მშრალ
წიგნურ სიბრძნეს და მარტო პრაქტიკულ
გონებას არასოდეს არ შეუქმნია ისეთი
აღამიანები, რომელთაც მოეხდინოთ რა-
იმე ცვლილება ცხოვრების რომელსამე
დარგში, არამედ მხოლოდ ძლიერს გრძნო-
ბას, ფანტაზიის ფართოდ მუშაობას და
გატაცებითი ნიქს. „იცი, ჩემო შვილო“,
ეუბნება სიკვდილის წინ სენ-სიმონი თა-
ვისს საყვარელ მოწაფეს, „არაფრის დი-
დებულის რისმე შექმნა არ შეიძლება გა-
უმხნეველად“.

*) წიგნი გამოცემულია ლეიპციგში 1905 წ.
სრული სათაური არის: **Johann Fveidvich,**
Sonnenschule, ein Wiewev Pvobehahv.

წიგნის ავტორს აღტაცებით უყვარს
თავისი საქმე. მგონია, პირადად მისთვის

ყოველი გაკვეთილი სკოლაში ნამდვილ დღესასწაულს წარმოადგენს. მაგრამ ამ წიგნში დასტამბული მოწაფეთა თხზულებიდანაც ბრწყინვალე და სასიამოვნო სიო მოჰქრის. ამ ჩინებული წიგნის კითხვის დროს უნებლიეთ ჰფიქრობ: აქ არის დასაწყისი იდეალის განხორციელებისა, აქ უკვე არა მარტო ოცნებაა, არამედ მშვენიერი სინამდვილე! გენატრება და გსურს იდეის განხორციელება უფრო ფართო საფუძველზე.

წარმოდგენილი გაქვთ სკოლა, სადაც ბავშვები სწავლობენ იმას, რაც მათ იზიდავს, რაც უყვართ. ასწავლიან ოსტატები, რომელთაც უყვართ საგანი, ბავშვები, იცნობენ მათ კარგად და ცხოვრობენ მათთან ერთი საზოგადო ცხოვრებით. ბავშვები მიისწრაფიან სკოლისკენ, სადაც ისინი ინტენსიური სულიერი სიცოცხლით ცხოვრობენ, თითოეული საათი იმათ აძლევს რაღაც ახალს და კარგს, იმათ სულში ფესვებს იდგამს სიყვარული, ყველაფრის შეგნება, სიმშვიდე და მხურვალე საერთო გრძნობა გარემოში არსებულ ბუნებასთან. მასწავლებლებიც აგრეთვე მიდიან წინ, ცხოვრობენ ნამდვილი სავსე სიცოცხლით, იმათაც თითოეული გაკვეთილი აძლევს რასმე ახალს და კარგს. საუკეთესო ძალები გონებისა და სულისა მუდმივ სიფხიზლეშია და ცოცხალი გატაცებული მუშაობით სიმკვიდრეს იძენენ. ეს ძალები სულიერად არ იქანცებიან მუშაობით, ისინი არ გაუბრიან სამუშაოს, პირიქით ეძებენ მას, ის მათთვის საჭიროა, როგორც სტიმული სულიერი ცხოვრებისა. მართლაც საკვირველი საქმეა: დახარჯვით კი არ ღარიბდებიან, მდიდრდებიან კიდევ, სიყვარული და აღამიანის სიცოცხლის და სულის შეგნება ყოველ დღე მატულობს. წლი-

დან წლამდის კი არ ბერდებიან, თითქოს ყმაწვილდებიან კიდევ. თითქოს ბავშვები უზიარებენ მათ თავიანთ ახალგაზდა ნორჩ სიცოცხლეს.

ბავშვებისთვისაც კარგია ასეთს სკოლაში. უფრო ადვილად სუნთქავენ, დაშორებულნი არიან ყოველგვარ უშნობას, უგვანობას, „ბაზრის სუნსა და მტვერს“, ქუჩურ ხმაურობას, მიხლა-მოხლას და ყველაფერს, რაც ხელს უწყობს კულის უშნო და ტლანქი გრძნობის განვითარებას. სწავლის დამთავრების შემდეგ, როცა ცხოვრებაში შევლენ, თან ატარებენ დასაწყისს იმ სიმშვენიერის და სისპეტაკისას, რომლითაც მოწაფენი განი მსკვალეობდნენ სკოლაში. ეს ატმოსფერა მოწაფეებს ძველ-რბილში აქვსთ გამჯდარი და სადაც უნდა წავიდნენ, ყველგან მას ავრცელებენ. მეტი სითბო და სინათლე ჩნდება იმათგან ცხოვრებაში, რომლისთვისაც ისინი ემზადებიან: იმათ უნდათ უკეთ გაიგონ ცხოვრება, ღრმად იგრძნონ, უსრულესად და უმშვენიერესად იცხოვრონ.

ავტორი მოგვითხრობს თუ როგორი გუნებით მიდიოდა ის სკოლაში: „**ხშირად ისეთს გრძნობას განვიცდიდი, თითქოს მზის ძალა წვიმასავით მესხმებოდა ზევიდან; როცა სკოლაში მივიდოდი, გავიბერტყავდი და ყველა ეს ოქროს წინწყლები მოესხურებოდა ნორჩ საზოგადოებას.**“ ის განიმსკვალეობდა სიცოცხლის სხივებით, ცხოველი სიცოცხლე შეჰქონდა სკოლაში და იმის სხივებით ათბობდა მოზარდ მსმენელთა ნორჩს გულს.

იმან იცის და გრძნობს, რომ აწინდელი სკოლა სიცოცხლესა ჰსპობს, ყველაფერს მტვრით ავსებს, მშრალი და უსარგებლო წიგნური სწავლების სიმძიმის

ქვეშ კვდება ცოცხალი გრძნობა და ჰენება სიყმაწვილე. მას უნდა მთლად გააღოს ყველა კარ-ფანჯრები, რომ გამაცოცხლებელი საღი ჰაერი და მზე შეუშვას საკლასო ოთახებში. უფრო მეტი, უფრო მეტი მზე! „ვერ დავმშვიდდები იმ დრომდის, სანამ ავსტრიის ყველა სკოლები არ გარდიქმნებიან ყვავილებით, მუსიკით და მზით აღვსებულ, შუშებიან სასახლებად“-გაიძახა ის.

იმან იცის, რომ დღეს სკოლებში ყველა ეს მცირეა. იქ სჭარბობს უსიცოცხლობა და მოწყენილობა. აი მას უნდა თავის მხრით შეიტანოს სკოლაში ცოტა მაინც სიცოცხლე და სინათლე. უყვარს სკოლა, მისთვის ძვირფასია ყველა ის ბავშვები, რომლებიც ყოველ დღე მოელოდებიან მას გაკვეთილებზე! თავის ოთახში ზის, თუ ქალაქის ქუჩებში დასეირნობს, ყველგან იმათზე ფიქრობს, როგორც შეყვარებული. „რას შერებთან ეხლა? „რაზე ფიქრობენ?“ ისინი კარგადაჰყავს შესწავლილი, გაგებული აქვს თითოეული მათგანის პიროვნება, ეგუება თითოეულის გემოვნებას და მიდრეკილებას. პოეტებიც, მემუსიკენიც, სკეპტიკ ფილოსოფოსებიც და ყბედი-მორალისტებიც ჰყავს მოწაფეთა შორის. ის ყველას ნებას აძლევს გულახდილად ლაპარაკისას, პატივისცემით ეპყრობა მათ გულწრფელ აზრებს, რადგანაც მას უნდა, რომ თითოეული მათგანი განვითარდეს თავისი ბუნებრივ მიმართულებაში და შერჩეს თავისებურობა, ორიგინალობა. ის მხოლოდ გულწრფელობას, გულითადობას და ალაღ-მართლობას მოითხოვს ყველასაგან. „შენ მიკროსკოპზე იმუშავე, შტიხელ ჰეიმ; იკოხე მორალი, შპერბერ; მხოლოდ ერთი: არ დაგავიწყდეთ **ცხოვრება!**“ ასე სჯის თავის გულ-

ში, როცა ჰფიქრობს ორ თავის მოწაფეზე, უკიდურეს რეალისტებზე, იღვის მოძღვარ პლატონის მტრებზე“.

მოწაფეებთან სრულიად გულწრფელი დამოკიდებულება ჰქონდა და მათში სრული ნდობა მოპოვებული. ისინი მთელს თავისს გულს გადაუშლიდნენ მასწავლებელს. ისიც ცოცხალ ინტერესით ეკიდებოდა მოწაფეთა კამათს. როცა თხზულებებში პოლემიკა ატყდებოდა „რეალისტებსა“ და „იდეალისტებს“ შორის, ის აღტაცებაში მოდიოდა. აი ისინი აზროვნობენ, გრძნობენ, მხიარულობენ, სამდურავეს აცხადებენ, — ერთი სიტყვით **ცხოვრობენ!** იმის აზრით, მოწაფეთა კამათი უნდა გადასწყვიტოს არა მასწავლებლის ავტორიტულმა სიტყვამ, არამედ — მას უნდა, რომ თვითონ მოწაფეებმა, ამხანაგურ საუბრებისა და კამათის დროს, დამოუკიდებლად შეიმუშაონ საკუთარი შეხედულობა და გემოვნება. ის მხოლოდ ერთს უშლის მოწაფეებს — სიბრძნვეს; მხოლოდ ერთსა სდევნის — არაგულწრფელობას; მხოლოდ ერთისა ემინია — წიგნური და შაბლონური აზროვნების განვითარებისა; მისთვის ერთი ყველაზე მაღლა სდგას — ძლიერი და გულწრფელი გრძნობა და სიმართლე. სწორი და გონიერი აზრი, მაგრამ დამოკიდებული, იმაში ვერ აღძრავს პატივისცემას. გამოთქმა არა საკუთარი აზრისა, რაც თვითონ არ განუცდია, მისთვის არა სიმპატიურია, მას სიცრუის სუნია ჰსდის.

ის, რასაც თვითონ ასწავლის თავის მოწაფეებს, საჭიროა მისთვის იმდენად, რამდენადაც ის ჩნდება გონების მოქმედების და სულის სიცოცხლის აღმძვრელ ელემენტად და არა ისეთ რამედ, რასაც მოწაფეები უსათუოდ უნდა დაეთანხმნენ. მისთვის მეტად სასიამოვნოა ის აზრი,

რომ იმას, რასაც ლაპარაკობს და რაზე-
დაც ესაუბრება სიყვარულით და გატაცებით, მოწაფეები არ დაივიწყებენ, მაგრამ არა როგორც აბსოლუტური ქვეშა-
რიტება, არამედ როგორც სიმვოლო პა-
ტიოსნურობის აზროვნებისა და წრფელის
გრძნობისა. „ღმერთო ჩემო“; წამოიძახებს იგი, როცა მოაგონდება ერთი თავისი ძვირფასი ყმაწვილთაგანი, „აი რომ გყავდეს ასეთი შვილი, როგორც ერის ტანბერგერია! რა ბედნიერება იქნებოდა! წრფელს სიამოვნებასა მგერის, ის აზრი, რომ ჩემი სიტყვები კიდევ დიდხანს ცოცხალი იქნება მის მშვენიერ თავში, რომ მისი მტრედის ფერი თვალები ხან და ხან შორს გაიციქირებიან და მოიგონებენ ჭაბუკობის დროს! ვიცი, რომ მას უყვარვარ, ჩემი აზრებით არის გამსჭვალული, მე თითქოს ჩაფლული ვარ იმის სულში“.

ბრწყინვალე დღეებში, როცა მზე ფანჯრებიდან შემოიციქირება, იმის სხივებზე მოსჩანან ბრწყინვალე და მუქი თავები, თვალები უბრწყინდებიან და ლოყები ენთებიან. მაშინ ის მოწაფეებს ესაუბრება მზეზე, დაუსრულებელს ქვეყნიერებაზე, მუდმივ გარდაქმნაზე, როგორც გარდაქმნება მზე ოქროდ, ყვავილებად, ღვინოდ, როგორ გამოიწვევს ის სიცოცხლეს ხმელეთზე, წყალში, ტყეში, ესაუბრება მზეზე, როგორც მთელის სიცოცხლის და ყველა ჩვენი წარმომშობ დედაზე და როგორ მისწრაფის მთელი სიცოცხლე უკანვე თავისს გაჩენ მზისკენ...

ყმაწვილები ყურს უგდებენ, ყურს უგდებენ და ითვრებიან ბრწყინვალე მეცნიერებით, რომელიც ნაკადულივით გადმოსჩქეფს პოეტ-მასწავლებლის ბაგეთაგან...

გაკვეთილებზე, ნასადილევს, როცა უკვე დაბინდდება და საკლასო ოთახს ნახევრად სიბნელიე მოიკავს, მასწავლებე-

ლი ძლივსღა არჩევს მოწაფეთა სახეებს, ის მხოლოდ ბავშვების მოელვარე თვალებსა ჰხედავს მიპყრობილს, ჩაფიქრებულს, გა-
მომცდელს და მწყურვალეს.

„მე ველაპარაკები ჩუმად იმათ ნახად დაღლილ სულს“, ამბობს ის, „და დარწმუნებული ვარ, რამდენადაც დაბალის ხმით ვლაპარაკობ, იმდენად უფრო კარგად ეყურებათ. ერთხელ ვუთხარი იმათ: „ბავშვებო, ეხლა დროა ვარსკვლავების მოლოდინისა მეთქი!“ გუშინ, როცა ვბრუნდებოდი სახლში, რკინის გზის ლინდავთან, მეისრის სახლთან, მინდორში ორი ბავშვი ვნახე ვაჟი და ქალი, რომელთაც მაგრად მოეხვიათ ხელი ერთმანეთისათვის. თავისუფალი პაწია ხელები გაიშვირეს, ეგონათ საცაა ხელის გულზე თოვლის ფიფქის ვარსკვლავებ-დაგვეცემაო... ამას ვეუბნები გაკვეთილებას დროს. ოთახში ღამის ბინდია, ვხედავ უკანა სკამზე, წითელ ლოყებიანმა ანგელოზის სახის როზნერმა, გლენის შვილმა როგორ გაიშვირა ხელი, თვითონაც არ იცოდა რას შერებოდა: ისე გატაცებული იყო იმით, რასაც ვუამბობდი... და აი ვესაუბრები ცაში მოციმციმე ვარსკვლავებზე, იმაზე თუ როგორ გაჩნდა მზის სისტემა, მოელვარე ნისლები როგორ უფრო და უფრო შესქელდებიან ერთ მგზნებარე მასსად და სწრაფი ტრიალის დროს ცეცხლის ვეებერთელა მარგალიტებს ისვრიან სამყაროში და ამ აუარებელმა მარგალიტებმა როგორის შეუკავებელი მისწრაფებით უნდა იტრიალონ იმ დიადი ბრწყინვალე ბურთის გარშემო, რომელმაც ისინი გამოისროლა. ამ მგზავრობის დროს ისინი თანდათან ცივდებიან, ზედა პირი ამწვანდება და აქრელდება, აღორძინდება სიცოცხლე, რომელიც გრძელდება იმ დრომდის, სანამ არ ჩაჰქრება უკანასკნე-

ლი ცეცხლი და მკვდარი მარგალიტი ხელ-
ახლად არ შეუერთდება ვეებერთელა
ბურთს. უძრავი ვარსკვლავები სრულებით
აო არსებობენ. წინად ეგონათ არიან უძ-
რავი ვარსკვლავებიცო, რომელნიც ჩუმა-
და სდგანანო, მაგრამ ეს ტყუილია. ყვე-
ლაფერი საუკუნეიდან საუკუნემდე მუდმივს
მოდრაობაშია... მე ვგრძნობ ამ წუთში
როგორ უძგერთ გული ბავშვებს, რომელ-
ნიც ჩუმად სხედან ბნელს ოთახში და
როგორ იღვიძებს მათში შეგნება, რომ
ყველაფერი—ერთია და განუყრელი და
თვითონ ისინიც მკვიდროთ არიან დაკავ-
შირებულნი დაუსაბამოსთან...

„როცა ოთახში სულ ჩამობნელდება
და არაფერი სჩანს გარდა ვარსკვლავ-თვა-
ლებისა, განსაკუთრებით მტრედის ფერ
გერმანულ შავთმებიან ტიროლელ ტან-
ბენგერის თვალებისა, მაშინ ვიწყებ სა-
უბარს ვარსკვლავ-თვალებზე, ვამბობ, რომ
თვალები—სარკმელია ადამიანის სულისა.

„მოსამსახურე დერეფანში ზარს რეკს,
სიბნელეში კიდევ ვარჩევ, რომ ზოგ მო-
წაფეებს არ შეუძლიათ გონებას მოვიდ-
ნენ, ზოგი კი მხოლოდ ეხლა მოისაზრე-
ბენ, რომ საჭირო იყო ლამპის ანთება.
ნელა შეჰკვრნენ თასმებით თავიანთ წიგ-
ნებს და გადიან საკლასო ოთახიდან.
მხოლოდ აი რუდბერტი დიდხან ზის თა-
ვის ადგილზე, რამდენიმე ხნის შემდეგ
ისიც იღებს და ალაგებს თავისს ნივთებს.
ის შემომყურებს ისე, თითქოს მე ვიყო
უფალი ღმერთი, რომელსაც ძალუძს გა-
აღოს და დაჰკეტოს წყარო მზის სისტე-
მისა, როგორც ბაღის მეთვალყურე ადებს
და ჰკეტს დიდს შადრევანს. ბოლოს წე-
სიერებაში მოიყვანა თავისი ნივთები,
სერიოზულად თავი დამიკრა და წავიდა
კარებისკენ. მე შევეკითხე. „აბა, რუდ-
ბერტ, რაზე ჰფიქრობდი ასე დიდხანს,

რომ დაიგვიანე?“ მან მიპასუხა: „მე მო-
მაგონდა მთებში ერთი ტბა, სადაც ზაფ-
ხული გავატარე“. ქუდი ხელში უჭირავს
და შემომყურებს ისეთის თვალებით, თით-
ქოს მეკითხება რასმეო. როცა მისი ფე-
ხის ხმა მიწყდება დერეფანში, მეც გამოვ-
დივარ ბნელი ოთახიდან!!.

ამ სახით მასწავლებელი ესაუბრება მო-
წაფეებს ვარსკვლავებზე, ჩრდილოეთის
სიმშვენიერებზე, მუდმივ თოვლზე, გაზაფ-
ხულზე და პეპლებზე, სიცოცხლის ენერ-
გიის საუკუნოებაზე, ბუნებაში ერთობა-
ზე, უმაღლესის და პატარა ნივთების სი-
ყვარულზე, ესაუბრება ყველაფერზე, რაც
იმ დროს მას იტაცებს და აღელვებს და
რითაც ის სცოცხლობს. ის ლაპარაკობს
მხოლოდ მაშინ, როცა გრძნობს ამის
მოთხოვნილებას და არ შეუძლია არ ილა-
პარაკოს. ის უამბობს მოწაფეებს თავის
პირადი საქმეებზე, სიმზიარულეზე, გადა-
სცემს საკუთარს აზრებს და გეგმებს, უამ-
ბობს იმიტომ, რომ მას უსაზღვროთ უყ-
ვარს თავისი მოწაფეები, გრძნობს, რომ
ისინი მისი მეგობრები არიან: ჯერ პატა-
რები არიან, მაგრამ ხშირად გვეგონია,
რომ მათ ყველაფერი ესმისთ, მოზრდი-
ლებზე უკეთადა. არავითარ მიზანს არ მის-
დევს ის ამ შემთხვევაში, არც დარიგებას
უკითხავს „სწავლისათვის“ და ყველაფერ-
ზე ელაპარაკება, არამედ იმ აზრით, რომ-
ლითაც ერთმანეთის მოყვარული ადამი-
ანები ესაუბრებიან ერთმანეთს საპირადო
და არა საპირადო საგნებზე. მასწავლე-
ბელს და მოწაფეებს ერთმანეთი უყვართ,
კარგათაც იცნობენ ერთმანეთს და ესმისთ
ერთმანეთის გულის პასუხი: პატარა ბრუმ-
ხუბერი გვიამბობს: მან კარგად იცოდა,
რომ მასწავლებელი ძლიერ გაჯავრდებო-
და, როცა კლასში შემოვიდოდა და და-
ინახავდა მშვენიერ ტყის ვარდს ტა-

ლახიან საწერელში ჩასმულს. ასეც მოხდა. მასწავლებელი კინალამ ატირდა სიბრაზის გამო. „ბავშვებო, რას შერებით! განა არ იცით, რომ ტყის ვარდს დილის ნამის, მიწის და მტრედის ფრის ცის სუნი ასდის! მაგაზე უნაზესი ყვაილი სხვა არ არის!“. როდესაც „რეალისტმა“ შტიხელჰეიმმა უპასუხა და აუხსნა, რომ წითელი და შავი ფერი კარგად შეზავებულ ჰარმონიას შეადგენსო, გაკვეთილის შემდეგ ბრუმხუბერი მივიდა მასთან და უთხრა; „შენაც წითელი და შავი ხარ: თმა ქერა გაქვს და სული შავიო!“—ბავშვების სიტყვებიდან სჩანს როგორ უყვართ მათ ეს გაკვეთილები, როგორს აზრებს, გრძობებს, ფიქრებს და სურვილებს იწვევს მათში და რა აზრზე აყენებს მათ. „ჩვენი მასწავლებლის გაკვეთილების შემდეგ მე განვიცდიდი ნეტარებისა და სიამოვნების ძლიერ გრძობას იმ აზრით, რომ ვარსებობ ქვეყანაზე“, სწერს ერთი კვიანი, მზიარული ღ ლამაზი ბავშვი, რომელიც აღელვებულია იმ ადამიანების თავხედობით, რომელნიც ურჩევნ ხორცის მაგიერ ვარდებით საზრდოობას, რომ განიმსჯელონ სიმშვენიერით და მზით. „ადამიანები თავხედებად და გაქსუებულებად მეჩვენებიანო“, გაიძახის მეორე; „ახ, როგორ მინდა ვიყო სრულიად სპეტაკი, ვიცხოვრო ბროლის სასახლეში, სადაც პაწაწა მტვერსაც კი ადვილად დაინახავ და წაშლი!“

იმას, რასაც მოწაფეები ჰფიქრობენ, რაზედაც ოცნებობენ, რაც აგონდებათ იმ საათში, ისინი სწერენ. თვეში ერთხელ იმათ „თხზულების“ წერის გაკვეთილები აქვთ. მოუთმენლად მოელიან ამ გაკვეთილებს. არ გრძობენ არავითარ დაჩაგვრას სასკოლო წესიდან, ისინი თავისუფლად აზროვნობენ, გულწრფელად

და მარტივად სწერენ. ისინი **ჰქმნიან**. ბევრი მათგანი, მდიდარი ფანტაზიით დაჯილდოვებულნი, აღზნებულნი მასწავლებლის სიტყვებით, პატარა ნამდვილ პოემებსა სწერენ. მათთვის ყველაფერი ნებაღართულია: შეუძლიათ სწერონ, რაც პირადად გამოუცდიათ, ან რაც ეხატებათ პოეტიურ წარმოდგენილებაში, თავის იმედებისა ოცნებათა შესახებ.

თოთხმეტი მოწაფის ყველა თხზულება პედაგოგს დაბეჭდილი აქვს თავის წიგნში. „მხოლოდ ესტეტიური კმაყოფილების გამო“, ამბობს იგი,—შევაგროვე ეს თხზულებები. ამ კრებულის კითხვა ჩემთვის სასიამოვნოა, როგორც მშვენიერი სიმღერა ბავშვთა გუნდისა“.—თითოეული თხზულების დაწერის წინ იმართებოდა საკლასო საუბარი. მასწავლებელი გამოთქვამდა თავის შეხედულებას, მაგრამ ძალას არ ატანდა მოწაფეებს მიეღოთ მისი აზრი, მხოლოდ ცდილობდა მათი აზრისა და გულისხმის აღძვრას.

აი რამდენიმე ნიმუში მოწაფეთა ნაწერებიდან:

ყმაწვილი გვიდო ფერნლეიტნერი სწერს: „მწვექსი იწვა კლდის ნაპირზე მთის იალდათან. ძრახუბის ეუფხუბის უღარუნი სრუჯიად არ ესმდა მას და უტკერდა ღამის ღურბლებს, რომელიც გადაწოლდა შორეულს საყინულეს: დრუბლები და საყინულეც ოქროს ფრად ბჭყუგრიალებდნენ. უმაწვილი გასტყუბით შეჭყურებად ამ ოქროებს და სტკებოდა ბუნების სურათის ხილვით. მოაგანდა, რაც გაუგანა ცის შესახებ. ის ხელავდა ანგელფსების ოქროს ფრთებს და ცის გაღებულ კარებში დაინახა ტახტი, რომელსედაც, უპაწვილი, იჯდა თვითონ ღმერთი. უველა ამ ოქროების დანახვის დროს უმაწვილი ისეთის სიხარულით აღივსო, რომ მოუნდა გაუგანა ციური სკაფობელი. უცებ მოეჩვენა, რომ იმასაც ოქროს

ფრთხილი გამოქვს და გაფრთხილებს. ის წამოხ-
ტა და ჩავარდა ღრმა ჯურღმულში. რამდენი-
მე ხნის შემდეგ ოქროს ფერი სინათლე ჩა-
ქრა, ღრუბლები მუქ-მოლურჯო ფერისა გა-
დნენ და დაღამდა. ამანორად ამ ოქროს სიმ-
შვენიერემ დაჭდუმა უმაწვილი“.

ნოემბერში ბავშვებს მისცეს დასაწერი
თემა „ვარსკვლავებზე“. ემილი შპინგებე-
რი სწერს:

„მე ძლიერ მიუვარს თოვლის ფიფქის ვარ-
სკვლავები, განსაკუთრებით როცა სდამითი
ცვივა ჩვენი ოთახის სახურავზე, ჩარდახზე.
როცა დედას შემოაქვს შეშა, ის მისარული
შემოდის სახლში და ანთებს ბუხარს. რადგა-
ნაც ჩემი საწოლი დაქანებული სახურავს ქვეშ
არის, შესმის როგორც ცვივა თოვლის ფიფ-
ქები. შეიძლება ვცდებოდე. სიამოვნებით ვფიქ-
რობ გერმანული ენის მოძავალ გაკეთილზე
და ტკბილად ჩამეძინება. ვგულა ამის შესახებ
წინაწინ მოგიფიქრე დაწერა, რადგანაც მე-
გონა, რომ წერა მოგვიხდება თოვლის შესა-
ხებ. მე ძლიერ მიუვარს ვარსკვლავები—თვა-
ლები, ვგულაზე უფრო დედა-ჩემის თვალები.
ცოურ მნათობებში ვგულაზე უფრო ხარიზარია
მიუვარს, რომელსაც მუუერებ ოთახის სახუ-
რავის თანჯრიდან და მჯერა, რომ ეს ის ვარ-
სკვლავია, რომელიც გზას უჩვენებდა სამს
მოგვს“.

„პატარა ნივთების სიყვარულის“ თე-
მაზე მაქვს ასპენანგი, პოეტო და მუსიკო-
ლი სწერს შემდეგს:

„მე ძლიერ მიუვარს როიალის ზაწაწა ჩაქუ-
ხები და ჩემი ჭიანურს ჯგრა. როცა ჭიანუ-
რი მიჭირავს ხელში და ჩავიხედავ ძივ ნახვ-
რეტიდან, რომელიც ასე ჩამოგავს, ვხედავ გამ-
ტყვარსებულ ქადაღს ზედ წარწერით: Jo-
sephus Paulime fecit. Lincii 1789. ეს ნიშ-
ნავს: მე გამაკეთა იოსებ ზაულიმ ლინცაში
1789 წელსა. როდესაც ვუკრავ, უფელთვის
მგონია, თითქოს ჩემი ჭიანური რაღასაც გა-

იმღერის იოსებ ზაულის შესახებ, თითქმის
მაშინაც კი, როცა რასმე სამიარულს ვუკრ-
ავ, ხშირად მომესმის რაღაც ნაღვლიანი,
დამადონებული ხმები, თითქოს ჭიანური იგო-
ნებს იოსებ ზაულის გარდაცვალებასა. რა იქ-
ნებოდა რომ ამგვარიც ის დაწერილი მტვე-
რისანი ქადაღის ნაწიკვი? შეიძლება ჭიანურს
მეხსიერება დაჭკარგოდა და ემღერა ის, რასაც
მე თვითონ ვიგრძნობდი. ან შეიძლება სულ
გაკვირდდა ხმას. მე მიუვარს კიდევ სიმებს
ქვეშ თეთრი მტვერი, რომელიც ცვივა ჭი-
ანურის ქაშანხას. ასე რომ თითქოს ჭიანური
რთვილით არის დაფარული და მოგატონებს
შაქარ მოყრილ შოკოლადს. ხან და ხან სიმე-
ბის გრძელ ბოლოს შემოვხედავ ჭიანურის ბურ-
ლებს და მაშინ ისე მოგუხვენება, თითქოს
ჭიანურს გრძელი და ბრწინავალე თმები ჰქონ-
დეს, როგორც ჩვენს ზონლეფლერას აქვს.
მე ძლიერ მიუვარს ახლილი როიალის ტქერა,
როცა დედა უკრავს, მე ვუტქერი, როცა უხი-
ლავი სიბნელიდან გამობრბას ვარდის ფერი
ტყავის თავისანი ზაწაწა ჩაქუნები, მიხელებთან
სიმებს და წამსვე გაჭქრებთან სიბნელეში. მე
მგონია, რომ იმათ კარგად ვუერებათ და ეს-
მისთ, როცა როიალს ახლიან და რაკი ეს ხმა-
ურობა შემოესმით, მაშინვე მოემზადებთან გა-
მოსახტომად.—აი როგორი ზატარა ნივთები
მიუვარს მე“.

ზამთარში, შობის წინა ღამეს, ერთი
ყმაწვილი თავის გრძნობებს და ფიქრებს
ასე ასწერს:

„ესხა იწევს ჩემი სუფარული ღრ. ამ
ღრის ვგულას სწამს ის, რასაც სრულიად არ
ხედავენ და ეს მე ძლიერ მხარებს. ესხა ვგე-
ლა რაღაც სიამოვნებასა გრძნობს, ვგულას
გულში რაღაც სიღრუძლეთა აქვს, რასაც ერ-
თმანეთს არ უმუღავებენ. კარგი იქნებოდა
მთელი წელიწადი ასე უფიფიფო, მაშინ ად-
მანებს უფრო ვგარებოდათ ერთმანეთი. ეს-
ლა მე მგონია ვგულა რაღაცაზე ოცნებობს.“

შეც მთელი წლის განმავლობაში რადიკალურ ფეიქრებს და ვაგონებს და მჯერა ის, რასაც არ ვხედავ. სხვები კი მხოლოდ ზამთარში დიდი დღესასწაულის წინ ანაწი იხეობენ, რაგორც მე ვარ. მე ვისურვებდი, რომ იმათ მისშიაც ენახათ ასეთი მხარელები და სიადუმლოება, რომ განაფხულზედაც უფიფიფო ამისთანა დღესასწაული, რაცა ვეკლა ხალხი მოკლოდებოდა რადიკალს, რაც ერთს მშენიერს დამეს შეიძლება ჩამოსულიყო ზეციდან. ვერაფერ იმას ვერ დანახავდა, მაგრამ ვეკლა დაწმუნებული იქნებოდა, რომ ის ნამდვილად ჩამოვიდა“.

ყველა ახალგაზრდა ავტორები არ არიან დაჯილდოებულნი ფანტაზიით და ყველა ასე პოეტურად არ სწერს. მათ შორის არიან შეუბრალებელი „მატერიალისტებიც“, რომელთაც არაფერი სწამთ გარდა ფიზიკისა და დარწმუნებულნი არიან, რომ კარგი მიკროსკოპი გაცილებით სჯობია მხატვრულ ფანტაზიას. ისინი თავიანთ აზრს გულ ახდილად გამოსთქვამენ და სრულს ზიზღს უცხადებენ პოეტებს. ყმაწვილი შტიხელ ჰეიმი თემაზე „ოქროზე და მზეზე“ სწერს მხოლოდ მზის ქიმიურ შედგენილებზე, ოქროს ფულებზე და ოქროს საათებზე, რომლის მიღების იმედი აქვს კონფირმაციით. ვარსკვლავები მისთვის სხვა არა არის რა, გარდა რკინისა და გოგირდისა. ცეკვა—ეს სულელური ტრიალია ადამიანისა თავისი ღერძის გარშემო მუსიკის აკკომპანიჩენტზე. ყვავილები—რადაც ნასიცხი მუწუკია დედამიწის ზედაპირზე, რომელიც ჩნდება გაზაფხულზე, როცა დათბება.

ამ თავისი ცივი და უსულო რეალიზმით ეს ყმაწვილი აშფოთებს ამხანაგებს იდეალისტებს და პოეტებს. ერთი უკანასკნელთაგანი იმის შესახებ სწერს შემდეგს „სატირას“:

„ერთს დიდას შტიხელ ჰეიმის ოთახის ფანჯრებზე თვალის მშვენიერი სხეუბია. შ. ილეიძეს და ლანდოვს შათ: ეჰ, ვითომ არ სტყუიო! რად სხავთ თავის თავს ვეგვიღებად! უკეთესია აეგვიღოთ ასპინჯის ფანჯარაზე, ის თქვენ ნამდვილ აღმზის მტვრად მიგიღებთ. მე კი ესლავუ გაცხინჯავ თქვენ მიკროსკოპში! აი თქვენ მატეუარავ!“ ის მსწრაფლ წამოხტება და თავისი წვეტანის თელი ცხვირის წვერით გაყოფებს ხაზს ვეგვიღებზე მინის ერთი კუთხიდან მეორემდის. ხაზი თითქმის კალმით გაუსვამთ. „გაყინული ორთქლია და სხვა ანაფერი!“ ბუტბუტებს ის და ისეუ გაუსვავა სახანში“

კითხულობ ყველა ამ თხზულებებს, ყურს უგდებ ყმაწვილთა გუნდის გალობას და გრძნობ უღრმესს ნამდვილ მხატვრულ სიამოვნებას. არც ერთი ფრაზა, არც ერთი თაღლითი ხმა! გავიწყდება, რომ ეს არის კრებული მოწაფეთა თხზულებებისა და გგონია, რომ კითხულობ ნამდვილი ხელოვანის მიერ დაწერილს რომანს ბავშვების ცხოვრებიდან.

რამდენი სურათია შიგ და ცოცხალი სახეები! რამდენი კარგად ნაცნობი ამბებია აწერილი! რამდენი გრძნობები და გულის აზრია, რაც ყველას გამოგვიცლია!

აი მარხილებით გამგზავრება ზამთრის მთვარიან ღამეში: ხეები გახვეულია სქელსა და თეთრს საბანში, ჰაერი დაწყნარებულია და სუფთა, შორს ნოისმის ოქროს ზარის ხმა.

აი ყმაწვილის სიყვარული ოქროს ფერ არშიან თავს ხურიან პატარა ქალთან. სიყვარული წმინდა, ბავშვური, ყმაწვილი გულ წრფელად მოგვითხრობს ამას იმიტომ. რომ „ბ-ნი პროფესორიც გვიამბობდა, რომ ისიც, როცა მოწაფე იყო, მუდამ ჰფიქრობდა ერთს პატარა ქალზე“. მეორე ყმაწვილი წყნარს შემოდგომის

ლამეში ზის ბალში და ვარსკვლავებსა სთვლის. ზის და დიდხანსა სთვლის, ვიდრე კისერი არ ასტივდება, მაგრამ ბოლოს მაინც ანგარიში არ ეშლება.

აი კიდევ ყმაწვილი სალამო ჟამს, როცა უკვე ჩაშობნელდა, სდგას ღობესთან და გაჰყურებს მიმავალს მატარებელს. სდგას ერთს ადგილას და დიდხანს უყურებს უკანასკნელი ვაგონის წითელ ფრანს. მატარებელი მიდის იმ ადგილებში, სადაც მისი ბებია სცხოვრობს. ბავშვიც სდგას, შეჰყურებს მატარებელს და ჩუქად სტირის...

ხშირად ყმაწვილები თხზულებებში მოგვიოხრობენ თავიანთ მშობლებისა და ნაცნობების შესახებ და ამ სახით ხან და ხან ნათლად გვიხატვენ ცხოვრების ნამდვილ სურათებს.

აი ყმაწვილი მაქსი და იმისი დედა, რომელიც ყვავილების გამყიდველი იყო, დაპატიჟეს მდიდარს სასახლეში, რომლის დიასახლისი, წარჩინებული პირი, მათი მფარველი იყო. მაქსი დიდს საზოგადოებაში უხერხულად გრძნობს თავის თავს. დედაც საწყლად მოსჩანს მდიდრულ ხომლების სინათლეზე, თუმცაღა მან თმებიც დაიხუჭუჭა და თავისი საუკეთესო ტანისამოსიც ჩაიცვა. ყმაწვილი გრძნობს, რომ მდიდრებს ისინი არ უყვართ, არ ესმისთ მათი და ცივადაც ეპყრობიან. ყმაწვილი ურჩევს დედას წასვლას. როცა ქუჩაში გამოვლენ, ყმაწვილი მობრუნდება და მუშტის მოღერებით იმუქრება განათებულ ფანჯრებისაკენ. დედა გამოჰკითხავს შვილს გაჯავრების მიზეზს, მაგრამ ის ხმას არ იღებს...

მეორე ყმაწვილი მოგვიოხრობს ამბებს თავისი მხიარულ და ხუმარა მამის შესახებ, როგორც თვითონ არის. ძლიერ უყვარს მოხუცს გადაჰკვრა და რაკი სა-

მიკიტნოდან შინ დაბრუნდება, ჩაცმული დაწვება, დედა ხდის წალებს. ბურნუსის ეწევა და გულკეთილობით ლაზღანდარობს. შვილს ხანდახან წკებლებით კანს აუწვავს. სკოლისა და გერმანული ენის მასწავლებლის შესახებ ამბობს: „აი კიდევ რაზედ გინდათ არ ყბედობთ ამ გაკვეთილებზე!“ მაგრამ ამასთანავე გულკეთილად და საკმაოდ გაიღიმებს.

შპინვებერის დედა, საწყალი ქვრივი, ხშირად მოიგონებს თავის გარდაცვალებულს ქმარს და ჩუმი ლოცვით უგზავნის მოკითხვას. სცხოვრობს თავისი შვილით სახურავს ქვეშ, პატარა ცულ ოთახში. მაგრამ, როცა ოთახში თბილა, მაშინ კარგია, განსაკუთრებით საღამოობით. მაშინ ყმაწვილი წამოწვება ფანჯარასთან და შეჰყურებს თავისს საყვარელს ხარიპარია ვარსკვლავს, შეჰყურებს და ფიქრობს, სანამ არ მიეძინება.

გკითხულობთ მოწაფეების ყველა ნაწერებს და ვიღებთ ცხად წამოდგენილიეას თითოეული მოწაფის პიროვნების შესახებ, თითოეული მოწაფის სახე ცხადად გვეხატვის თვალწინ, თითქოს პირადად ყველანი გავიცანით. ძნელი გამოსაცნობი არ არის რომელ მათგანს დაუწერია რომელიმე 126 თხზულებაში. ეს ფრიად საჭიროა. აიღეთ 126 თხზულება საშუალო მასწავლებლის 14 მოწაფისა, წაიკითხეთ და იშვიათად გამოიცნობთ, თუ რომელიმე თხზულება ვისი დაწერილია. ეს იმას ამტკიცებს, რომ მოწაფეებს დამოუკიდებლად არ უმუშავნიათ, აო შეუტანიათ საბჭუშაოში არაფერი თავისი, არ უწერიათ ის, რის წერაც მათ უხდოდათ. უწერიათ არა ის, რაც უნახავთ, გაუგოხიათ, უგრძნიათ, უწერიათ ხალისს მოკლებული სავალდებულო საწერი შაბლონურს თემაზე და ამიტომაც უწერიათ შაბ-

ლონურად, უსიცოცხლოდ, გაუმეორები-
ათ სადღაც გაგონილი, ან წაკითხული
სხვისი სიტყვები. მოსაწყენია ამისთანა
თხზულებების კითხვა! უსარგებლოა და
მავნებელიც მათი საწერად მიცემა, რად-
განაც სისტემატიურად აჩვევს სხვისი სი-
ტყვების გამეორებას, ეს კი იმას ნიშნავს
რომ შეაჩერო დამოუკიდებელი და ორი-
გინალური აზროვნების განვითარება და
გაავითარო მიდრეკილება უშინაარსო ფა-
ზებით ლაპარაკისა.

ჩვენი ავტორი ბავშვების თხზულებათა
შესახებს ამბობს, რომ მათი წაკითხვა
მისთვის ნამდვილი დღესასწაული იყო.
შეაგროვებდა რვეულებს თუ არა, მიეჩ-
ქარებოდა სახლისკენ, რომ მიეღო ძლი-
ერი და ნამდვილი ესტეტიური კმაყოფი-
ლება. მოწაფეებიც მოუთმენლად ელოდ-
ნენ თხზულების გაკვეთილს, წინდაწინვე
ჰქონდათ მოსაზრებული, ბჭობა ერთმანეთ-
თან თემის შესახებ და ბოლოს სწერდ-
ნენ სრულიად თავისუფლად, ნამდვილის
გატაცებით.

საოცარი საქმეა: არც ერთი მეცნიერი,
არც ერთი პოეტი და პუბლიცისტი არ
სწერს იმ საგნის შესახებ, რაც მას არ
აინტერესებს, არ იზიდავს, ბავშვებს კი
ჩვენ ვაწერინებთ სხვა და სხვა საგნების
შესახებ, რაც ფიქრად მოგვივა და სრუ-
ლიად არ ვეკითხებით სურთ მათ ამის შე-
სახებ წერა თუ არა. ეს ჩვენი მასწავლე-
ბელი არა თუ თავისუფლებას აძლევდა
წერაში მოწაფეებს—წერის ნებასაც კი არ
აძლევდა იმ პრინციპის მიხედვით, რომ
ვერაღინ ხეირიანს რასმე ვერ დასწერს,
თუ მას მოთხოვნილება და ხალისი წერი-
სა არ ექნება და თუ საფუძვლიანად არ
ეცოდინება ის, რის შესახებაც უნდა და-
სწეროს. მოწაფეებს ხშირად არ აქვთ და
შეიძლება არც ჰქონდესთ სრულიად ცხა-

დი წარმოდგენილებანი საგანზე და მაშა-
სადამე ვერც რასმე დასწერენ; მხოლოდ
იმის შესახებ შეუძლიათ სწერონ, რაც
მოწაფეების საკუთარის დაკვირვების და
ცდის ფარგალშია მოთავსებული, რაზე-
დაც უფიქრიათ და რასაც აღუძრავს მა-
თი გრძნობისა და ფენტაზიის მოქმედე-
ბა. მხოლოდ მაშინ შეუძლიანთ მათ სწე-
რონ კარგად, ცოცხლად, მხატვრულად
და მართლა მაშინ მათი ნაწერები ჩაით-
ვლება საინტერესოთ პსიხოლოგიისა ანუ
მხატვრობის მხრივ. საზოგადოთ ძნელი
წარმოსადგენია იმაზე უფერული, უშინა-
არსო და მცირედ ორიგინალური, რასაც
წარმოსადგენს მოწაფეთა ჩვეულებრივი ნა-
წერები. თუ ამ გვარ ნაწერებში ენა სწო-
რია, მართლ წერის მხრივ შეცდომები
არ არის, ფორმალისტ მასწავლებლისთვის
ეს საკმარისია. კიდევ კარგი თუ მასწავ-
ლებელი სხვა მიზანს არ მისდევს. მაკრამ
თუ ამასთან ერთად ის თავის გემოვნებას
და შეხედულობასაც თავზე ახვევს მოწა-
ფეებს, ებრძვის ყოველგვარ ორიგინალურ
აზრებს და აზრთა გამოხატულობას, მა-
შინ უბედურებაა!

უნდა შევნიშნოთ, რომ ამავე შეცდო-
მას ე. ი. თავისი რწმენის და შეხედულო-
ბის ქადაგებას ხშირად მისდევენ მოწინა-
ვე, პროგრესის მიმდევარი მასწავლებლე-
ბიც. ისინი მართალნი არიან, როცა და-
ხავსებული და ყოველგვარ განვითარები-
სათვის მაგნე ქადაგებას ეწინააღმდეგები-
ან, მაგრამ დიდს შეცდომას სჩადიან, რო-
ცა ამ ბოროტების საწინააღმდეგოთ მთა-
ვარ საშუალებათ მოწინააღმდეგე და ახა-
ლი პროგრესიული „მოძღვრებათა“ ქა-
დაგება მიაჩნიათ. სკოლამ საზოგადოთ
არავითარი სწავლა არ უნდა მოახვიოს
ნაძალადევად მოწაფეს, არამედ უნდა ხელს
უწყობდეს მას დამოუკიდებლად შეიმუ-

შავოს თავისი მსოფლ-მხედველობა, აღძრას და განავითაროს მოწუხებულ გონებრივი და სულიერი ძალები, რომელიც საჭიროა, რომ ადამიანისაგან შეიქმნეს პიროვნება, რომელსაც ძალუძს დამოუკიდებლად გარკვევა ყველაფერში, შეგნებული და დამოუკიდებელი ცხოვრება, თავისუფალი ცხოვრება. მასწავლებელი, რომელიც სკოლაში მუშაობს-და მისდევს ამ გვარ აზრს და მიმართულებას, ემსგავსება „ჭკვიანს და გამოცდილს მებაღეს, რომელიც არ მიისწრაფვის, რომ ყვავილებისაგან ან ნორჩი ხეებისაგან ხელოვნურად შექმნას რაღაც სავალდებულო და ან მის მიერ მოგონილი „ფასონები“, არამედ სცდილობს ყველა მათ მიასწოდოს მეტი ნოყიერი საზრდო, ჰაერი და სინათლე და მით ხელი შეუწყოს, მისი ბუნების მიხედვით, თავისულად ზრდას და განვითარებას! სკოლა, სადაც ამ გვარი მუშაობა ჰსუფევს, არის ნამდვილი თავისუფალი სკოლა და არა ის სადაც თავისუფალ იდეებს და შეხედულებათა ჰქადაგებენ.

თუ ჩვენ ვითხოვთ, რომ მუწაფის ნიჭისა და მიღრეკილების მიხედვით, ყურადღება მიექცეს მისს პიროვნებასაც, მით უფრო საჭიროა მოვითხოვოთ, რომ მასწავლებლებიც, თავისი ბუნების, გემოვნების და ნიჭის მიხედვით, თავიანთ მსაქმედებაში სკოლის კურსის ფარგალში, რასაც აღნიშავენ სავალდებულო საბოლოო მოთხოვნილებანი, სრულიად თავისუფალნი იყვნენ. როგორც სჩანს ხსენებული მასწავლებელი არ ყოფილა შევიწროებული სკოლის მთავრობისაგან სასტიკი ფორმალური მოთხოვნილებებით, ან შეიძლება სკოლის მთავრობის მოწერილობას ის ყურადღებასაც არ აქცევდა. ყოველ შემთხვევაში ის ასწავლიდა მხო-

ლოდ იმას, რაც თვითონ უყვარდა და რითაც გატაცებული იყო, ასწავლიდა ისე, როგორც საუკეთესოდ და შესაფერისად მიაჩნდა დასახულს პირობებში. მართლაც და რა სისულელეა ჰაბუკთა სწავლა აღზრდის საქმეში მოთხოვნა სასტიკის და დაწვრილებითი პროგრამებისა დაწვრილებითივე განმარტებითი წერილებით და სასტიკად ასრულება ყოველივე მისი მუხლისა. სწავლა აღზრდის საქმე შემოქმედებათს სამუშაოს წარმოადგენს და გაურბის ასეთს კანონებს და შაბლონებს.

რასაკვირველია არც ამ წიგნს შეიძლება ისე შევხედოთ, როგორც საპროგრამო წიგნს და არც მისი ავტორის პედაგოგიურს ხერხს სრულიად არ უნდა ჰმაძღვდნენ იმ მოსაზრების ძალით, რომ ყოველგვარი მიმბაძველობა—ბოროტებაა. როგორც ხელოვანი, აგრეთვე მასწავლებელიც მაშინ არის კარგი, როცა ის მთლად — რს თვითონა. ყველამ ასწავლოს თავისებურად: ერთმა განუვითაროს მათემატიკური ნიჭი; ჯეორემ—ფილოსოფიური აზროვნება, მესამემ მოამზადოს ბავშვის გონება სამეცნიერო მოქმედებისათვის, მაგრამ ყველამ იმუშაოს ისეთი ცოცხალი ინტერესით, ისეთი გულწრფელი გატაცებით და ისეთი ბავშვებისა და თავის საგნისადმი სიყვარულით, როგორიც ჩვენი პედაგოგია! საიდელალოა მისი დამოკიდებულება საქმესთან, მშვენიერია სული და მიქცევა გონებისა, რომლითაც გამსჭვალულია ყველა მისი მუშაობა! ის მართლა „მთელს სულსა სდებს“ თავისს სამუშაოში, ის აძლევს არა მარტო „იმას, რაც აქვს“, არამედ „იმას, რაც არის“, აძლევს თავის თავს. რის მაქნისია აქ „პროგრამა“!

არა თუ ჩვენში, არამედ უცხოეთშიაც ჯერჯერობით ძლიერი არის „პროგრამების“ სასწაულოთ მოქმედებითი ძალისადმი რწმენა, საქმით იქაც გამეფებულია მკვდარი ფორმალიზმი, საქმე კა ითხოვს მასთან ცხოველ დამოკიდებულებას, საზოგადოებაც გაჟღენთილია ამ გვარი შეხედულობით და ყოველგვარ დამოუკიდებელს და ორგინალურ დასაწყისს სკეპტიკურად უყურებენ. ეს მტკიცდება იმ გარემოებითაც, რომ ჩვენმა ავტორმა ვენაში ვერ ნოიპოვა თავისი წიგნის გამოცემელი. „მაგრამ სასოს ნუ წარიკვეთ, ჩემო ძვირფასო წიგნო“, სწერს ის წინასიტყვაობაში, „ნუ შეკრთები, თუ რამემ შეგაზინოს ე. ი. თუ შენს შესახებ რეცენზიას დასწერს ვინმე „სკოლის საქმის სპეციალისტი“. შენ მამაცურად აიტან ამ უბედურებას—მართალია განა?“

მართლაც წარმოსადგენია ის გაუგებრობა ამ წიგნის კითხვის დროს, რასაც იგრძნობს მასწავლებელი, ხელოვნურ აღლოს მოკლებული, „პლატონის მტერი“ და მეორეს მხრით—დახვსებული პედანტი და ფორმალისტი, რომელიც დაჩვეულია კანცელიარული მოწერილობათა ყურმოჭრილ ყმასავით შესრულებას და რომელთაც არ შეუძლია კლასში მეცადი-

ნეობა ისე, თუ არა „მოწონებულნი“ სახელმძღვანელოებით ხელში.

იმას კი, ვინც ნამდვილი პედაგოგია, სულით ნამდვილი ხელოვანია, ეს წიგნი ნამდვილს ღრმა სიამოვნებას აგრძნობინებს, სულით და გულით მადლიერი იქნება ავტორისა და მასთან ერთად გაიყოფს იმ სიამოვნებას და ბედნიერებას რასაც ის განიცდიდა იმ დროს, როცა ეთხოვებოდა ბავშვებს, შეიძლება სამუდამოდ და ხელავდა მათ მადლობასა და სიყვარულს:

„დღეს უკანასკნელად ვიდექი ჩემი პატარა ბიჭების წინ“. — სწერს ის ბოლოსიტყვაობაში, „და იმათ მთელი მაგიდა მოჰფინეს საუცხოვო, საუცხოვო ვარდებით. ღმერთმა უწყის რამელი ბაღებიდან, ადგილებიდან და მალაზიებიდან არ შეაგროვეს ამოდენა ყვავილები! თითქმის წინდაწინ ჰქონდათ ნათქვამი: შეაგროვეთ, შეაგროვეთ ვარდები, ვისაც საიდან შეუძლია, ვისაც რამდენი შეუძლია და მოიტანეთ დღეს სკოლაშიო! და აი ჩემს მაგიდაზე ცვივოდა სისხლივით წითელი და თოვლივით თეთრი ვარდები და ამ ყვავილთა წვიმის წვეთები იატაკსაც აპყურებდა!..“

ლ. ბოცვაძე.

სახალხო განათლების საქმე საქართველოში

(მოკლე მიმოხილვა)

მე-XIX საუკუნის დასაწყისიდან, როცა ქართველ ერის ცხოვრებამ შეიცვალა ჩვეულებრივი ისტორიული კალანტი, საქართველოში საღხის განათლების საქმეც უკუღმართად მიექრო. წინდ საქართველოში თითქმის უგულა კაპელსიებთან არსებობდა სამრეგლო სკოლები. საზოგადოთ რომ ვსთქვათ—ეს სკოლები ვერ იყო პედაგოგიურად მოწყობილი, მაგრამ ზოგ მათგანში, როგორც ისტორია მოგვითხრობს,

საკმაოდ კარგად ყოფილა სწავლა აღზრდის საქმე დაეწესებული და მოწათუებსაც, მაშინდელი შირობების მიხედვით, შესაფერისს განკებრივს და სულიერს საზრდოს აწვდიდენ. ამის დასამტკიცებლად მოვიყვანთ შექდეგს ისტორიულს ფაქტებს—მეთვრამეტე საუკუნის დასასრულს ცნობილი შროფესორის ნიკოლოზ ჩუბინაშვილის მამას დეკანოზს დავით ჩუბინაშვილს ჰქონდა სასწავლებელი კახეთში, სადაც

სხვებთან ერთად იზრდებოდა იმისი შვილი ნიკოლოზ ჩუბინაშვილიც, 14 წლამდის ეს უმაწვავი სწავლობდა ეგვლა სავანის მშობლიურს ენაზე: შემდეგში 1804 წელს, როცა 14 წლის უმაწვავი ნიკოლოზ ჩუბინაშვილი მიაბარეს თბილისში კეთილშობილთა სსწავლებელში, რომელიც დაარსებული იქმნა 1804 წელს 21 მაისს საქართველოს მთავარ მართებლის თავადის გიორგიანოვის მიერ, ჩუბინაშვილი შესანიშნავ წარმატებას იჩენდა ქართულ-რუსულ ენებში, საღმრთო სჯულში, რიტორიკაში, ლოგიკაში, ზნეობრივ-ფილოსოფიასში. მატემატიკაში, ლათინურსა და გერმანულს ენებში და სხ. ამ მასწავლებლის დირექტორი ბურტინსკი, რომელმაც ქართული ენაც კარგად იცნოდა, ჩუბინაშვილის ასეთ წარმატებას სწავლაში მიაწერდა სხვათა შორის იმ გარემოებას, რომ ჩუბინაშვილი კეთილშობილთა სსწავლებელში მიაბარებამდის თავის მამის სკოლაში გულმოდგინეთ სწავლობდა ქართულ ენას და ვითარდებოდა ღია ენაზე. ბუკინსკის აზრით — დასძენს ზრდოვ. ცვაკრული, რომ ღიაენის საფუძვლიანად შესწავლა ძირულ უწყობს ხელს სხვა სავანის შესწავლას და სხვა ენების სწავლად შეთავისებოს. ახალი არ არის და არც ერთი სერიოზული ჰედაგოგი არ იქნება ამის წინააღმდეგო. ჩუბინაშვილის გარდა სხვა მაგალითებიც ვიცი რუსულ ენაში წარმატებისა, როცა თავდაპირველად ღიაენა მჭიდროდ სავანად შესწავლილი. ასეთები იყვნენ, სხვათა შორის, ზღ. იოსელიანი, დ. უიფიანი და სხ.

რუსების შემოსვლამდის ტფილისისა და თელავის სასულიერო სემინარიები ისე იყო მოწყობილი, რომ ეგვლა სავანის მოწაფეები სწავლობდნენ ღიაენაზე, ვრცლად სწავლობდნენ თავის ქვეყნის წარსულ ცხოვრებას, ვრცლად შეითვისებდნენ ქართულ ლიტერატურის ქმნილებათა და ამასთან სწავლობდნენ სავანისა. მაშინდელს დროის გამჭვირვალნი ზო-

გნები ბესარიონ გაბაშვილი, ალექსანდრე ჭავჭავაძე, ფილოსოფოსი და რიტორი ჭავჭავაძე, თეოდოსი, სოლომონ ლეონიძე, შესანიშნავნი მქადაგებელნი, ამბროსი ნეკრესელი, ვარლამ ერისთავიშვილი, სხელოვანი ღვთის მეტეველები ანტონ I, დოსითეოს ნეკრესელი და გაიოსი, სასულიერო მწერალნი — ჯეკანოზი სოლომონ და ალექსი ალექსიშვილები, ბიოგრაფი მან ხერხეულიძე, აღმწერელი მეფე ირაკლის ცხოვრებისა, და სხვა შესანიშნავნი მასწავლებნი ზირები — მაშინდელი ქართული სკოლებისა და სემინარიების უფლები მოწაფეები იყვნენ და მათი ღვაწლიც თვალსაჩინოდ სხანს ქართულს მწერლობაში.

მთელი სისტემა სწავლების სემინარიებში და დაბალს სკოლებში დამკვიდრებული იყო ერთგულს ნიადაგზე და შეთანხმებული მაშინდელი ცხოვრების მოთხოვნილებათთან. მაშინდელ დროში, როგორც მოწმობს საეკლესიო გუჯრები, ეგველი ეპისკოპოსი, კურთხევის დროს აქლავდა ალექსანდრე, ხელწერილს, რომლითაც იგი ვალად იღებდა საეკლესიო სკოლების გამწავლებას თავის ეპარქიაში, რასაც სავანე მთავრობაც ხელს უწყობდა. საინტერესო ცნობებს ვკითხულობთ ამ სავანის შესახებ გიორგი მე XIII ცხოვრებაში — „მეფემ უბრძანა თელავიდან მოსულს დავით რეპტორს თელავის სემინარიისა, შემდგომად გაიოსის მოძღვრისა, დახედოს თბილისის სსწავლებელთა, რომელნიც იყვნენ დროს ამას — ნათლის მცემლის ეკლესიისა, კალეუბნიისა, სიონისა, ქვაშეთისა, მეტეხისა და ანხიხატისა. ასწავლებდნენ აქ წერასა, კითხვასა, გალობასა, გრამატიკასა, კატეხისმოსა ანტონ კათალიკოსის სისტემითა, ძველთა სამეფო ისტორიასა და სხ. მოსულთა ჰესავათ შინა კერძოთ და არა ეგველან ასწავლიდნენ ძველსა და ახალს ფილოსოფიასა და ღვთის მეტეველებსა, ანტონისავე შედგენილს. მოწაფენი დროთა ამით იყვნენ ოთხასამდის, ვითარცა იტყვებდნენ თვა-

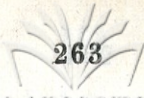
ლით მხედველნი მოხუცნი. მასის დღეს მე-
 ფე მიბრძანდა და იხილა მოწათყენი ეფრემ
 მღვდლის კადოუბნელისა; თვითოეულს უბრ-
 ძანა წაიკითხოს, ავადობა იგინი და თვითთ-
 ნაც კადობდა წირვას და მწუხრისა სავადო-
 ბელთა. დიდათ გამხიარულდა მეფე. იხილა
 რა ურმანი მადლიანად მკითხველნი, უბრძ-
 თითთ აბაზი და ამცნო ემათა, რათა ეშინო-
 დეთ მათ ღვთისა და შეიქმნებინ ბრძენი და
 შვილნი ეკვლესიისანი, ვინაიღვან დასწვისი
 სიბრძნის არს შიში უფლისა და სს.

აქედან სჩანს, რომ მაშინდელი სკოლები
 მარტო წერა-კითხვის მიმდევნი არა ყოფილან,
 იმათი ზრდობა ეხლანდელ სასულიერო ს-
 სწავლებლის ზრდობასაც აღემატებოდა. მა-
 შინდელ დროში წერა-კითხვის ცოდნა დაბალ
 ხალხშიც გავრცელებული იყო. განსაკუთრე-
 ბით მონასტრებისა და სავსიკაზახო კათედ-
 რების ახლოს სოფლებში იშვიათად იხვედით
 ქალს, რომელსაც წიგნი არ სცოდნოდა, ხალხ-
 საც განუხილავი იქნებოდა ხუკეთისა ადგი-
 ლები „ვეფხისტყაოსნისა“. (იხ. „რანი ვიყა-
 ვით გუშინ“ ი. გოგებაშვილისა). სამეცნიერო
 შინაარსის წიგნებიც აუარებელი იყო. მეტა-
 ფიზიკიდან და დიალექტიკიდან დაწყებული,
 ვიდრე კომპლემენტარული ქართული ენის ჰქონდა
 შექმნილი ყოველის მეცნიერების თხზულება,
 ან ორგინალური ან ნათარგმნი. მარტო ან-
 ტონ კათალიკოსმა გაამდიდრა ჩვენი მწერლობ-
 ბა 43 ახალი თხზულებითა, რომელთა შო-
 რის ნახევარი საერო მეცნიერებას ეკუთვნოდა.
 ანტონ კათალიკოსის მოდგმწიგნობა ჩვენს ლი-
 ტერატურაში ევროპის მწერალთა და სწავ-
 ლულთა გავლენის ქვეშ სწარმოებდა. მაშინ-
 დელი პოლიტიკური იდეების ზედ გავლენის
 კვალიც კი ეტყობა ჩვენს ცნობრებას. ამას
 გვიმტკიცებს შემდეგი ისტორიული ამბავი:
 როდესაც ეპატერინე მეორე მთელს რუსეთში
 ჰქუენდა ბატონუმობის სენსა არიგებდა თავის
 თაბორტებს აქა იქა, ერეკლე მეფემ გამოსცა

ბრძანება, რომლის ძალითაც უმცირესს
 თავისუფლებობდა ყოველი გლეხი, რომელიც
 ტყვეობიდან დაბრუნდებოდა. ეს ფაქტით,
 დასძენენ ისტორიკოსები სრულს საბუთს გა-
 ძლევს ვსთქვათ, რომ „თუ ჩვენი ისტორი-
 ლი მსგეულობა თავისი ნაციონალური კლას-
 პოტიდან, არ გადავარდნილიყო, ვინ იცის იქ-
 ნება ბატონუმობის გაუქმებას, 64 წელზე ბევ-
 რად ადრე მოკავწრებოდათ და ეს გაუქმება
 მომხდარიყო უფრო სისარგებლო საფუძველ-
 ზე. დანულ ბარათაშვილმა და ბევრმა იმის
 მომხრეებმა მეფე გიორგის სიკვდილის შემ-
 დეგ შეადგინეს შეთქმულება, რომლის განძ-
 რახვა იყო დაცვა დამოუკიდებლობისა და და-
 დგინება საქართველოში რესპუბლიკისა.“*)—
 მაგრამ რუსის მთავრობამ საქართველოში მაგრად
 მოიძგა ფეხი, გააუქმა ყველა ქართული სკო-
 ლები და სამაგიეროდ ზოგიერთ ადგილებში
 დააჩნს რუსული სკოლები თავად-ახნაურთა
 წოდების შვილებისათვის; თუ რაგორი შედე-
 გი მოჰყვა ამისთანა სკოლებს ნათლად სჩანს
 სხვათა შორის ილია ჭავჭავაძის მოთხრობი-
 დან „სახიობელაზე“, ლოჭინის სკოლაში ნ-
 სწავლი ხდება ავანსად და სულს სახიობე-
 ლაზე ჰქლავს— „ავგიროფეს სული რუსულის
 დახმდვითა და თრევითა“, „ამოკვართვეს
 სული ცემა ტყეპითა“ ამბობს მეორე იმავე
 სკოლაში ნსწავლი. ეს არის მოკლე სურათი
 მაშინდელი რუსული სკოლებისა ჩვენში.

მთელი ნახევარ საუკუნეზე მეტი, ბატონ-
 უმობის გადავარდნილის ქართველი გლეხისა-
 თვის სწავლა განათლება ადრძალული ხილი
 იყო. ბატონუმობის გადავარდნის შემდეგ სა-
 ქართველოშიც არსდება სახალხო სკოლები,
 განთავისუფლებულს გლეხსაც დიდი იმედი
 ეძლევა, ხალხით ეკიდება სწავლა განათლების
 საქმეს, ამენებს სკოლებს, აძლევს ჯამაგირს
 მასწავლებლებს და ეწევა ყოველგვარ ხარჯს,

*) „რანი ვიყავით გუშინ“.

მაგრამ გადის დრო და ხალხი ატყუებს, რომ სკოლამ ვერ გაუმართლა მის ის იმედი, რასაც მისგან გამოელოდა. გაისმის ხალხში დრტვივნა და უიმედობა: ბევრგან სოფლად, რომ თავიდან აიცილონ უთავობლო და უხარულყოფი ხარჯი სკოლის შესახად, სწავლენ სკოლის შენობებს, სდევნიან მასწავლებლებს. ამ გარემოებას ზოგიერთები, ვისაც არ ესმოდა ხალხის მჯახის ცემა, მისი გულის ტკივილები—ხალხის პარპაროსობას აწერდნენ, სრულიად არ უკვირდებოდნენ და არ იკვლევდნენ იმ მიზეზებს თუ რად აიხრუა ხალხმა გული სკოლაზე და რად უუურებდა მას უნდობლად. მთავრობა, რომელიც სკოლებს ხმარობდა ხალხის დამახინჯებულ და არა განმანათლებულ იარაღად, უჩნვეს სოფლის საზოგადოებას სხვა და სხვა ტიპის სკოლებს—იმედს აძლევს ხალხს შვილების აღზრდაში მზრუნველობა გაუწიოს, აასრუებს ესრედ წოდებულს „ნორმალურს“ სკოლებს, რომლის შესახად ხარჯს მთავრობაც ეწევს. თავდაპირველად „ნორმალურ“ სკოლებში ქართულ წერა-კითხვასაც ასწავლიდნენ, მაგრამ მალე იმავე მთავრობამ ამ სკოლებიდან სრულიად განდევნა დედა ენის სწავლებაც და ამისთანა სკოლები სასაცილოდ „ნორმალურად“ იწოდებოდა ჩვენში. ხალხი ცხადათ ხედავდა, რომ ვერც ეს სკოლები იძლეოდა რაიმე ნაყოფს; ხალხში ესლაც უკმაყოფილება ისმის სკოლების შესახებ, მთავრობა ცდილობს როგორმე თვალი ახუვიოს ხალხს და წინადადებას იძლევა „ნორმალური“ სკოლების ორკლასიანად გადაკეთებაზე და სამეურნეო განყოფილებათა დაარსების შესახებ, მაგრამ არც ორკლასიანმა სკოლამ უშველა საქმეს თავისი სამეურნეო განყოფილებით, რადგანაც უოველივე ცოდნის შექმნა დამყარებული იყო უცხო ენაზე თუთიუთმურ გაზვიანებით და ამიტომაც მასწავლებლისა და მოწაფეთა შრომა წყლის ნაყვასზე უარესი ხდება, რადგანაც წყლის ნაყვით არავის ზა-

რადი არ მოსდის რა და უწესრიგად სწავლება ითვი კი სახინრდება აღამიანის გონება და ხალხიც, მოკლებული თავის დედა ენაზე სწავლა აღზრდის უფლებას, დგება გადაგვარების გზაზე. ნორმალურ სკოლებთან ერთად არსდება სოფლის საზოგადოების სკოლებიც, რომლის ხარჯს მთლად იხდის სოფელი. თუმცა „ნორმალური“ სკოლების მასწავლებლები ჯამგირისა და ზენისის მხრივაც უკეთეს პირობებში იყვნენ ჩაყენებულნი, მაგრამ იმავე მოთხოვნილებას უდგენდა მთავრობა სასოფლო სკოლის მასწავლებლებსაც, რასაც იგი თხოულობდა „ნორმალური“ სკოლებიდან ე. ი. განდევნას დედა ენისა და სწავლების შემოღებას რუსულ ენაზე. სასოფლო სკოლის მასწავლებლების უმეტესობაც იმ პირობებში იყვნენ აღზრდილნი, რომ ძალა უნებურად უნდა აღესრულებინათ ის, რასაც უბრძანებდნენ უფროსი ბობოქარები.—მთავრობა ესლაც ხედავდა ხალხის უკმაყოფილებას სკოლისადმი და ამ 30 წლის წინად ჰმართავს სახალხო მასწავლებლების საერთო კრებას ქუთაისში და ტფილისში სკოლებში სწავლების უკეთ მოწყობის შესახებ მოსადაზარაკებლად. მასწავლებლთა კრებას ქუთაისში და ტფილისში დაადგება იმ მოსაზრებას, რომ სარგებლობის მოტანა შეუძლიან მხოლოდ ისეთი სკოლას, სადაც საცხების სწავლება წარმოებს დედა ენაზე და არა უცხო ენაზეო. ამის მიხედვით ქუთაისის გუბერნიის სახალხო სკოლების მასწავლებლები ადგენენ განსაკუთრებულ გეგმას, რომელშიც შეტანილია საცხების სწავლება ქართულს ენაზედ და რუსული ენის სწავლება გადატანილია მესამე წლისათვის. ეს გეგმა მასწავლებლთა კომისიის მიერ შემუშავებული თავისი განმარტებითი წერილით წარუდგინა საზოგადო კრებას მასწავლებლებისა და დირექტორებისას. კრებაზე კამათში მონაწილეობას იღებდნენ კარგე პირებიც. მასწავლებლების მიერ შედგენილმა სასწავლო გეგმამ რომლის შედგენაში მხურვალე მონაწილეობას იღებდა ჩვენი ცნობილი ზედაგოგი ალ. ჭიჭინაძე, რომელსაც იმ დროს კერძო სასწავლებელი ჰქონდა ქუთაისში, დი-

დი კამათი გამოიწვია. მასწავლებლები მანინ მტკიცეთ ადგენენ თავის აზრს და თხოვლობდენ გეგმის დამტკიცებას. სამოსწავლო მთავრობამ არ მოაწონა მასწავლებლების გეგმას და 1881 წელს გამოსცა თავისი ცნობილი გეგმა, რომლითაც რუსული ენის სწავლებას იწვებოდა ზირველ წლის მეორე ნახევრიდან და საკნების სწავლება მეორე წლიდანვე იწყებოდა და რუსულს ენაზედ. ქართული ენა ამ გეგმით მთლად უარყოფილი არ იყო, მაგრამ იგი ისწავლებოდა როგორც ცალკე საკანი. მთავრობა ამასაც არ დასჯერდა—1881 წლის სამოსწავლო გეგმას დიდხანს არ უბოგინა სკოლებში, მანვე უარყო ეს გეგმა და დაუბრუნა ისევ ძველ გზას, უგელგან ძალას ატანდა, რომ სკოლებში სწავლება თავიდანვე რუსულად წარმოებოდა და ქართული ენის ხსენებაც ფაქტურად ბევრ სახალხო სკოლებიდან სრულიად განდევნილი იქმნა. შემოღებული იქმნა სკოლებში უხერხული და უკუღმართი მუნჯური მეთოდი, ბავშვებსაც უგრძლავდენ ქართულ ლაზარკას და მასწავლებლებსაც სდევნიდენ, ვინც კი მიმართავდა ქართულ ენას, როგორც ზედკოცოიურს საშუალებას, უცნო ენის შესწავლის დროს. ამრავლებდენ ქართულ სკოლებში რუს მასწავლებლებს და ამნარად ქართულს სკოლასა და მასწავლებლებს შორის ახრებდენ მთელს ჯურღმულს, რომ სკოლის შეგირდებს არა გაეგნათ რა თავის დედა ენაზე და უფრო მადე შეეთვისებინათ რუსული ენა. ამის მიხედვით განდევნენ სკოლებიდან ქართველ ბავშვებისთვის შედგენილი რუსული ენის სახელმძღვანელოები და შემოიღეს ზირღაზირი რუსული სახელმძღვანელოები ან ისეთი წიგნები, რომლებიც შედგენილი იყო განძრახ დამახინჯებულს მუნჯურს მეთოდზე. იქ, სდაც ხალხი დაჟინებით თხოვლობდა სკოლაში ქართული ენის სწავლებას, შეამცირეს დედა ენის გაკვეთილები და ისიც გადასცეს მღვდლებს სასწავლებლად; იმ მღვდლებს,

რომელნიც თავის საკანს—სადმროს სკოლასაც კი არ ასწავლიდნენ და ხშირად ადღებდენ გაკვეთილებს, ქართულმა ენამ ვერც მღვდლების ხელში იხეიარა. ასე იყო საქმის ვითარება აქ უკანასკნელ დრომდის. ამ უტყუარი ფაქტების შემდეგ გამოდის ეოფილი ოქტის მზრუნველი ზაკადსკი და 1905 წლის ცირკულიარში ჰბეჭდავს უსირცხვილო წერილს, სდაც ამბობს, რომ 1881 წლის გეგმა არავისაცან უარყოფილი არ ეოფილას და უგელას სკოლებში სწავლება ამ გეგმაზე სწარმოებდა და ისიც დედა ენაზედაც. ეს ხალხი ტუეილი ზეუნთვის ცხადია, ცხადია ისიც, რომ მზრუნველს მანინ სხვა განძრახვა აღაზარაკებდა, ეს გეგმა მას მოაგნა დროთა გარემოებაში, ვითომ თავიც იმართლას და მოაგნა მის მიერ შედგენილს ცალკე კომისიას 11 მასწავლებლისგან და უმადლეს მთავრობას ხელახლად დამტკიცებინა 1881 წლის გეგმა, რომელსაც ზოგიერთები გუღუმბრევილო სიხარულით მიეგებნენ და ერთი ფეხის წინ გადადგმად დასახეს; დდეს კი თვალსაჩინოდ ვხედავთ, რომ ამ ხსენებულმა გეგმამაც ჩაირულის წყალი დალია და ადგილობრივი დირექტორ ინსპექტორები მასწავლებლებისგან თხოვლობენ ზირველ განყოფილებაში რუსულული ენის 12 გაკვეთილს კვირაში.

აქ უნებლიეთ იბადება შემდეგი კითხვა, თუ მართლას ასეთს უნუგეგმო ზირობებში იყო სახალხო სკოლების საქმეც, მამ რად ხსნიდა ხალხი სკოლებს ეოფელ წლობით? ზსრუხი ამ კითხვაზე ძნელი არ არის. ხალხი ისე მიეზვია უკუღმართ მორჩილებას ბევრგან, რომ მის საწინააღმდეგეთ არც ძალი შესწევდა და არც დონე. რომელიმე ბოქაჟული მივიდოდა სოფელში და ძლდატანებით ადგებინებდა ზრიგფარებს: ეს იყო ერთად ერთი ხერხი ბოქაჟულის სამსახურში დაწინაურებისთვის და ისიც გუღმოდგინეთ ასრულებდა სახალხო განათლების მისიონერობას—ბოქაჟული სასტი-

კად სჯიდა სკოლის მოწინააღმდეგეებს, დამ-
ფრთხელი ხალხი ძალა უნებურად თანხმდებო-
და სკოლების გახსნას, რომ თავიდან აეცი-
ლებინა რისხვა ბოქაულისა—სკოლას იგი მთა-
ვრობის სკოლას ეძახდა და ამისთანა სკოლე-
ბის გახსნაც სახელმწიფო ბეგარად დაედო
ხალხს, რომელიც უოკელთვის სულით და გუ-
ლით წინააღმდეგი იყო და არის მთავრობის
უკუღმართი სკოლებისა, რადგანაც არავითარ
ცოდნას და უბრალო წერა-კითხვისასაც კი ვერ
აგრძელებდა ხალხში.

37 წლის წინად ჩვენშიაც ზოგიერთ მიუ-
რეებულს ადგილებში დაარსდა ქრისტიანობის
აღმადგენელ საზოგადოების მიერ ერთნაირი
ჯურის სკოლები ოთხის წლის კურსით. მშვე-
ნიერი შენობები, მომზადებული მასწავლებ-
ლები, რომლებიც იღებდნენ თვეში ხუთ ექვს
თუმანს და პენსიასაც.—ისეთს პირობებს წარ-
მოადგენდნენ, რომ ამისთანა სასწავლებლებს
მანც უნდა ეხიარნათ ჩვენში, მაგრამ კარგი
შედეგი არც ამას მოჰყვა. დედა ენის ჩამო-
ქვეითებამ, უცხო ენის გაბატონებამ აქაც მ-
ლე იჩინა თავი, მთავარი დანიშნულება სკო-
ლისა აქაც უარყოფილი იქმნა და ვერც ამ სკო-
ლებმა, რომელიც შემდეგში სამრევლო სკო-
ლებათ გადაკეთდა, ვერ მოუტანა ხალხს სა-
სურველი სასტუმრობა, ვერ შეიტანა ხალხში
ჩემპარიტი სხივი განათლებისა.

ცოტად თუ ბევრად უფრო თვალსაჩინოდ
ხალხის განათლებას ჩვენში ხელს უწყობდა
ჩქ. შ. წერაკითხვის გამავრცელებელი საზოგა-
დოება“ იმ ორიოდ სკოლით, რომელიც მის
უწყებაში იმყოფებოდა, მაგრამ მთავრობა აქაც
ძალას ხმარობდა, მთელის თვისი ძალ-დონით
ცდილობდა ამ ორიოდ, ერთ დროს დაარსე-
ბული სკოლების გაუკუღმართებასაც; სკოლე-
ბის გახსნის ნებას 1881 წლის გეგმის მი-
ხედვით მთავრობა არ იძლეოდა და საზოგა-
დოების მოქმედებას არც ისე დიდად ნაყოფი-

ერი იყო, რასაც გამოეყოდა მისგან ქართუ-
ლი საზოგადოება.

1884 წლიდან ჩვენშიც, როგორც მთელს
რუსეთშიაც, მრავლდება რიცხვი სამრევლო
სკოლებისა. სამრევლო სკოლების გავრცელებ-
ბის აზრი რუსეთში დაიბადა რეაქციონური
მთავრობის წყალობით და ცნობილის პობუ-
დონსიცავეს მეთაურობით. რუსეთში, ზოგან
სადაც ერთბა იყო შემთავლებული, ცდილობდნენ
სკოლების საშუალებით ნათელი სხივი შეეტა-
ნათ ხალხში. ეს კი არ მოსწონდათ ბატონ-
უმობის მოტრფიალეთ და დაუწყეს დევნა სა-
ერთ სკოლებს, აბრალდენ მართლმადიდებ-
ლობის დადატს და თვითმპყრობელობის
პრინციპის უარის უოფას. ამ ბრალდებებს მხა-
რი დაუჭირა სახალხო განათლების სამინისტ-
რომაც და ამ უკანასკნელის განკარგულებით
სასულიერო წოდებას გადაეცემა მთელი უფ-
ლება სახალხო სკოლების კანტროლისა,
მრავლდება სამრევლო საეკლესიო სკოლები
და ამას ხელს უწყობს აუარებელი ხარჯი სა-
ხელმწიფო ხაზინიდან. შედეგი სამრევლო
სკოლებისა ჩვენში და მთელს რუსეთშიაც
ცნადი ხდება. ყველა შეგნებული ადამიანი სამ-
რევლო სკოლებს რუსეთში „სულის საყასბო-
ებს“ უწოდებდა, მაგრამ სამღვდელთაებს
რუსეთში დიდი გავლენა ჰქონდა, მრევლზე და
ეს უკანასკნელი არ იმურებდა თავისი შვილი
ამ საყასბოში გაეგზავნა. ცოტათ თუ ბევრად
სამღვდელთაებს ჩვენშიაც გავლენა ჰქონდა.
მაგრამ ჩვენში ხალხი და ზოგიერთი შეგნე-
ბული პირიც მოატყუა იმ კარემობებამ, რომ
სამრევლო სკოლებში თავდაპირველად ქართულ
წერა-კითხვის სწავლებასაც ადგილი ჰქონდა
დამთმობილი. ამის გამო ჩვენში ბევრი სა-
ხალხო სამინისტრო სკოლებზე გულგატეხილ-
ნი და ხალხის გულშემატკივარნი ფიქრობდ-
ნენ, რომ სამრევლო სკოლას სხვა არ იყო
რას, წერა-კითხვის გავრცელება მანც შეუძ-
ლიანო, ამის გამო ჩვენში სამრევლო სკოლე-

ბის გამრავლებას ბევრნი თანაუგრობდნენ. თავდაზიარველად მართლად საქმეც ასე იყო. სამრევლო სკოლები კავისო მწაფეებით, ბევრმა სამინისტრო სკოლას თავი დაანება და სამრევლო სკოლაში მიებარა. ამ გარემოებაში დაჭბადა ბრძოლა დირექციასა და სამრევლო სკოლების მეთაურთა შორის, ბრძოლა გამწვავებული გამოდგა, სამრევლო სკოლას აბრალებდენ სეპარატურულ მიმართულებას, რუსულ ენას ჯეროვანათ არ ასწავლიანო. სამრევლო სკოლას დიდხანს არ უნდოდა თავის უფლებას დაეთმო, მაგრამ ძალამ მაინც თავისი კაიტანა და ბოლო ხანებში ჩვენებური სამრევლო სკოლებიც იმ უაღბში ჩამოასხეს, როგორც შიაც იყო ჩამოხსნილი სახალხო სამინისტრო სკოლები, პოტოკამა გაერთიანდა, ქართული ენა განიდეგნა და ჩვენებური სკოლებიც საერთოდ განდა ბავშვების „სულის სიყვარულად“. სამრევლო სკოლების სიმშატას ჩვენში ის გარემოებაც ჭბადება, რომ მეთვალყურეებად ჩვენებებე იქნებიან და ვინ იქნება ისეთი ქართველი, რომ თავისს დვიძლს ენას და ერს უდალატოსო, მაგრამ ესეც ტკბილი ოცნება იყო. მეთვალყურეთა შორის იყვნენ ისეთებიც, რომელნიც ცდილობდნენ ქართული ენის ამოფხვრას სკოლებიდან, მხარს უჭერდნენ ვოსტარგოვების მიმართულებას, რომ ჩინორდებოთ მხარ-შეკრდი დაემშენებინათ და ხალხის მომავალი ბედ-იღბალი დეისტრუქციული სტატუსი სოცეტნიკობაში და წითელ საჩუღში გაეცვალათ.

ბოლო დროს სამრევლო სკოლას ჩვენში სხვა დანიშნულებაც მიეცა: ვისაც მღვდლობა უნდოდა იმისთვის საჭირო იყო წამდენიმე წელიწადი მასწავლებლად ეოფილიყო სამრევლო სკოლებში. რომელიმე მოხუცი მღვდელი თავისი შვილის კურთხევისათვის ხსნის სამრევლო სკოლას, ამწისებს თავის შვილს მასწავლებლად, შემდეგ იღებს მოწმობას ბლადონიდან ან სკოლის მეთვალყურედან და

მღვდლობაც მზად იყო. საზოგადოებრივ სამრევლო სკოლებმა გამოიღეს ჩვენში სასურველი ნაყოფი, პირიქით კარგად რომ დაუკვირდეთ სკანს უფრო მეტი სიბნელე შეიტანეს ხალხში, რადგანაც სამღვდლოება ბევრგან იმას სცდილობდა, რომ მეტი შიში ღვთისა, მოთმინება და მოჩილება ქედის-მხდა უკუდმართ ძლიერების წინაშე დაენერკათ ხალხში. ამანიად ჩვენთვის ცხადია თუ რამდენად ხელსაყრელი და სასურველი იყო ხალხისათვის ამისთანა უკუდმართი სკოლები.

ვიტყვიოთ მეტსაც: ჩვენში ვერც ერთმა ტიპის სკოლამ, ვერც „ნორმალურმა“ ვერც სასოფლო სკოლებმა, ვერც სამრევლომ და ვერც ქრისტიანობის აღმადგენელ საზოგადოების სკოლებმა ვერ მიაღწიეს იმ მიზანს, რასაც უნდა ემსახურებოდეს ნამდვილი სახალხო სკოლა, დანტერესებული ხალხის ბედნიერებით და მისი ცხოვრების წინ წაწევით. დღეს ჩვენში არა იშვიათი ისეთი სოფელი, სადაც 25 წელზე მეტია, რაც სკოლა არსებობს, მაგრამ ამ სკოლას არავითარი გავლენა არც ზნეობრივი და არც გონებრივი არ მოუხდენია მცხოვრებლებზე, უბრალო წერაკითხვაც კი ვერ გაუფრცველებია ხალხში, რომელიც ისეთივე გონებრივი სიბნელით არის მოცული, როგორც იყო სკოლის დაარსებამდის. საკვირველიც არ არის, რადგანაც ჩვენებური სკოლები უკვლავ ტიპის მისდევდენ ერთად ერთ მიზანს ხალხის გარუსებისას, რომ ამოფხვრად ხალხის გულიდან ეროვნული გრძობა და აღმინური მისწრაფებანი. მაგრამ ცხადათ ვხედავთ, რომ ვერც ერთს საწადელს ვერ მიაღწიეს—ვერც რესული ენა გააფრცველეს და ქართული მწიგნობრობის გაფრცველებასაც ხელი შეუშალეს. თითო ოროლა ჩვენებურს სკოლებს თითქმის ნაყოფიერებაც ეტეობოდათ, მაგრამ არც ეს ნაყოფიერება იყო ისეთი თვალსაჩინო, რომ იმით დაგვამყოფილდეთ, ნაყოფიერება ეტეობა ისეთს სკოლებს, სადაც

მასწავლებელი აღმოჩენილა სადის ზედაგოგორის აზრების მიმდევარი და მასწავლებლობაში ცდილობდნენ არ გაეძრუდებინათ ტექნიკური გზა, ამისთანა მასწავლებლები მუბრძობნიც იყვნენ, მაგრამ რას იქნა თითო ორთა მასწავლებელი, როდესაც უმეტესი რიგში სულ სხვა გზას ადგა და ზოგნი მათგანი ჩვენს სავალალოდ წამუშობის და მუბრძობის რაღაც ასრულებდნენ, ან განა შეიძლებოდა ჩვენში ნულოვანი მოქმედება, როდესაც მასწავლებელთ შორის არა სუფიკუ და არავითარი შემავრთველი კავშირი, ერთობა და სოლიდარობა. სამწუხაროდ დღესაც ასეთი სურათი გვიდგას თვალწინ: არა თუ მთელს საქართველოში ვერ ვხედავთ ერთის მიზნით და მიმართულებით განმსწავლულ მასწავლებლებს; ზირობით ისეთს ქადაგებში და დაბეჭდვებში, სადაც თავი მოუყრია ჩვენებურს მასწავლებლებს, შეერთებულად მოქმედების ნაცვლად, ერთმანეთის ბეზღებაში ამოდისთ სული, გაუტანლობა, შური, ბეზღება და ათას გვარი ზნეობრივი სიღუბნე ნიშნობლივ თვისებას შეადგენს ჩვენებურის მასწავლებლებისას. მასწავლებელთა უერთობამ და უკუღმართობამ ადრევე დაჭაბდა ჩვენში აშორებობა, რომელთაც სარკებლობის ნაცვლად, დიდი ვნება მიაყენეს ხალხის განათლების საქმეს ჩვენში. სიამრთლე მოითხოვს ვსთქვამთ, რომ საბედნიეროთ აშორებობთან ერთად იყვნენ მადლი იდეებით გატაცებულნი სახალხო მასწავლებლებიც; რომელთაც არ უღალატნიათ მადლი მიზნისათვის და მტკიცეთ სჭერიათ ხელში დროშა განათლებისა. ისინი დღეს არა სჩანან, ჩუმად და მუდროთ ეწეოდნენ თავიანთ მიძე უღელს მიერუებულს სოფლებში, იყოფდნენ შუა ხალხის ჭირსა და ღვინსა, აარსებდნენ სოფლებში სახალხო სამკითხველებს, ბიბლიოტეკებს, რომელსაც გამასწავლებელი რაზმი სწავდა და ახადგურებდა მოძრაობის დროს. მცირე იყო და

უფრო მცირეა დღესაც ამისთანა ბრწყინვალე იდეებით გატაცებული მასწავლებლები, მაგრამ მაინც იყვნენ და არიან თათო ორთა და ხალხიც ათასებს მათს შრომას და ამას. მცირედ ბუტავს მათი მოქმედება საზოგადო წევრადიო მცურულ ქვეყანაში, მცირეა ის სინათლე, რომელიც მათ შეაქვსთ ხალხში, მაგრამ ესეც რომ არ უოფილიყო, მაშინ ხომ მთელი ჩვენი ქვეყანა სრულიად უკუნეთს და დაუსრულებელ სიბნელეს წარმოადგენდა. ვნუგეშობთ იმით, რომ თითო ორთა ზატიოსანი მუშაკი ხალხის განათლების კიდევ გვეოლია და ადრე თუ გვიან, ქვეყანა ისე არ წახდება, რომ იმათ მიმბაძველნი არ აღმოუჩნდეთ.

თამამად შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ ეველა ტიპის სახალხო სკოლები ჩვენში დღემდის უნაყოფო დაწესებულება იყო; იმ ხარჯთან შედარებით, რასაც ხალხი იხდიდა სკოლებზე, ამ უკანასკნელთ ვნების კარდა არავითარი არსებითი სარკებლობა არ მოუტანია ხალხისათვის. ჩვენთვის იდეალს არ შეადგენენ არც ძველი ქართული სკოლები და არც ამ საუკუნის რუსული სკოლები, ზირობით დღეს ძველი სკოლა ჩვენთვის მკვდარი სკოლაა, მოკლებული ყოველ გვარს სიცოცხლეს. მან უკვე განვლო თავის დრო, მოჭამა თავისი საუკუნე და ისტორიაც დიროსუღად მოიხსენიებს მას; ძველმა სკოლამ განვლო თავის დრო და თან წაიღო ის ზრანციპები, რომელნიც მას აძლევდნენ სიცოცხლეს და მნიშვნელობას, იგი სრულიად უფლებო სკოლა იყო და დღეს იგი მკვდრად უნდა ჩათვალოს, რადგანაც უფლებობა ცხოვრებასაც ბოლო უნდა მოეღოს; ადამიანის ზიროვნებასაც უნდა მიეტყოს ადამიანური უფლებობა იმ ხანში ვალად კვადეს ეველა მასწავლებლებს გამოვიკვლიოთ, შევიწყვილოთ ადგილობრივი ზირობები, წარვმართოთ სკოლის საქმეები ახალი ცხოვრების მოთხოვნილების მიხედვით, მოვასწოთ ხალხის განათლების საქმე ისე, როგორც ამას

მოითხოვს ხალხის თანამედროვე ცხოვრების პირობები; ს.ქმის პირნათლად გაძლოდა და შესრულება მასწავლებლთა შორის თვინიერ ურთი ერთ შორისის კავშირისა, განცალკევებულიად უდ მოუხერხებელია და შეუსრულებელი. დღევანდელი ცხოვრების პირობა მასწავლებელს უყენებს საკითხს ეოფინისას ან არ ეოფინისას, ან უნდა გავაკეთოთ რამე შეერთებულის ძალ-ღონით, რაც საზოგადოთ სასარგებლოა ხალხის სწავლა განათლების საქ-

მეში, ან ავიკათ ჩვენი გულს ხალხის მფობრდეთ იმ საქმეს, რომლის გაკეთებაც გვიკისრნია, მაგრამ შესრულება კი არ ძალ გვიძს. არც ერთი მებრძოლი ვაჟკაცი არ გაიქცევა ბრძოლის ველიდან, მისი იდეალია ან შეაკვდეს მტერს, ან გამოვიდეს გამარჯვებული და მიაღწიოს სწავლეს. უძლეუბა იხატება განცალკევებაში, ძლიერება ერთობაში, რასაც სულით და გულით ვუსურვებთ ყველა ჩვენებურს მასწავლებლებს.

კახაბერი.

ს ა უ ნ ჯ ე

ერთი „მაქვს“ სჯობს ათასს „მქონდას“
 ჭკუას უთქვამს, გულს უგრძენია,
 მაგრამ ეს თქმა მოხუცებას
 სანუგეშოდ ვერ უცვნია:

ჩხირკედელობს, თავს იტყუებს,
 ჰზრუნავს, შფოთავს, კვნესის, ოხრავს,
 მაგრამ ამით რას გაიტანს?
 ის უკბილო რაღას მოჰხრავს?

რაც სახორცო სიყმაწვილით
 შეძენილი მას ჰქონია,
 საიქიოს ვერ წაიღებს
 და თავისი ნუ ჰკონია!

მხოლოდ რაც კი შრომა-ცოდნას
 შეაქვს ჭკუის სალაროში,
 თან ეხლება განუყრელად
 ვერ დაჰკარგავს ვერას დროში!

ის წარსულიც აწმყოშია
 და ნუგეშს სცემს მოხუცებულს,
 მოიმედეს მომავლისას,
 როგორც თაფლი დაუტკბობს გულს.

მაგრამ მაინც ერთი „მაქვს“ სჯობს
 ათასს „მქონდას“ გადასულსა;
 რაც გამქრალა ველარ არგებს
 ველარც ხორცს და ველარც სულსა!

აკაკი.

სინათლისკენ

(სპასუხი ზღაპარი ეგვიპტის)

— დემონები შეძრწუნდნენ.

პრისხანე ხმაურობით, მხეცურ ღრიალით, რაღაც მიზეზით აფორიაქებულნი უხილავი ავი სულები, როგორც გრივალნი, დაჰქროდნენ მთელ ღამეს; მძინვარეთ შეიჭრებოდნენ კაცთა სადგომებში, ანგრევდნენ ყველაფერს და უფრო მეტის მძინვარებით მიჰქროდნენ წინ.

სისხლით მორწყული კვალი დევებისა და მკვდარ ბავშთა სხეულნი მოწმობდნენ მათს მხეცურს გამანადგურებელ თავებობას.

და იყო დიდი ტირილი, მოთქმა და გოდება ქვეყნად იმ ღამეს.

„მკაცრი არიმანი—ღმერთი ყოველგვარ ბოროტებისა და სიავისა, აჩვენებდა თავისს ძლიერებას, ძალას და უფლებას ადამიანთა“ — ეუბნებოდნენ ხალხს მაგუშებთა თავიანთ ქადაგებაში, — ევედრეთ მას, ხშირათ შესწირეთ მსხვერპლი და განიწმინდენით ცოდვებისაგან. ხალხი მიისწრაფოდა და პრისხანე ღვთაებას შეწყალებასა სთხოვდა ლოცვითა და მსხვერპლის შეწირვითა. მათ გულში კი თანდათან უღვივოდათ იმედი ნათელის, დიდებულის, ბრძენისა და სამართლიანის ორმუხდის ჩქარა მოვლინებისა.

შეიხ-ალი-მირზა უქადაგებდა მის გარშემო თავმოყრილ ხალხს. საშინელი ღამე იყო, — სიბერისაგან ხმის კანკალით ნელა განაგრძო მაგუშმა შეიხ-ალი-მირზამ თავისი ქადაგება.... საშინელი და ამასთანავე დიდებული ღამე, რომელმაც გადაარჩინა არიმანის პრისხანებას იმ დროს დაბადებული წინასწარმეტყველი ზარატუსტრა... წინასწარმეტყველის ხსენებაზე მა-

გუში პირქვე დაემხო მიწაზე, მის მაგალითს მაყურებლებმაც მიჰბადეს; წუთის შემდეგ ყველა ისევ წამოდგა და შეიხ-ალი-მირზამ ისევ განაგრძო: ამ დიდებულმა, ორმუხდისაგან გამოგზავნილმა მოძღვარმა სინათლე მოჰფინა დედამიწას, ბევრი სიკეთე მოუტანა მას: მის მოსვლამდი ეს კურთხეული ღრუბელი არ გვიფარავდა ჩვენ მზის მწვავე სხივებისაგან, ის არ იყო ისეთი სქელი, როგორც ეხლა; წინასწარმეტყველმა აუხილა თვალი ხალხს და დაანახვა ნათელი ღმერთი, დიდებული და ბრძენი ორმუხდი, რომელსაც ხალხი იქამდის ვერ სცნობდა და რომელიც მაინც იცავდა ხალხს არიმანის ხრიკებისაგან; ასწავლა ხალხს კეთილის სიყვარული, მისწრაფება ნათელ ღვთაებისადმი და ბოროტის სიძულვილი. რაც უფრო მტკიცეთ შეასრულებთ ჩემს მცნებათ, — ამბობდა დიდებული წინასწარმეტყველი, მით უფრო მალე შეისრულებთ თქვენს მისწრაფებათ და უფრო ადრე დამარცხდება არიმანი. მაშინ ორმუხდი იქნება ჩვენი ერთად ერთი ღმერთი და მთელ ქვეყანაზე დამყარდება მშვიდობა და სიყვარული.

ასე ქადაგებდა ზარატუსტრა!

მაგრამ მრავალ საუკუნოების გამოცდილება, და ჭაღარით შემოსილი სიბრძნე ასე არ მტყველებდა: დიდებულ მოძღვრის სიტყვები შესრულებულ იქნება მხოლოდ ან თვით მოძღვარისაგან ან და სხვა დიდებულ მოძღვართაგან; და ასეთნი კი ზარატუსტრას შემდეგ არა ყოფილან, თუ მას აქეთ ორი ათასმა წელმა განვლო, საბრალო მამაკვდავნი კი ცოდვებში ჩაიფ-

ლენ და ერთი ნაბიჯითაც ვერ მიდიან წინ სინათლისაკენ. და ამიტომ დაგვრჩენია მხოლოდ ლოცვა, მოთმინება და რწმენა, რომ დადგება დრო, როცა ორმუხდი გაიმარჯვებს არიმანზე და ჩამოგზავნის მიწაზე ღვთაებრივ ცეცხლს, რომელიც განსწმენდს ქვეყანას, და დაამყარებს თავის საუკუნო მეუფებას. ბრძოლა ჩვენ ღმერთებს შორის, ბრძოლა მედგარი იწყება და სწარმოებს ათასის წლის განმავლობაში, დროებით იმარჯვებს ის, ვის მხარეზედაც ჩვენ ვიმყოფებით, ე. ი. ვისკენაც ჩვენ მივყევართ დიდებულ მოძღვრებას.

ვევედროთ ძმანო არიმანს, რომ მისი სამართლიანი რისხვა არ მოგვევლინოს; მოთმინებით და რწმენით ველოდოთ ორმუხდის ბრწყინვალე ჩქარა მოსვლას.

ასე ქადაგებდა შეიხ-ალი მირზა. ასე ქადაგებდნენ ყველა მოგვები.—და ხალხი მორჩილებით ასრულებდა მათ სიტყვებს: ევდრებოდნენ ერთს და ელოდნენ, ელოდნენ მეორეს

მეგობრებო!

ჩვენ რა, რომ ორმუხდი მილიონ წლებს იქით იმეფებს კაცთა შორის! რამდენი მოდგმა ხალხისა უნდა უსარგებლოდ დაილუბოს სანამ მოვა ის დიდებული, ბრძენი და სამართლიანი! არ შეიძლება შევეცადოთ ციდან ღვთაებრივ ცეცხლის მოტანას და ამით დავაჩქაროთ იმ მეუფების მოვლინება, რომელსაც ასე გამუდმებით და წუხილით ელოდებიან! ყველამ გაკვირვებით გადახედეს ერთმანეთს. ხმა მაგუშისა უნებლიეთ შესწყდა და ყველა ეძებდა იმას, ვინც წარმოსთქვა ეს ლაღი, წმინდანის შეურაცხყოფელი სიტყვები! „ვინ ამბობს ამას?“ „გაისმა მკრთალი ჩურჩული ხალხში.“

„ვინ ამბობს? მრისხანედ შეჰყვირა შეიხ-ალი-მირზამ.“

ეს—გარუნრაშიდია —ჭაბუკი თამამი, ლალი და თავნება.

იგი თამამად გამოვიდა შეიხ-ალი-მირზის გარშემო შეკრებილ ხალხთა ჯგუფისაგან და გაბედულათ დაიწყა: ნუ თუ სიმართლეა, რასაც მოგვები გვიქადაგებენ? ნუ თუ უნდა ველოდოთ იმ დიდებულ ადამიანთ, რომელნიც ჩვენ მაგიერ იბრძოლებენ და თვით ჩვენ კი ამ ბრძოლაში მონაწილეობა მხოლოდ უნაყოფო ლოცვით და მსხვერპლის შეწირვით მივიღოთ? არა! ეგ სიცრუეა! დიდებულმა ზარატუსტრამ სთქვა: რაც უფრო მისწრაფვის ადამიანი ზევით სინათლისაკენ, მით უფრო მაგრად იდგამს სიმართლე ფესვებს მიწაში, მას არ უთქვამს, რომ მისი სიტყვები მხოლოდ დიდებულ ადამიანთაგან შესრულდება. და ასე აც შეიძლება იყოს: ზარატუსტრის შემდეგ მისი მსგავსი არ ყოფილა, მაშ, მაგუშის აზრით, ჩვენ და მთელი ქვეყანა მუდამ არიმანის მონაუნდა ვიყოთ? ეს უგნურობაა! ეს სიგიჟეა!!! თქვენ, მაგუშებო სისულელეს და უგნურობას უნდა ებრძოდეთ და არა თუ არ ებრძვით, იცავთ კიდევ მათ! თქვენ უმაღავთ ხალხს ზარატუსტრის მოძღვრების ჭეშმარიტ მნიშვნელობას და აძულვით მათ დარჩნენ მუდმივ ბოროტ მონად. მედგრად ჰქუხდა ჭაბუკის ხმა. ყოველს მის ბგერას ბანს აძლევდა მთა და ტყე-ველი, კონცენტრტიულ ტალღათ იშლებოდა და იკარგებოდა ირანის უსაზღვრო არე-მარეში.

მაშინ ჭაბუკის წინააღმდეგ გამოვიდა სავან-ტავი, სიბრძნე ხალხისა, სიმართლე დედამიწისა და სთქვა: „შენი მოსაზრება მშვენიერია, გარუნ-რაშიდო, მაგრამ არ ითქმის რომ ის ახალი იყოს: შენს წლოვანებაში ყველა ეტანებოდა მას! შეხედე ამ ხალხს! ყველა აქ მყოფი ქაღარითაა

შემოსილი, და ეს ქალარა მოწმობს მათს ცხოვრებაში გამოცდილებას! ჰკითხეთ მათ და ყოველი მათგანი გიპასუხებს, რომ წარსულ დროში მათაც არ ასვენებდათ ეს მისწრაფება, ძაგრამ იმასაც მეტყვიან, რომ ყოველმა მათმა ცდამ უნაყოფოთ ჩაიარა. იცოდეთ ქაბუკო: — იდეალი — მიუზწყველია. იდეალისკენ მხოლოდ უნაყოფო მისწრაფება შეიძლება. და შენი ცდის ბედიც ასეთი იქნება. შენ ახალგაზდა ხარ და გამოუცდელი; სული შენი ისწრაფვის ბორკილთაგან განთავისუფლდეს, მაგრამ, ვიმეორებ: არა მარტო შენ ხარ ამ ყოფაში... ყური მიგდე გარუნ-რაშიდო! ბუნებას აქვს ერთხელ და სამუდამოთ დადგენილი, მტკიცედ განსაზღვრული კანონები და ადამიანთა კანონები ვერ ემსგავსებიან მათ. აი სწორეჲ ამ კანონებში აღნიშნულია დრო ორმუზდის მოსვლისა. ეს დრო სისწორითაა განძარტებული და პირდაპირი გზით გვიახლოვდება ჩვენ, ნელა, მაგრამ შეუჩერებლივ, მსგავსათ ვარსკვლავთა. გახსოვდეს: კაცთა შექმნილი კანონები ჩვენ ძალგვიძს გამოვსცვალოთ, მაგრამ ერთხელ და სამუდამოთ დადგენილ ბუნების კანონების შეცვლა არ ძალუძს არათუ ადამიანს, თვით ბუნებასაც კი. გარდა ამისა ქვეყნის ნაპირებზე სდგას ის კედლები, რომელზედაც დამყარებულია ცა, სადაც ორმუზდი სცხოვრობს და მის სამოთხეში გაჩაღებულია და ანათებს ის ყველაფერის გამწმინდავი ციური ცეცხლი, რომელზედაც შენ ოცნებობ. ორმუზდსა და ცეცხლს იცავენ იზიდები და უცხოს არავის შეუშვებენ სამოთხეში. სთქვი ამის შემდეგ, უგუნურო რა გინდა? რა უფლება გაქვს შენ დამჯერე ხალხის ბრბო ნამდვილ დაღუპვის გზაზე დააყენო? გეშინოდეს იმ წყევლა-კრულვისა მიანიც, რომელიც წამოინთება შენს უბედურეკს თავზე შენი ლალი, ჯერეთ უსმენელ სიტყვებისათვის და შეიძლება მოქმედებისათვის!!“

არა თქვენ ძლიერნო ამა ქვეყნისა მოგმართავ მე! წამოიძახა გარუნ-რაშიდმა, რაკი შესწყდა სავანტაკის ხმა — თქვენ ბრმა წინამძღოლნო ბრმებისა, არ გინდათ გაიგოთ და ვერც გაიგებთ ჩემ სურვილს. დაბადებით მონა ვერც კი წარმოიდგენს თავის თავს თავისუფალ არწივით! თქვენ ახალგაზდა ძალნო მოგმართავ! თქვენი ხვედრია დიდებულ ზარატუსტრის ანდერძის ასრულება. ძნელია ეს საქმე, მის ასასრულებლათ თქვენ უნდა აიტანოთ უსაზღვრო ტანჯვა-წამება, სილატაკე და შეიძლება სიკვდილის წერაც გახდეთ, რადგან თქვენ ამ საქმეს პირველად უნდა მოჰკიდოთ ხელი, მაგრამ იმედი გვექონდეს ჩვენი ძალისა. გახსოვდეთ სიტყვები ზარატუსტრისა: „გმირი იყავსულით, და მუდამ გქონდეს ზეალმტაცი იმედი.“

მოხუცებულნი, — მამაკაცი და დედაკაცი — ისმენდნენ ახალს, ვაუგებარს სიტყვებს და ძწუხარებით აქნევდნენ თავსა. მაგუში შეიხალი-მირზა მრისხანეთ აბრიალებდა შავ თვალებს: მისი რკინის ფერი, სველი სახე დაპრანქული იყო სიბრაზისაგან, და მეტის-მეტი განრისხებით ენაც ვერ მოებრუნებია პირში. ახალგაზდობის ნაწილი კი შემოხვეოდა გარუნ-რაშიდს და აღტაცებით გრგვინავდა.

ვაუმარჯოს გარუნ-რაშიდს!!!, გაჰქრეს სიბნელე!!!, გავვიძებ გარუნ-რაშიდო, ჩვენ განუყრელად შენთანა ვართ!!! და ყველა ჩქარა ადგილიდან დაიძარა; მალე ისინი სქელ ბნელ ნისლში გაეხვივნენ. წყეულიმც იყავით!!!, წყეულიმც იყავით!!!, სიბრაზით მიაყვირა მაგუშმა მიმავალებს,

როცა ისინი უკვე ცისკიდურში იმაღლებოდნენ.

და ნისლია დაჰფარა ისინი.

ბევრმა წელმა განვლო.

წასულ ვაჟ-კაცთა შესახებ არაფერი ისმოდა. ხალხს ებრალებოდა ისინი, ნათესაგებმა გამოიტირეს, იგლოვეს და თანდათან დაივიწყეს... მაგუშები ჩვეულებრივად წვრთნიდნენ ახალთაობას. ხანდახან ათასში ერთხელ თავის ქადაგებაში გამოურევდნენ ზარატუსტრის სიტყვებს, მაგრამ მაშინვე აფრთხილებდნენ, რომ ყალბათ არ გაეგოთ ეს სიტყვები: „რადგანა, — იყვნენ ისეთი უგუნურები, — ამბობდნენ მოგუშები, — რომელთაც მოიწადინეს კანონები თავიანთ მასწავლებლების უკეთ აეხსნათ და გაეგოთ, რისთვისაც არიმანისაგან დაისაჯხენ, ვინაიდან ზენდ ავესტში ნათქვამია: „მოწაფე არ უნდა იდგეს მასწავლებელზე მაღლა.“

და ასე ერთი-მეორეს მისდევდნენ წელიწადები. დრო მიდიოდა ნელა, ერთნაირათ, უფერულათ და მოწყენით... მხოლოდ ხანდახან გაიხსენებდა ვინმე გარუნ-რაშიდს, შიშით და გულში ჩამარხულის სურვილით ელოდა დაენახა „რადაც“, იყურებოდა-რა იმ მხარეს, საითკენაც გარუნ-რაშიდი წავიდა.

დილა იყო.

სქელი ნისლი არწევდა მიწას. ირანის განცალკევებულ მთის მწვერვალები ბნელით მოცულნი და ყინვის გვირგვინით შემოსილნი, ბრწყინვალე მანტიაში გახვეულნი, დევებსავით გამოიყურებოდნენ. მედიდურობით სავსე იალბუზი. და დაშავიდი თითქოს ჩაფიქრებულიყვენ. ასე სჩანდა თითქო ღამე კიდევ გრძელდებოდა და გაგრძელდებოდა განუწყვეტლათ დიდხანს.

უცბათ საუკუნოებით მყოფი ნისლი

აიბერტყა. დაუცხრომლად დაიწყა მან წინ და უკან მოძრაობა, ხან მიწისაგან ზევით ადიოდა, ხან მტკიცედ შემოერთყმოდა მას. ხალხი გაკვირვებული უყურებდა ამ ბუნების ხაოტურ მოვლენას და იღუმალ ჩურჩულით ეკითხებოდნენ ერთმანეთს: „რა არის?“. ნისლი კი უფრო და უფრო მოუსვენებლათ ეხლებოდა აქეთ იქით, და ნაწილ-ნაწილ ირღვეოდა, მის ნაწყვეტებს შორის ცისკიდურიდან ჩნდა რაღაც უცნაური სინათლე. დიდის მოუთმენლობით ელოდა ხალხი მის მოახლოვებას, მაგრამ სინათლე ძალიან გვიან ახლოვდებოდა. გავიდა რამდენიმე ათი წელიწადი, და ეს არა ჩვეულებრივი სინათლე, ვარსკვლავთ მხილველთა ანგარიშით მხოლოდ ერთი ნაბიჯით მოახლოვდა. მკრთალ შიშთან გადახლოართულ იმედით მოხუცთ დაიწყეს ლაპარაკი, რომ ის ციური მოვლენა ყველაფრის გამწმინდავი ცეცხლიაო, გარუნ-რაშიდის ნაშოვნია, და სირცხვილის სქელი ლაქა ედებოდა მათ დანაკლებულ სახეს ამ აზრთან ერთათ: სინდისი აწუხებდა მათ იმიტომ, რომ არ გაყვნენ გარუნ-რაშიდს და უქმად დაღუპეს თავისი ახალგაზდობა. ყოველ ღონის ძიებას ხმარობდნენ მაგუშები ხალხის დასარწმუნებლათ იმაში, რომ ეს ცეცხლი გააქრობს ყველას, ვინც გაბედავს ძასთან ახლო მისვლას. ილოცეთ, რომ არიმანმა დააწყნაროს თავისი რისხვა, იგი გვიმზადებს ჩვენ განსაცდელს“. — გაჰყვიროდნენ ისინი. მაგრამ ხალხი ნაკლებათ უჯერებდა მათ. მთელი ძისი ყურადღება მიქცეული იყო აქამდე უხილავ საკვირველ სინათლეზე. და ახლა, როგორც უწინ, ახალგაზდობა მამაცათ შეუდგა გარუნ-რაშიდის გზას, მის ნაშოვნ ციურ ცეცხლის შესახვედრათ. გრძლათ გაქიმული წყება ახალგაზდობისა მიისწრაფოდა წინ

კრიტიკული

ვიწრო ბილიკზე და ყოველის მხრიდან
ემატებოდა მათ ხალხი.

და ვილოდენ ისინი.

დაუთავებელ ბრბოს მიუძლოდენ წინ
უსახო ფიგურები, ერთი მეორეს ასწრებ-
და. მიდიოდნენ მოხუცი და ახალგაზდა-
ნი, მამაკაცი და დედაკაცი, მოზდილე-
ლები და ბავშვები. მიდიოდენ სწავ-
ლულები და მაგუშებიც კი, ყველანი

გარუნ-რაშიდისაგან გათელილ გზაზე
მიდიოდნენ. და ხალხი თანდათან ემატე-
ბოდა, ბრბო ღიდდებოდა, განიერდებო-
და, იზდებოდა. ციური ცეცხლი უფრო და
უფრო ჩქარა ახლოვდებოდა და მისი სინათ-
ლე თანდათან ძლიერდებოდა სპარსეთში.

სიცოცხლის უკანასკნელ წუთებში
პბორგავდა ნისლი და ღაფავდა სულის.

განწირული

მეგრული ნანა

იავ ნანა, ვარდო ნანა,
შვილო იავ ნანინაო!

ტკბილი ძილი ანგელოზმა
შენთვის მოაყვანინაო.

თავზედ ადგას შენს აკვანსა,
ფრთები გადაგვაფარაო,
მავნე სულს არ მოგაკარებს,
დაიძინე, პატარაო.

აკვანს გირწევ, ჩანგურს გიკრავ,
ზედ დავმდერი სიმებსაო,
ბადრი მთვარე და ვარსკვლავნი
გიგზავნიან სხივებსაო.

ბინდის ნამმა ნორჩს ყვავილებს
პირი დააბანინაო.

იავ ნანა, ვარდო ნანა,
შვილო, იავ ნანინაო!

* * *

გაიზარდე, დავაჟაკადი,
გაახარე მშობელიო,
დედინაცვლად გავიხდება
ჩვენი წუთის-სოფელიო.

დაინახავ, რომ ცხოვრება
არ აამებს ყველასაო,
ჩაგრულნი და დაგრდომილნი
თხოულობენ შევლასაო.

მამა შენმაც ამ ყოფაში
ადრე სული დალიაო,
მისის აღთქმის შესრულება
შენი წმინდა ვალიაო.

მოკვდა. . . შავმა ბედმა ცოდვა
არც-კი მოანანინაო.

იავ ნანა, ვარდო ნანა,
შვილო, იავ ნანინაო!

დაინახავ განდევნილსა
ჩვენს ტკბილ დედა-ენასაო,
ულვთოდ დასჯილ ხალხის შვილთა
მშობელთ ცრემლის დენასაო.

სამშობლოსთვის საბრძოლველად
გლოცავ საიშედო, შვილო,
გამარჯვება, ან სიკვდილი!
ვინძლო აღარ გამაწბილო.

თუ მახსენე ველს მდებარემ
დაკოდილის გულ-მკერდითო,
მაშინ მოკვდეს დედა-შენი,
წამს არ გავჩნდე შენს გვერდითო.

ჯერ წალკოტი სანეტარო
ძილმა მოგაზმანინაო,
იავ ნანა, ვარდო ნანა,
შვილო, იავ ნანინაო!

* * *

განახლების წამი დაჰკრავს,
აჰყვავდება მამულიო,
ერი განთავისუფლდება
ბნელის ჯაჭვით დაბმულიო.

მოგვეგვებით დაბრუნებულს
ჩანგითა და მღერითაო,
დასტკებებიან ახალგაზდა
ქალნი შენის მხერთაო.

შენი სიყრმის მეგობრითურთ
დაფნის გვირგვინს დაგიწნამო,
და ჩემს ვაჟკაცს სასახელოს
ჩემის ხელით დაგადგამო.

მერმე დეე, ღმერთმა ქვეყნად
თუ არ დამახანინაო.
იავ ნანა, ვარდო ნანა,
შვილო, იავ ნანინაო!

მელიტონ გობეჩია.

გამოუთქმელი სიჩუმე

სალამო ჟამზედ—ნინა იმ ამბავს ასე მომიყვა:

— ერთხელ, მხოლოდ ერთხელ კი გააქრეოლა ბუხართან მჯდომი დიდება და იმ დღეს აქეთ, საწყალს ადგომა ველარ ელირსა. ღმერთმა დასწყევლოს, შეტად სუსტად და უღონოდ თურმე ჰქნის ადამიანს ის ოხერი სიბერე. აი დიდებაც ისეთი სუსტი იყო ამ ბოლო დროს, რომ გარედ ცოტა ოდნავ ქარს რომ დაებერა, ის ტოტმანით და ბუზღუნით შინისკენ მობარბაცებდა, თითქოს ეშინოდა რომ ქარს, შემოდგომის სუსხისაგან მიმქცნარ ფოთოლივით უგზო უკვლოდ არსად მოეტაცნა. იმ სალამოს სიცივის გამო ყველანი ბუხართან ვისხედით და რაკი სამხრობის დრო იყო, მის მოლოდინში დიდებას სიამოვნებით ყურს ვუვდებდით, რომელიც მუდამ ძველ ამბებს გვიამბობდა და იმ წარსულით თითონაც თითქოს გულის ბოღმას იკლავდა და ჩვენც წარსულის ცოდნას და ოცნებას გვმატებდა. იმ სალამოს დიდება ბატონ-ყობის ამბავს მოგვიყვა, მაგრამ მივიდა თუ არა იმ ადგილამდინ, სადაც ტანჯვა-ვაება უნდა დაეხატა, მან უცებ ყურებში ხელი დაიკო და ჩუმად წაიდუღუნა „მტრის კარს, მტრის კარსო“, ყველას გაგვიკვირდა მის უცბათ ბაასის შეწყვეტა და შელოცვის მგზავსათ სხვა სიტყვების ლაპარაკში ჩარევა.

— დიდება, ყურებზედ ხელი რად მიიფარე—შეეკითხა მის გვერდით მჯდომი გაოცებული მარო და თან მუხლებზედ ხელები გადუცაცუნა.

— არაფრად შვილო, ყურმა საშინლად გამწივლა და თავბრუ დამასხა. ყუ-

რის წვილს თურმე წყულთა ზრახვა მოსდევს და ის არ მესიამოვნა—უბასუხა მან, ხელები ისევ ცეცხლს მიუშვირა და მას შემდეგ ხმა აღარ ამოუღია, უცებ დადუმდა—ბარემ გულით გვინდოდა ცოტა რამ კიდევ მოგვემინა, მაგრამ დიდებას დაღონებამ უცბად ჩვენც დაგვაღონა და ამისათვის ხმა აღარავს გაგვიცია.

გარედ ცივი ქარი საშინლად ჰქროდა, მიუხედავად იმისა, რომ გაზაფხულის პირი იყო, არე მარეს მაინც სუსხავდა და ანთებულ ბუხარს მალლიდგან თითქოს ტირილით ჩამოღმუოდა. ის იყო დედამ სამხარი მოგვიტანა, როდესაც თითქოს ბურანიდგან გამორკვეულმა მოხუცმა ჩუმად წარმოსთქვა: „განვლო სიცოცხლემ სიზმარივითაო“—და შემდეგ დედას მიჰმართა:—„შვილო, ლოგინი გამიშალე, თორემ რაღაც გუნებაზედ არა ვარო.“

ჩაწვა თუ არა, საწყალს ისეთი ბაბანი დააწყებინა, რომ იმის ცოდით მუხად ვიყავით საბნის მაგივრად ჩვენც ზედ მიფარებოდით. იმ ღამეს დიდი სიცხე მისცა, მეორე დღეს გამოურკვეველივით იწვა, მაგრამ მესამე ღამეს კი სიცხემ ისე მოუმატა, რომ უღონო მოხუცი მთლად გადარია.

შუა ღამემდინ ვინ იცის რას არ ამბობდა; ხან თითქოს ზარის ხმა ელანდებოდა, ხან მფრინავ მტრედებს შეჰკლიდებოდა, ხან კი ომობდა და იმ ომის დროს გულ ამოსკვნილი ვილასაც თავს აბრალეზდა. შუა ღამემდინ ამ ვაი ვაგლახით გაატარა და შუა ღამეს კი თითქოს მოსვენებას მიეცა, ამასთან კიდევ მოიღალა და დამშვიდებულმა წყნარი ფშვინვა ამოუშვა. ჩვენც ყველას მიგვეძინა. მოლოდინ

დღეა ჩემს რაკი სამი ღამე თვალი არ მოეხუტა, იმანაც იმ სიმშვიდით ისარგებლა—იქვე მის გვერდით მოკუნტულმა სკივრზედ თავი თურმე მიაყრდნო და მიიძინა.

არ გასულიყო რამდენიმე ხანი, როდესაც დედას რაღაც ფაჩუნი შესმოდა და თვალები რომ გაეხილა, შიშისაგან ჭკუა ზედ კინალამ შეშლილიყო: მოხუცი ავადყოფი ჰერანგის ამარა და ფეხ შიშველი კარებს თურმე მისდგომოდა და რაღაც ბუზღუნით ურდულის გაყრას ლამობდა.

დღეა კანკალით წამომდგარიყო, მოხუცისთვის ნაზად ხელი მოეკიდა და წყნარი ვედრებით შეჰკითხებოდა: „გარედ რა გინდა, შენ გენაცვალე, ხომ გაცივდებიო“. დიდება უკან მოტრიალებულიყო, ჯერ დედასთვის გაშტერებით შეეხებინა და მერე დინჯად ებასუხნა: — გესმის, ჩემი გიორგი მოსულა და კარებს მიკაკუნებსო.

ამ სიტყვების შემდეგ, თითქოს გონებაზედ მოსულმა ზედ თურმე ის დააყოლა, რომ გიორგი აღბათ თუ მომვლანდა თორემ ის უბედური ოცი წელიწადია, რაც მიწას მივაბარეო“, — მაგრამ სანამ ლოგინთან მიაღწევდა, მანამდინ მაინც რამდენჯერმე ჩერდებოდა, შემფოთებული ისევ კარებისკენ იხედებოდა და უკან გაბრუნებას აპირებდა.

სანამ მამალი ფრთას შემოჰკრავდა და მიყრუებულ არე მარეს განთიადს მითი ამცნებდა, — სანამ რიჟ-რაჟი მიძინებულ დედამიწას ძილს დაუფრთხობდა, მანამდინ მოხუცს სულ გიორგი თურმე ელანდებოდა, რადგან ხან დედას ეხვეწებოდა „კარი გაუღე, შემომძახისო“, ხან კი თვითონ ლოგინიდან წამოიწევდა და ვი-

ლასაც ეხმაურებოდა. სწორედ იმ დროს კი, როცა ცისკარი აღმოსავლეთით გაშუქებულა, ავადყოფი მაშინ უფრო შესფოთებულა, მაგრამ მეტად მისუსტებულს თავი ოდნავადაც კი ვეღარ წამოუღია, მხოლოდ უღონოდ ხელს თურმე ისე იქნევდა, თითქოს ნათლად ვისმეს ხედავდა, ეშინოდა და უნუგეშო ხელის დაქნევით თავიდგან მოცლას ევედრებოდა. შემდეგ სახეზედ უცბათ ღიმი გადაჰკრთომია, სუნთქვა ხშირი დამძიმებია და ბოლოს ერთი მსუბუქი ამოოხვრით სიცოცხლეს გამოსალმებია.

უცბათ მეც თითქოს ხელ-წაკრულივით გამომეღვიძა. ყური დაუფუგდე, მაგრამ სახლში რაღაც აუტანელი სიჩუმე სუფევდა. აღარ ისმოდა დიდებას დაუღალავი ხრიალი, სამაგიეროდ იქვე ბნელ კუნძულში გულ-ამომჯდარი დედა ჩემი უხმოდ ტიროდა; გულს არ დაუჯერე, თავი მაღლა წამოვიდე, — მინდოდა ის სიჩუმე დამერღვია, მაგრამ ყოველივე ჩემი მოძრაობა რაღაც უღონოდ და უმგზავსად იკარგებოდა იმ ძლიერ და გამოუთქმელ სიჩუმეში. ზეზე ავდექი, მინდოდა თავი როგორმე დამერწმუნებინა, მაგრამ ბანიდგან ჩამოჰკვრეტილ ცისკრის შუქზედ რომ შევხედე, შემეშინდა იმ სიმშვიდისა, რომელიც მის სახეს ვით ლანდი ზედ მოჰფენოდა...

დედას უფრო გული ამოუჯდა, თუმცა ხმა მაინც ვერ ამოიღო, მხოლოდ ხარხილდგან თეთრი ხელსახოცი ჩამოიღო და პირზედ გადააფარა...

რაღაც ძლიერი და გამოუთქმელი იყო ის სიჩუმე, თითქოს დამჩაგრა მას სიძლიერემ და ამისათვის არას დროს არ დამავიწყდება.

ცქვიტი.

აკაკის

(„გადარჯულებულის“ გამო)

მარიალი სოქვი შენ, მგოსანო,
გადაგვირჯულდნენ ქალები,
ვერ იგუებენ სიმათლეს
იმათი ბეცი თვალები!

აინუნშიაც არ მოსდით
სამშობლოს კეთილ-დღეობა
და ავიწყდებათ თავისი
სპეტაკი მოვალეობა!

ვითომ გაზარდონ შვილები,
ქართულად უთხრან ნანინა?
„სკვითურს“ ასწავლის, ქართულზე
ხელები დააბანინა!

რა საჭიროა პირის-მზევ,
ქართული ენის ცოდნაო,
„სკვითური“ ენა ისწავლე
არ ჩაიდინო ცოდვაო!

სხვის მალმერთებელს გულით სურს
გადაარჯულოს შვილები,
რომ დარჩეს ერი ერთგულთა,
შვილთაგან განაწბილები!

მართლაც „რა უთხრა მე მაგისს
უკულმართ შემქმნელ-მშობელსა,
ჩვენი სამშობლოს გამომხვერელს
და სკვითის მახარობელსა“!!

ლადო გეგეჭკორი.

სანიმუშო პროგრამები

საქართველოს სახალხო სკოლებისათვის

სამშობლოს შესწავლა

(გეოგრაფია და ისტორია).

მე-II განყოფილება.

საკლასო ოთახი, სკოლა და სკოლის ეზო.
აწერილობა თავისი სოფლისა, მახრისა და
მასლობელი ქალაქისა, საქართველოს მდინარეები,
მთები, სოფლები, ქალაქები; საქრთველს
სახდვრები და ნაწილები მოკლეად;
ისტორიული ცნობები იმ ნაშთების შესახებ,
რომელიც ბავშვის მახლობლად მოიხვეჭება იმ
მახრასში, სადაც სასწავლებელია. ექსკურსიები
შესანიშნავმასლობელ ადგილების დასათვალიე
რებლად და გასაწინობად.

მე-III განყოფილება.

გათვართება ცნობებისა; შესწავლა მათელი
გუბერნიისა, ადმოს. ვლეთის, დასავლეთის და
სამხრეთის საქართველოსი ეკონომიურის,
ეტიმოლოგიის, გეოგრაფიის და ისტორიის

მხრე. ზოგიერთი ისტორიული ცნობები ს-
ქართველს წარსულადან. მოკლე ბიოგრაფი-
ული ცნობები სამშობლოსათვის თავდადებულ
შესანიშნავ ისტორიულ პირებისა.

მე-IV განყოფილება.

კამეორება მესამე განყოფილებაში სასწავ-
ლისა შევსებით და უფრო ვრცლად, შესწავ-
ლა მთელი კავკასიისა და ზოგიერთი გეო-
გრაფიული ცნობები რუსეთზე. მოკლე კურ-
სი საქართველოს ისტორიისა და ზოგიერთი
მოკლე ბიოგრაფიული ცნობები, როგორც ს-
ქართველს, ისე უცხო ქვეყნების შესანიშნავ
ისტორიულ პირთა და მეცნიერთა შესახებ.

საზოგადო გეოგრაფია (საქართ. გეოგრა-
ფიისთან დაკავშირებით).

მე-V და მე-VI განყოფილებაში.

დაწვრილებით განხილვა საქართველოსი და

მოელი კავკასიის. შესავალი მატემატიკური გეოგრაფიისა. მოკლე აწერილობა ორივე ნახევარ სფერისა. მოკლე განხილვა ქვეყნის ნაწილების: აზია, ევროპა, აფრიკა, ამერიკა, ავსტრალია, მათი ფიზიკური და პოლიტიკური გეოგრაფია. ზოგიერთი ასტრონომიული ცნობები.

საზოგადო ისტორია დაკავშირებით საქართ. ისტორიასთან.

მე-1° და VI განყოფილება.

გამოიკვება საქართველოს ისტორიის შესახებ მოკლენათა შესახებ უფრო ვრცლად და დასაბუთებთ, მოკლე მოთხრობები საზოგადო ისტორიიდან—საბერძნეთის, რომის, ინგლისის, გერმანიის, ისპანიის და ჩრდილო-ამერიკის შესახებ დაკავშირებით საქართველოს ისტორიასთან, თუ რომელ ხანაში რა ისტორიული ამბები ხდებოდა საქართველოში და ურთი ქვეყნებში. კითხვა საკლასო ბიბლიოთეკიდან ისტორიულის შინაარსის წიგნებისა. ამერიკის დასახლების ისტორია და გამოღმქრება ამერიკელების ინგლისის წინააღმდეგ. შესანიშნავ ისტორიული პირების ბიოგრაფიები. მოკლე ცნობები შვეიცარიის კონფედერაციისა, კონსტიტუციისა, მოქალაქის ვალდებულებისა და უფლებათა შესახებ.

შენიშვნა: პირველ ორი წლის განმავლობაში სამშობლოს შესწავლა თავისი შინაარსით მჭიდროდ არის შეკავშირებული დედა ენასთან, არითმეტიკასთან და საუბრებთან ბუნების მეტყველების შესახებ, ამიტომ ამ მოსამზადებელ საფეხურზე არ მიგვაჩნია საჭიროდ სამშობლოს გეოგრაფიის გამოყოფა და მისთვის ცალკე გაკვეთილების დანიშვნა. სამშობლოს გეოგრაფიას და ისტორიას ჩვენ ვუთმობთ ორს გაკვეთილს მესამე განყოფილებიდან *).

*) გაკვეთილების ნუსხაში (იხ, „განათლება“ № 1) შეცდომით გამოტოვებულია ორი გაკვე-

სამშობლოს შესწავლის დროს მასწავლებლებმა უნდა იხმარონ ბ-ნი ალ. ჭიჭინაძის წიგნაკი. **„მოკლე საუბარი“** თუ როგორ უნდა ისწავლებოდეს პირველ-დაწყებითი კურსი გეოგრაფიისა; ი. გოგებაშვილის „ბუნების კარი“; ილ. ალხაზიშვილის „ბუნება და ცხოვრება“, ვახუშტის გეოგრაფია მოსე ჯანაშვილის რედაქციით გამოცემული. საზოგადო გეოგრაფიის შესასწავლად სახელმძღვანელოდ უნდა იხმარებოდეს მოკლე კურსი გეოგრაფიისა შედგენილი ალ. ჭიჭინაძის მიერ; ან არისტ. ქუთათელაძის მიერ შედგენილი ესეთივე მოკლე კურსი გეოგრაფიისა; გეოგრაფია ივანოვისა და ლიმბერგისა, გამოცემული ტფილისის ქართული გიმნაზიის მიერ. ვახტეროვის წიგნი: **Небесные светила, общедоступн. очерки по астрономии** ფასი 30 კ. 2) **О преподавании Географии в начальной школе Я. И. Рудневъ.** 3) მეცნიერებისათვის წამებულნი—ტისანდიე.

თვალსაჩინო საგნები გეოგრაფიის შესწავლის დროს საკმაოდ აქვს აღნუსხული ბ-ნ ალექსი ჭიჭინაძეს „მოკლე საუბარში“ და რუდნევის ზემოთ დასახელებულ წიგნში.

სამშობლო ისტორიის შესწავლის დროს მასწავლებლებმა უნდა იხელმძღვანელონ თავდაპირველად იმ მასალით, რაც „ბუნების კარშია“, შემდეგ უფროს განყოფილებებში შეუძლიათ ისარგებლონ დ. კარიჭაშვილის „მოკლე ისტორიით“. ს. ქვარიანის წერილით „ხეთი და ნაირი“ („განათლება“ № 1. 1909 წ.) ივ. ჯავახიშვილის „ქართველ-ერის“ ისტორიით და ს. გორგაძის ისტორიული წერილებით, რომელიც ამ უამად იბეჭდება ჟურნალ „ჯეჯილში“.

რაც შეეხება საზოგადო ისტორიას, ქართულ ენაზე მცირე მასალა გვაქვს, თუ არ მივიღებთ მხედველობაში განსვენებულის ვლ. ლორთქიფანიძის რომის და საბერძნეთის ვრცელ ისტორიას. ამიტომ ვიდრე შესაფერისი სახელმძღვანელო გვექნებოდეს, საჭიროა მასწავლებლები სარგებლობდნენ იმ მოკლე მასალით, რაც რუსულ სახელმძღვანელოებშია.

თილი სამშობლოს შესწავლისა მესამე განყოფილებაში, ჯამი გაკვეთილებისა სწორია; ორი გაკვეთილი, რაც ჯამშია მეტი, სამშობლოს შესწავლას ეკუთვნის. რედ.

პედაგოგიის ისტორია

დ—რ ვაიმერისა

სწავლა აღზრდის საქმე მე-XVII საუკუნეში. § 12. ჰუმანისტების სასკოლო საქმეების დაქვეითება მე-XVII საუკუნის პირველ ნახევარში და განათლების ახალი იდეალის აღორძინება.

თავისუფლებას; რომელსაც შეთქმულნი იყვნენ საუკუნეში გერმანიაში გზა გაუკაფა ჰუმანიზმის და რეფორმაციის შეერთებულმა ძალამ, თავდაპირველად ადგილი უნდა დაეთმო შეურიგებლობისათვის, სასულიერო ისეთს ადგილებში, სადაც სასიამოვნოთ უნდა მიეღოთ— უნივერსიტეტებში. ეკლესიურმა განსუქილუბამ კათოლიკებსა, ფოტრანტებსა და რეფორმატორთა შორის გამოიწვია მწვავე შეტაკება თეოლოგებში. ყველა აღმსარებელთა მისწრაფებამ რომ დაემტკიცებინათ თავიანთი საწმინტობათა მოძღვრების უზირატესობა, გამოიწვია აღორძინება ახლის სხილასტიკისა, რომელიც ისეთსავე მტირე ეურადღებას აქცევდა ლათინურს, როგორც ერთს დროს საშუალო საუკუნეების სხილასტიკა. ახლმა საუკუნემ ვერ წარმოშვა შესანიშნავი ჰუმანიტები, რომელთა რიცხვა მრავალი იყო მე-XV და მე-XVI საუკუნეებში. გაქტრა მისწრაფება კახულ თხზულებათა შედგენისა ლათინურსა და ბერძნულს ენებზე. ჰუმანიტურ მეცადინეობის დაქვეითებას უნივერსიტეტებში მოქვეასკოლებში ძველი ენების შესუსტებაც, რადგანაც ასეთს მადალ სკოლებში კურს დამთავრებულებმა არ იცოდნენ ძველი ენები. როცა მასწავლებლის დანიშნაზე მიდგებოდა საქმე, უსჭირკესად მიანხდათ წესიერი საწმინტობრივი აღსარება; მისი ნიჭი და ცოდნა მეორე ადგილს იჭერდა, და რომ ძველი ენების შესწავლას ცუდად არ ემოქმედნა მოწაფეებს, განძრახ გვერდს უხვევდნენ, რომ არ გაკეთთ შინაარსი წარმართ მწერალთა ნაწერებისა, რომელსაც მხოლოდ სტილისა და გრამატიკის

მხოლოდ აჩვენებდნენ. ბერძნულ ენაზე მხოლოდ ახალი აღთქმის ისტორიას ჰქოთხულობდნენ. როცა ათ წლიან ომმა საზოგადო კეთილმდგომარეობასთან საზოგადო განათლების სკოლებიც განაადგურა.

მაგრამ ზოგან თავი იხინა ახლმა სიცოცხლემ. ებრაქა, რომელიც აღნიშნავს ჰუმანიტური სკოლების დაწყებას, შეიქმნა იმავე დროს ბუნების გაძლიერებულ შესწავლის ხანად. თუ ამ დრომდის ბუნების მეცნიერებას სწავლობდნენ ბერძნებისა და რომაელების მწერლები—საგან, განსაკუთრებით არისტოტელის ნაწერებიდან, ესა თვალი მთარიადეს წიგნებს და მიანურეს გარშემო ბუნებას და ურს უგვებდნენ მის სავირველ საიდუმლოებას, რომლის აღმოჩენამ უკვდავ ჰქვეს კომპენიკის, კეპლერის და ჰალილეის სახელი. ბუნების მეტეფელებამ მიიღო მსოფლიო ისტორიული მნიშვნელობა. ბეკანვერულამელმა (1561—1626) განადა ის ფილოსოფიურ გამოკვლევის საფუძვლად, მეცნიერება დაწია უკან ცდისა და ნატურფილოსოფიისკენ. როგორც მან გასწევიტა ტრადიციონულ ცრუმოწმუნებებისა და ავტორიტეტთა აზრების ძაფი, აგრეთვე დეკარტმც (1596—1650) უარჰყო ფილოსოფიური სისტემა თავის წინამოადგილეებისა და უხვანა ახალი გზა და მიზანი თანამედროვეთა აზროვნებაში. ორივემ ასწავლა თანამედროვეთ და შთანამავლობას უკუ ავტონ ძველთა უარჯენი და თავისი ძალის სასიამოვნო შეგნებით გაჰყვნენ წინ შემეცნების გზას.

დიდებული ფრანგი ფილოსოფოსი უკვე მე-XVI საუკუნეში მოამზადა ორმა მეცნიერ-

მს—ჰუმანისტმა Petrus Ramus-მა (+1572) და გონებით მახვილმა მიშელ მონტენმა (1533—1592)—ზირველმა დაუდასტავის და ლუცერნელის ბრძოლით არისტოტელისა და სოკრატის წინააღმდეგ; მეორემ—სკეპტიციზმით, რასაც ის აშკარად ხდის თავის „ცდებში“ (Essais) ადამიანის შეგნების უოველგვარ საგნის ახსნის დროს, ორივე მუშაობდა აგრეთვე სწავლა აღზრდის საკითხის შესახებაც — Ramus-ი პრაქტიკულად და თეორიულად, მაგრამ მაინც ვერ შესძლო თავის რეფორმატორული გეგმები გატარების საფრანგეთში; მონტენი კი მხოლოდ თეორიულად არკვევდა საკითხს და ისიც შემთხვევით, თავის „ცდების“ პირველ წიგნში (თავი 24 და 25). მაგრამ ეს შემთხვევითი შენიშვნებიც მახვილ გონების ადამიანის შეადგენენ უდიდეს სიმდიდრეს ახალის პედაგოგიურის აზრებისას, რომელმაც შემდეგში ლოკისა და რუსოს წყალობით იქები მოიპოვეს გერმანიაში სწავლა აღზრდის საქმის გასავითარებლად.

აღზრდა მონტენის აზრით სწავლებაზე უაღრესია. მან უნდა წააქეზოს ბავშვი დამოუკიდებელ მოქმედებისკენ და გვეუბრება მის პიროვნებას. ერთიც და მეორეც სრულად შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ მოწაფეს დანიშნული ჰქვავს ცალკე აღზრდელი, ატყუროვილი სადი ადამიანის გონებით, რომელიც არ გადასცემს მოწაფეს მზა მზარეულად სასწავლო მასალას დასახსნობებლად, არამედ აჩვენებს საკუთარს თავლით ხედვას და საკუთარის გონებით მსჯელობას. უოველი ადგილი და დროც ხელს უნდა უწყობდეს სწავლებას; მთელი სიცოცხლე—სოკლას უნდა იყოს. პირველი ადგილი უოველთვის აზრს უნდა ეკავოს და შემდეგ უკვე სიტუვას, რომელსაც დღემდის უფრო მეტს უურადლებას აქცევდნენ. მოწაფეები კი მთელს სასოლო დროს მხოლოდ ენების სწავლას ანდომებენ და ამასთან

მკვდარ ენებისს, მაშინ როდესაც დედა ენას და მუზობელთა ენას უოველშემთხვევაში მეტი უპირატესობა უნდა ჰქონდეს. როგორც ცოცხალი ისე მკვდარი ენებიც უფრო სწრაფად და ადვილად ისწავლება ლაზარკო ვარჯიშობით, ვიდრე გრამატიკით. მაგრამ უოველ ცოდნაზე უსაჭიროესი ცოდნა ადამიანისა და ბუნების შესწავლაა, რასაც უფრო სარწმუნოდ შეიძენენ საკუთარს დაკვირვებით და ისტორია ფილოსოფიაში შეტადინებით. საჭიროა მოვლა ტანისა აღზრდას ხდის სრულად და ჰარმონიულად. ამიტომ მონტენი ითხოვს უოველ დღე სხეულის საკმარისს ვარჯიშობას, როგორც აღზრდას უსაჭიროესს ელემენტს. ეროვნული სხვაობის შეგნებამ, რომელიც გამოსატა მონტენმა დედა ენის მამცურად დაცვაში, იმავე სახით ვადვიდა გერმანიის ნიდაგზე ლიუტერის მიერ დაბადების (ბიბლიის) გადათარგმნის შემდეგ. მართლაც აქ მე-XVI საუკუნის მეორე ნახევარში მალად წრეებში მოდათ გადაიტვა უცხო ენებზე ლაზარკო (იტალიანურ, ესპანურ და ფრანგულზე), რაც იწვევდა ჭრელ-ჭრელ დაზარაკს.—ამას კი ვნებმა მოჰქონდა გერმანული ენის სად განვითარებისათვის. სწორედ იმავე დროს, როცა ეს „მოდური“ ენა იმუქრებოდა უმწვეკრვალეს არაბუნებრივობისადმი მიღწევას, გერმანულ ხალხის საუკეთესო წრეებში აღიმადღეს ხმა ამ შერეული ენის წინააღმდეგ დაარსეს საზოგადოება ენის შესასწავლად (სასარგებლო საზოგადოება 1617 წელს); ამ შერეულ ენას ჰგმობდნენ აგრეთვე სატირიულს ლექსებში თანამედროვე მწერლებიც (მოშეროში, ლაურემბერგი). იმავე დროს პირველად გამოიღამქრეს პედაგოგებმა, რომლებიც სწავლების ერთ მთავარ დანიშნულებად დედა ენის შესწავლას აღიარებდნენ: ესენი იყვნენ დიდებული მასწავლებლები რატიხი და კომენსკი.

პროცესი გერმანელ პედაგოგის შარრელმანისა

შარშან გერმანიის პედაგოგები ძლიერ ააღელვა იმ პროცესმა, რომელიც გამოიწვია გერმანელ „ხელოვან პედაგოგის ჰენრიხ შარრელმანის აზრებმა, რომელთაც ჩვენი მკითხველები „განათლების“ 1909 წ. № 1 და ამავე ნომერში გაეცნობიან. შარრელმანი სწავლა-განათლების საქმეში რევოლუციონერი არ არის—ის მხოლოდ სკოლის რეფორმატორია. მისი იდეები საზოგადოათ იმაში გამოიხატება, რომ მასწავლებელი არ უნდა იყოს არც ხელოსანი, არც მოხელე—არამედ ხელოვანი, — შემქმნელი თავისი დიდებული საქმისა; სკოლა ბავშვის შემოქმედების, დამოუკიდებლობის განმავითარებელი, სამხიარულო მეცნიერების ადგილი უნდა იყოს და არა მშრალი სწავლებისა. ყველა ამის შესრულება, შარრელმანის აზრით, უნდა შესძლოს და კიდევ შესძლებს აწინდელი სკოლა და მასწავლებელი და არა მხოლოდ მომავალი სკოლა და მისი მასწავლებელი.

შარრელმანი იწვევს მასწავლებლებს სკოლის საქმის განახლებისაკენ და არა არსებული სკოლების დასარღვევად; თვითონ თავის მასწავლებლობაში მიისწრაფოდა ამ განახლებისაკენ, ცდილობდა გამხდარიყო ხელოვანი მასწავლებელი და არა ხელოსანი ან მოხელე. შარრელმანის იდეებში არაფერი უკიდურესობა და უტოპია არ ყოფილა: იმას მიყვებოდა შეგნებული ნაწილი გერმანელ მასწავლებლებისა, რაც სჩანს იქიდან, რომ უმრავლესობა პედაგოგიური და სხვა გერმანული გამოცემისა მთლად მიემხრო შარრელმანს.

და აი თავისი აზრებისა და მოქმედები-

სათვის იგი სამართალში მისცეს, გაამტყუნეს და 1,000 მარკი ჯარიმა მიუსაჯეს.

შარრელმანის პროცესმა ძლიერ ააღელვა გერმანიის საზოგადოება და პირველად, რასაკვირველია, მასწავლებლები, რადგანაც ამ პროცესმა ნათლად დაანახვა ყველას თუ რამდენად ძლიერი არის კიდევ ბიუროკრატია ხალხის სწავლა განათლების საქმეში, რამდენი ეკლიანი გზაა კიდევ გასავლელი და რა გვარი დაბრკოლება ელოდება წინ ყველა მუშაკს, საქმის მოყვარულ მასწავლებელს.

შარრელმანის პროცესმა დაანახვა ყველას თუ ვისთვის არის ძვირფასი სამშობლო ქვეყნის განათლება, როგორ უყურებს სწავლა-განათლების საქმეს მმართველი ბიუროკრატია, რა არის ამ უკანასკნელის აზრით მავნებელი და სასარგებლო, რა არის ცუდი და კარგი ხალხის განათლების საქმეში.

ამ მხრით შარრელმანის პროცესი ყველასთვის საყურადღებოა და მომეტებულად ჩვენთვის, ქართველ მასწავლებლებსათვის, რადგანაც ყველასთვის საჭიროა იცოდეს თუ „ოფიციალური“ პედაგოგიც რას ხედავს დანაშაულობად მასწავლებლის მოქმედებაში.

შარრელმანის წინააღმდეგ, რასაკვირველია, პირველად ამხედრდა ადგილობრივი სამოსწავლო მთავრობა, რომელიც აბრალებდა მოვალეობის შეუსრულებლობას, რომელიც გამოიხატებოდა მთავრობის დადგენილებით შემდეგში:

1. ის სახალხოდ ბეჭდვით ჰგმობდა თავისი უფროსების წესწყობილებას და

მოწერილობას, აცხადებდა, რომ ის არ არის ვალდებული შეასრულოს მთავრობის მოთხოვნილებანი.

2) სამსახურის დროს გაუბრუნდა თავისი მოვალეობის სასტიკად ასრულებას, მიუხედავად მისდა, რომ დირექტორი არა ერთხელ აგონებდა მას.

3) მას მართლად მიაჩნდა თავისი თავი, ფიქრობდა შემდეგშიაც ასე მოპყრობოდა მთავრობის გეგმებს და მოწერილობებს, რომელთაც შეუთანხმებდა თავისი სინიდისის ხმას და სწავლა-აღზრდის მაღალს მიზანს.

ამას გარდა თავისი უფროსები შარრელმანს კრიტიკული აზრების გავრცელებას აბრალდებდნენ. წამოაყენეს იმისი სტატია Roland-ში დასტამბული, სადაც ნათქვამია: „სასკოლო წესები ჰემმარიტი წესების კარიკატურაა“, „ყველა ახალი რომ პირველად წინააღმდეგობას უწყევს ძველს, ვიდრე ამ უკანასკნელს არ დასთურგნის. აგრეთვე სკოლაც. სკოლაში მასწავლებელმა ახალი პედაგოგის მცნება უნდა გამოსცადოს. არავის არ აქვს უფლება უბრძანოს მასწავლებელს, თუ როგორ უნდა ასწავლოს“.

ბრალმდებელთა აზრით შარრელმანმა უარპყო სახალხო მასწავლებლის სამსახურის მოვალეობა. მართალია მთავრობის მოწერილობის კრიტიკულად განხილვა იმას შეეძლო, მაგრამ არ უნდა დავიწყებოდა თავისი უწყებისადმი პატივისცემით მოპყრობა. მაგრამ შარრელმანმა უფრო გააორკეცა თავისი დანაშაულობა იმით, რომ თავის გეგოზე ცვლიდა გაკვეთილებისათვის დროს განაწილებას და სასწავლო გეგმებს; მოწონებული ქრესტომატიების ნაცვლად, მოწაფეებს გრიმის ზღაპრებს აკითხებდა და სხ. მაგრამ ყველაზე უარესი დანაშაულობა ის არის, რომ რამდენჯერმე მიმართავდა სხვა მასწავ-

ლებლებსაც, რომ ისინიც მასაფეთ მოქცეულიყვნენ.

შეკითხვის დროს შარრელმანმა, სხვათა შორის განაცხადა, რომ ის ყოველთვის ხელმძღვანელობდა არა მკვლარი ასოებით, არამედ მოწერილობის აზრით, მკვლარი გეგმებისა და მთავრობის მოწერილობის პატივისცემად მას არ შეეძლო მოწაფეთა ცხოველი ინტერესები მსხვერპლად შეეწირა.

გასამართლების შემდეგ შარრელმანმა დასტამბა თავისი განმარტება: „საკუთარი საქმის გამო“. (in eigener Sache), რომელშიაც ყველა ბრალდებაზე პასუხს აძლევს მსაჯულებს:

„ჩემი საქმე იმიტომ წამოაყენესო—სწერს ის, რომ გადავეყენებინეთ სამსახურიდან, და შემდეგ არღვევს ყველა ბრალდებას. ის ამტკიცებს, რომ გერმანელი და კერძოდ ბრემენელი მასწავლებლები მოკლებულნი არიან ყოველგვარს თავისუფლებას სწავლების საქმეში, იმათ ჰპორკავს მთავრობის ათასგვარი მოწერილობა, პროგრამები, გეგმები, რომ ყოველგვარი რჩევა მასწავლებლებისა ამა თუ იმ პროგრამების, გეგმების შეცვლისა და ზოგიერთი სასკოლო რეფორმების შემოღების შესახებ სრულიად უშედეგოდ რჩება, მასწავლებელთა კავშირი, მათი შეერთება ერთად სამუშაოდ პედაგოგიის საქმეში ყოველთვის წინააღმდეგობას იწვევს მთავრობის მხრივ და სხვ. ის უჩვენებს, რომ მისი სტატიიდან მოყვანილი ადგილები მსაჯულებს უსინდისოდ დაუმახინჯებიათ, ბრალდება არსებითად არ ყოფილა წარმოყენებული, გასამართლებული იყო ბიუროკრატიულად—ის ამტკიცებს, რომ პედაგოგიური ცდა, რაშიაც იმას ბრალსა სდებენ, ჰემმარიტი სკოლის აუცილებელს საჭიროებას შეადგენს, ამას

მხარს უჭერს არა მარტო ახალი პედაგოგია, არამედ ისიც, რომ მასწავლებელთა ერთიერთი დახმარება ერთად ერთი ჭეშმარიტი გზაა.

„მთავრობის მოწერილობა—სწერს შარრელმანი, —იმდენად მიმაჩნია სავალდებულოდ, რამდენადაც ის არ ეწინააღმდეგება ჩემს პედაგოგიურს სინილისს“.

„ეხლა, საქმის გათავების შემდეგ იმ აზრზე ვდგევარ, როგორც წინედ, —მასწავლებელი თავისი სამსახურის შესრულების დროს თავდაპირველად და ყოველს შემთხვევებში უნდა მიხვდეს თავისი პედაგოგიური სინილისის ხმას, რომ მისს საკუთარს კარგად მოფიქრებულს და საფუძვლიან აზრს უფრო მეტი ფასი აქვს, ვიდრე კანონების ყველა პარაგრაფებს ერთად“.

„18 წელი ვიბრძვი სკოლის სიდუხჭირის წინააღმდეგო—ათავებს შარრელმანი თავის პასუხს—და კიდევ ვიბრძობ სანამ ძალღონე შემწევს“.

დასასრულ შარრელმანი მადლობას უძღვნის ერთს უცნობ დედაკაცს, რომელმაც გადასცა მას 1000 მარკა ჯარმისათვის.

შარრელმანის პროცესმა გამოიწვია გერმანიაში საზოგადო ყურადღება. მთელი საზოგადოება და პედაგოგიური მწერლობაც მხარს უჭერს დევნილ მასწავლებელს. სხვათა შორის ძლიერ გავრცელებული „Allgemeine Deutsche Lehrerzeitung“ ისწერს:

„ათი ათას მასწავლებელზე შარრელმანი ნაყოფიერად მოქმედებდა. უკანასკნელ ათი წლის განმავლობაში პედაგოგიაში და განსაკუთრებით სწავლების მეთოდებში დიდი ცვლილება მოხდა და აქ ამ საქმეში შარრელმანს დიდი ღვაწლი მიუძღვის. მისი თხზულების ყოველი გვერ-

დიდან, ყოველი სტრიქონიდან და სიტყვიდან ჩვენ გვიცქერის და გვესაუბრება ხელოვანი მასწავლებელი ბრემენი უნდა ცდილიყო დაეტოვებინა თავისთან შარრელმანი და არ მიეტოვებინა მას ეს ქალაქი. მაგრამ თუნდაც მომკვდარიყო შარრელმანი, მისი სული მაინც დარჩებოდა და განაგრძობდა მოქმედებას“.

მეორე ჟურნალი „Freie Lehrerstimme“ შარრელმანის ისტორიას ყველა გერმანელ სკოლების ბედ-იბზალს ადარებს: „რად ეძახიან ჩვენს ხალხს დიდებულ პედაგოგების ხალხს? განა ჩვენი ძველი პედაგოგები იმიტომ გახდნენ დიდებულები, რომ ისინი ყურ-მოჭრილად ასრულებდნენ სხვის ბრძანებას? ყველა მათ, ტროტცენ-ტორფიდან დაწყებული პესტალოცკამდის და დისტერვერგიდან ჩვენ დრომდის, თავიანთი საკუთარი მეთოდი ჰქონდათ. უდიდესი სენი ჩვენი აწინდელი სკოლებისა მთელ გერმანიაში ის არის, რომ მეტად განმხნევებული და გულმოდგინე მასწავლებლები ყოველს მოძრაობაში ბორკილებსა გრძობენ.“

შარრელმანს საკმაოდ მხარს უჭერს საეკლესიო ორგანოც: „Schul und Kivheimbote“: „ვინც იცის შარრელმანის მნიშვნელობა, ვისაც წაუყითხავს იმის წიგნები, ის ღრმად აღშფოთებული უნდა იყოს საქმის ასე დაბოლოვებით. განა შეიძლება სამსახურის პარაგრაფებით (mit der Elle der Dienstparagraphen) გაზომვა ადამიანისა, რომელსაც მთელი თავისი ძალღონე სწავლების მაღალ საქმისათვის შეუწირავს? მაგრამ გამარჯვება წვრილგულმოდგინეობისა, შურისა და მთავრობის მოყვარეობისა მოჩვენებითი გამარჯვებაა, რადგანაც ეჭვი არა გვაქვს, რომ სკოლიდან განდევნილი შარრელმანი უფრო გულმოდგინეთ და ხალისით იბრძო-

საქართველო

ლებს თავისი იდეების დასაცველად და ათასობით სხვა მასწავლებლებიც მიემხრობიან მას. მასწავლებლებში თავისუფალი აზრის გამოთქმის ჩაქრობა ჩვენს დროში არც ისე ადვილია. ცნობილი გამოცემა „Die Neuen Bahnen“ სხარტულად შენიშნავს: „შარრელმანის განდევნა ქ. ბრემენს სახელს არ შესძენსო. სკოლას მთავრობა ბრალდება იმაზე აფუძნებს, რომ შარრელმანი თავის მოქმედებას მათ მოწერილობას არ უთანხმებს. მაგრამ ეს გამოტყორცნილი ისარი თვითონ მსროლელსა ხვდება. სენატს ჰგონია, რომ სწავლების შესახებ მსჯელობა შეიძლება იმის მიხედვით, თუ რამდენად ეთანხმება ის ცირკულიარებს“.

ბოლოს საუკეთესო პედაგოგიური ჟურნალი „Pädagogische Reform“ შარრელმანის პროცესს „სამარცხვინოდ“ ჰხდის და დასძენს, რომ ამისთანა პროცესი ცხადად ამტკიცებს თუ როგორ მძიმე მარწუხებშია მომწყვდეული გერმანული სკოლა მმართველ პედაგოგ-ბიუროკრატების ხელში დევნა ისეთის მასწავლებლისა, როგორც შარრელმანია, მართლა სამარცხ

ხეინოა ქვეყნისათვის, იმაზე უარობა არა არის რა, როცა მასწავლებლის ცოტათ თუ ბევრად თავისუფალ ნაბიჯში, უაზრო ცირკულიარების უარის ყოფაში კანონის დარღვევასა ხედვენ და ამისათვის სასტიკად სჯიან.

მაგრამ ამასთან გერმანიაში საზოგადოება და პრესა მხარს უჭერს ყველა გონიერ მასწავლებელს. ჩვენში კი ჩვენდა სამწუხაროდ და სავალალოდ ასეთი შეგნება არ არის, არც საზოგადოებაში და არც თვით მასწავლებლებში, რომელთაგან არა ერთი სულით დაცემულია, რომელიც ჯაშუშობასაც კი არ ერიდება, რომ ამ სამარცხვინო საქციელით თავისი ამხანაგი მიწასთან გაასწოროს. ჩვენში შარრელმანის მსგავსი პედაგოგიური „შეცოდებანი“ უფრო სასტიკად არის აღკრძალული, მაგრამ მაინც უნდა ვისურვოთ, რომ ქართველ მასწავლებლებშიაც უმეტესობა მაინც დაადგეს შარრელმანის გზას და საზოგადოებამაც და მწერლობამაც ისეთი მხარი მისცეს მათ, როგორც გერმანიაში მოიქცნენ.

Ratti.

შინაური მიმოხილვა

რა უნდა აკეთოს მასწავლებელმა ზაფხულში

უცხო ქვეყნებში, სადაც სახალხო სკოლები უფრო უკეთეს ნორმალურ ზიარობებშია, ვიდრე ჩვენში, სასკოლო მეცადინეობა ზაფხულობით ისე არა შეწყვეტილი, როგორც ჩვენში. ცხადია აწინდელი ცხოვრება ბევრს რასმე ითხოვს სკოლისაგან, სკოლა კი იმის შეათედსაც ვერ ასწრებს, რაც საჭიროა და ამის მიზეზი სხვათა შორის ისიც არის, რომ სა-

სწავლო წელი ძლიერ მოკლეა. ზოგან ჩვენში წლის განმავლობაში წესიერი სწავლება მხოლოდ ოთხ თვეს სწარმოებს სხვა და სხვა ადგილობრივი ზიარობების მიხედვით, ამის გამო, რასაკვირველია სამი ოთხი წლის განმავლობაში, ან უკეთ რომ ვსთქვათ 12—16 თვეშია მოწაფე იმდენს ვერ შეიძენს, რამ ამ დროს შექმნილი ცოდნა საკმარისი იყოს დღე-

ვანდელს კართულებულს ცხოვრებაში. ამასთან წარმოდგინეთ ორი და სამი განყოფილება ერთ მასწავლებლის ხელში და ცხადი იქნება თუ რა მცირე ცოდნა უნდა ჰქონდეს ამისთანა სკოლის მოწაფეებს.

დღეს ყველგან სკოლებში განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევენ ბუნების მეტყველების შესწავლას. მაგრამ შენიშნულია ისიც, რომ ბუნების შესწავლა სკოლაში წიგნებითა და სურათებით უფლად შეუძლებელია: ამგვარი სწავლება მოწაფეს აძლევს მხოლოდ „სიტყვიერ წარმოდგენილებას“, რომელსაც ხშირად არავითარი დამოკიდებულება არ აქვს ბუნების ნამდვილ მოვლენებთან და სკანებთან. ამასთან ძლიერ კარგადან რომ იყოს დაუენებელი სკოლაში ბუნების მეტყველების სწავლება, სკოლა მანინ ვერ მისცემს იმას, რაც მიზნად აქვს დასახული ზოგად განათლების სკოლებს—

მთლიანად შეგნება ბუნებისა. კლასში სწავლებით აუცილებელია თვითოველი მოვლენის ცალკე განხილვა, როცა ამ მოვლენათა შორის ბუნებაში მჭიდრო კავშირი არსებობს. ეხლანდელი ხერხი ბუნების მეტყველების სწავლებისა გვამცნებს, რომ ცხოვრების მოვლენათა რომელიმე განცალკევებული მხარის ანალიზის დანიშნულება, გამოკვლევა და შესწავლა უნდა იძლეოდეს ახალ მასალას ბუნების მოვლენათა უფრო ვრცელი სინტეზისათვის. აქედან ცხადია, რომ მასწავლებელმა შეძლებისა დაგვარად ზაფხულის დროც უნდა გამოიყენოს, გაზაფხულის და შემოდგომისაც. რასაკვირველია ზაფხულში ბავშვებთან შეცდინებას სხვანაირი ხასიათი უნდა ჰქონდეს. აი სწორედ იმ დანაკლისის შევსებას, რასაც მასწავლებელი კლასში ვერ ასწრებს, დრო გამოშვებით ზაფხულიც უნდა მიანდომოს, ჰრაქტიკული მუშაობით, ექსპურსიებით, დაკვირვებისა და ცდის მოხდენით, საჭირო კოლექციების შეგროვებით არე მარში, ახლო და შორს, ტყეში, მინდორში, მდინარეზე, ტბებ-

ზე და ჭაბუბში გასეირნებით. ასეთი შეცდინებებს ზაფხულში ფრიად დიდი მნიშვნელობა აქვს. იმას, რაც ბავშვებს უსწავლიათ ან გაუგონათ სკოლაში, ეხლა ბუნებაში ხედვენ, უგვირდებიან და თვალსაჩინოდ სწავლობენ და აღბეჭდავენ შესიერებაში, რადგანაც თვალწინ გადაშლილი ბუნება თავისი ფერადი სურათებით, სიცოცხლით და ერთობით გაცილებით უკეთესია უფველ გვარ ხელაზნურს სურათზე. ბავშვების მონაწილეობა ამ საქმეში უღვიძებს მათ თვით მოქმედების და შემოქმედების ძალას, ამიტომ ხშირად ბევრი განება დახმული ბავშვი ხდება ცოდნის მოყვარე, ჰატარაობიდანვე მიეჩვენება დაკვირვებას, გამოკვლევას, რაც უფროსებს მათ თვით მოქმედების და თვითგანათლების ნიჭს.

აი სწორედ ასეთი შეცდინებობა ბუნების წიაღში საჭიროა რთული ბუნების თანდათან სრულად შესწავლისათვის, აქ თითოველი განცალკევებული ელემენტი, ანალიზი მჭიდროდ შეკავშირებულია ცხოვრების სინტეზში, აქ ბავშვი გაიცნობს ბუნების მთლიანობას: მინერალური, ზოოლოგიური და ბოტანიკური მასალები ექსპურსიების დროს თვალწინ გადაეშლება მოწაფეებს ერთმანეთთან დაკავშირებით. ასეთი შეცდინებობა მოწაფეებს ბუნებასაც შეაყვარებს და ბუნების სიმშვენიერის შეცნებაც ხელს შეუწყობს ესტეტიურ აღზრდას. კანიკულებში ასეთს ჰრაქტიკულს მუშაობას მასწავლებლისა და მოწაფეთა ძალდებით მოჭეუვება თვალსაჩინო სწავლებისათვის მდიდარი მასალის შეგროვება; ცოცხალ კოლექციებზე და სზოგადრთ მრავალგვარ შეკრებილ მასალებზე შეიძლება შემდეგ სკოლაში დაკვირვებაც და ცოცხალი საუბრების გამართვაც. ამას გარდა კანიკულებზე ჰრაქტიკულ მუშაობას შედეგად მოჭეუვება საუკეთესო შედეგი როგორც სწავლის წარმატებაში, აგრეთვე სკოლის მთელს ცხოვრებაში.

თუ ამგვარი შეცდინებობა ზაფხულში სა-

ჭირთა სოფლის სკოლებში, მით უმეტეს აუცილებლად საჭიროა იგი ქალაქის სკოლებისათვის, სიდაც თავმოყრილია წვრილ მოფატრეების, მღაბიო ხალხის, ხელისნების და მუშების შვილები, რომელთაც თავისი ქუჩისა და ეზოს გარდა არა უნახავთ რა: იმათ ბუნება სრულიად არ უნახავთ; სოფელი და ბუნება შეუსწავლიათ წიგნიდან, მაგრამ არავითარი ცხადი წარმოდგენა არ აქვთ, მთელი წიგნური ცოდნა რაღაც საოტიურ მისისს წარმოადგენს, ბევრი ტყე, მინდორი, ველი, ეხს და მდინარეც კი არ უნახავს. ერთი სიტყვით გარდა წიგნური წარმოდგენილებისა, რასაც ოდნავად თვალსაზრისით უწევს სურათები, ქალაქის სკოლების მოწაფეებს ნამდვილი ცოდნა არ აქვთ და რაც უნდა მშვენივრად უხსნიდენ გაკვეთილს, მოწაფეებს მაინც ბუნდოვანი წარმოდგენილება ექნებათ იმის შესახებ, რაც თვითონ არ უნახავთ

აქედან ცხადია, რომ ზაფხულში, როგორც სოფლის, ისე ქალაქის მასწავლებლებსაც ფართო მოედანი აქვთ გაშლილი საშუალოთ.

საქმე მხოლოდ პრაქტიკულ განხორციელებაშია. თავდაპირველად საჭიროა გეგმის შემუშავება ადგილობრივი პირობების მიხედვით. თუ ისარგებლებს არსებულის ლიტერატურით, რომელიც უფრო სოფლის ბიბლიოთეკაში იქნება, მასწავლებელს ადვილად შეუძლიან გეგმის შედგენაც და საქმის გაკეთებაც. ჩვენ დავასახელებთ სახელმძღვანელოდ ახლად გამოცემულ წიგნს „Ступнигъ экскурсанта“, მიტნერის გამოცემას, საიდანაც ბევრს პრაქტიკულს ცნობებს ამოკრეფს მასწავლებელი. ასეთი მეტადინებია ზაფხულობით ეგვალზე უფრო საჭიროა ჩვენს სკოლებში, საიდანაც მოწაფეები გამოდიან თავისი ქვეყნის სრულიად უიციანი და ჩრდილო ქვეყნების ვითომ მცოდნე, მაგრამ ეგვლამ ვიციით თუ რა ცოდნას ეს ცოდნა. საჭიროა აგრეთვე ზაფხულობით, როცა მეტად თავისუფალი დრო აქვს მასწავლებელს, ეს დრო თვით განვითარებას მოახმაროს, რადგანაც უბრალო ჭეშმარიტებაა— ვინც მუდმივად არ სწავლობს, არ ადგას თვით განვითარების გზას, ის სხვასაც გერაფერს ასწავლის.

ლას-ბანი.

მოწერილი ამბები

ხ მ ნ ი *)

საქართველოში ამ უკანასკნელ 5 წლის განმავლობაში დღითი დღე მრავლდება სკოლები, და ამავე დროს სკოლაში მოწაფეთა რიცხვიც დღითი დღე მატულობს. ხონელებიც საზოგადოთ სწავლა განათლებას დიდს მნიშვნელობას აძლევენ. აქაც გახსნეს მრავალი პირ-

ველ დაწეებითი და საშუალო სასწავლებელი პირველ ხანათ ზოგიერთ სასწავლებლების შეხანჯა თვითონ ხონელებმა იკისრეს. ზოგიერთ სასწავლებლებსაც გახსნის დროს დიდადი ერთ დროული დახმარება აღმოუჩინეს. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ თითქმის ეგვალ ხონში არსებულ სასწავლებლებს ხონის საზოგადოების ფულით ჩაეყარა საძირკველი, ხონელებს მაინც ფიქრათ არ მოსვლიათ, რომ ამ სასწავლებლებში სამშობლო ენისათვის საზოგადო ადგილი მოეპოვებიათ. ამიტომაც ხონში არსებულ სასწავლებლებში სამშობლო ენის შესწავლის საქმე მეტად ცუდ მდგომარეობა-

*) ეს წერილი იბეჭდება საკმაო შესწორებით და შემოკლებით. ორიგინალში აუარებული სამარცხვინო ცნობებია ხონელ პედაგოგებზე პიროვნების დასახელებით; რასაც ავტორი წერილისა იწერება, თუ შეათედი მაინც მართალია, ვერაფერი აღმზრდელები ყოფილან ხონელი პედაგოგები!

ჩად.

შია. ზოგიერთ სასწავლებლიდან ის სრულად განდევნილია, ზოგან არა სავალდებულო საცნათ ითვლება, ზოგიერთშიც უხეირო მასწავლებლების წყალობით ქართულ ენას განღვინა მოკლის. მშობლებიც გადაგვარების გზაზე დამდგარან. ისინი გაიძახიან „ქართული ენა სახლშიც იცინა, სკოლაში იმიტომ ვგზავნი, რომ რუსული ისწავლოს! ერთმა პირმა, რომელსაც თავი ქართველ მოღვაწეთ მთაქვს და ხონის ერთ-ერთ სასწავლებლის გამგეა, მოწათუებს უჩნია, რომ ამხანაგებში ქართულათ ნუ იღაზარაკებთ, რუსულათ ეღაზარაკეთ ერთმანეთს და მით რუსულს დაისწავლითო. ამით თქვენ არც გვარი შეგეცვლება და არც სახელიო. დიან საზოგადო მოღვაწეობაც ასეთი უნდა. სახლშია და მშობლები ჩასჩინებენ რა დროს ქართულია, რუსული ისწავლეო. სკოლაშია და ქართველი შედაგოები უჩნებენ ქართული ღაზარაკი მიატოვეო.

დიან ესეთი არიან ხონის დიდებული შედაგოები და მასთან ერთად ხონის მოწათუეთა მშობლებიც. შედაგოების ამგვარი მოქმედება გამოწვეულია მთავრობისადმი ერთგულობით, უფროსებისადმი ღაქუცით და სამსახურში წარმატების სურვილით. მშობლებს კი არ ესმით რა ტიპის სასწავლებელია მათი შვილებისათვის უფრო ხელსაყრელი, როგორი სწავლა ცხოვრებაში გამოსაყენებელი რა დანიშნულება აქვს დედა ენას და იმიტომ ბევრგან ჩვენში ისეთი ტიპის სკოლებს ხსნიან და უაზროთ ხარჯს ეწვეიან, რომ ეს სკოლები ხალხს არავითარ სარგებლობას აღაქვს. ბევრმა მშობელმა არ იცის, რომ უდაჯერო სკოლა შეგადარი სკოლაა და ჩამოტეხულიც არავინ ჭეუას.

ჩვენი ხალხი სამეურნეო სასწავლებლებს ნაკლებ ეტანება, ხონი მეტად დარიბია სამეურნეო სასწავლებლით. ან როგორ დაარსებენ აქ სამეურნეო სასწავლებელს, როდესაც ხონელებს ასეთი შეხედულობა აქვთ მეურნეობაზე: „შვილს იმიტომ ვასწავლი, რომ მიწის მუ-

შაობას ავაცდინოვო და არა ამიტომ, რომ კურს დასრულების შემდეგ, კვლავ მიწის მუშაობას დაუბრუნდესო. ამისთანა შეხედულობის წყალობით ხონში არც ერთი სამეურნეო სასწავლებელი არსებობს და სხვა არსებულ სასწავლებლებსაც არ აქვთ სამეურნეო განყოფილება.

ივანდილის ორ კლასიან სასწავლებელში სწავლობენ უმთავრესად დარიბი გლეხის შვილები, რომლებიც სკოლაში კურს დასრულების შემდეგ, ისევ ოჯახს უბრუნდებიან და მშობლებს ეხმარებიან საოჯახო საქმეებში. „წერა-კითხვა ხომ გასწავლე შვილო, მეტი რა გინდა? მამა-ჩემს არც ეს უსწავლინებია ჩემთვის. შეძლება არ მაქვს, რომ მეტი ცოდნა მიგაღებო, თორემ არ დავიშურებდიო. უწევს ან წერილს, რომ მიიღეს მეგობრებისაგან იმას მაინც წაიკითხავ, სხვასაც მისწერ წერილს და სხვა მეტი რა გინდა შვილო, ესეც დიდი ბედნიერებაა ჩვეთვინო“. ეღაზარაკება გლეხი თავის შვილს, რომელსაც ორი კლასი დაუმთავრებია „უხლა კი მოდი და ისევ გვარდში ამომიდექი საოჯახო საქმეებშიო“. შვილიც, რასაკვირველია, ნებას ჭეუება და მასთან ერთად ეწვევს საოჯახო საქმეებს. მაგრამ სავალდებოლო ის არის, რომ ამისთანა ნასწავლს ოჯახში არავითარი გაუმჯობესობა არ შეაქვს. ეს კი ხდება იმის გამო, რომ 5—6 წელიწადი ეწვავს და ვერავითარი ცხოვრებაში გამოსაყენებელი ცოდნა ვერ მისცეს, გარდა უბრალო წერა-კითხვისა.

არსებობს ხონში მხოლოდ ერთად ერთი სკოლა, რომელსაც სახელსახო სკოლა ჭეუიან და რომლის კურს დასრულებულ მოწათუებს შეუძლიანთ მეურნეობის განვითარებაში თავიანთი წვლილი შეიტანონ, გაუმჯობესებული სამეურნეო იარაღების გავრცელებით. მაგრამ სკოლის რეჟიმი მოწათუებში ახშობს ხალხსადმი სამსახურის გრძნობას, და ისინიც კურს დასრულების შემდეგ, სოფლის გაჭირვებას

დაღბინებაზედ თავს არ იწუხებენ. ისინი მხოლოდ თავიანთ კუჭს ეთაყვანებიან და სათანოდ მეტად გაძლება ეს კუჭი, იქეთ მიეშურებიან. ამ სკოლიდან სამშობლო ენა განდევნილია ხონის საბოქაულოს მცხოვრებლები კი თვითთული ოჯახი დღესაც 50 კაპ. იხდის ამ სკოლის სასარგებლოდ და ხმას არავინ სძრავს, რამე ამ სკოლაში ქართული ასწავლან. იგივე ითქმის სხვა სასწავლებლებზედაც, იქაც სკოლის ცუდი რეჟიმი მოწაფეებში აქრობს ხალხისადმი სიყვარულის გრძობას. იქაც უხეირო ჰედაგოგების წყალობით მოწაფეები გადაგვარების გზას ადგებიან და ათას გვარ ტუტუტურს რასმეითვისებენ. საკვირველიც არ არის, როდესაც ჰედაგოგისაგან გაიგონებს მოწაფე ათას გვარ უშეერ სიტყვებს ღანძლავა გინებოსას და აღამიანის პიროვნების შეურაცხველობის, რასაც უკანასკნელი კინტაც კი არ იკადრებს, რა გასაკვირველია, რამე გაზრდილიც

თავის გამზრდელს დაემსგავსოს სიტყვა ზე-სუხში და ქცევაში.
ზოგან ხონის სასწავლებლებში მუშტიკრივი და ცემა-ტყუვა გამოეუბულა და დღემდის ბოლო არ ეღება. არ შემოიღია აქვე არ მფიხსენია სამრეველო სკოლის ერთი ბრწყინვალე ჰედაგოგიც, რომელიც სასწავლებელში რუსული ენის სწავლებას და წერა-კითხვას პირველ წლიდანვე აწეებინებს ბავშვებს და მით გონებას უღაუებს. როდესაც ჭკითხეს თურმე ამ ვაჟბატონს თუ რისთვის იქცევა აგრე, მას უპასუხნია — რუსულს მიტომ ვასწავლი პირველ წლიდანვე, რომ შემდეგ ჩემი მოწაფეები პიროგომიზაში ეგზამენს ადვილად დაიტკრუნონ. ამნაირად სქემის დაყენება ძირს უთხრის ბავშვის გონივრულ განვითარების სქემს და აუენებს ამ უკანასკნელს გადაგვარების გზაზედ.

აქილლესი.

პეტერბურგი

წინა წერილში ვსწერდით ჩვენებურ სტუდენტების მატერიალურ დაქვეითების შესახებ, ამას კიდევ გაუძლიებდა კაცი, რომ მას თან არ სდევდეს სულიერი დაქვეითებაც. როგორც ბევრ სხვა საუნივერსიტეტო ქალაქებში, პეტერბურგშიაც დიდი ხანია არსებობს ქართული სათვისტომო. სათვისტომო თავის ფუნქციას ავად თუ კარგად ასრულებს, ამის წინააღმდეგ არაფერი მაქვს სათქმელი. მაგრამ, როდესაც სხდომებს ვესწრები და მორუსულე ორატორებს ვუსმენ, გული მიკვდება. რაშია საქმე? ჩვენი, ქართველების, დღევანდელი საზოგადოებრივი ცხოვრება მოწამლულია, დაკარგული აქვს წმინდა ეროვნული ელფერი და ამიტომ ვართ ასე სასაცილონი

ყველას თალში“, — სთქვა ბელლოეტრისტმა ია — ეკალაძემ თავის მოთხრობაში „გზა-და-გზა“, რომელიც სტუდენტების ცხოვრებიდან აქვს დაწერილი („დრ.“ 1909 წ., № 258). ეს სიტყვები სრულიად მართლდება აქაურ სათვისტომოზე; მას ეროვნული ელფერი დაკარგული აქვს. უსმენ მორუსულე ორატორ-წევრს და გეცოდება იგი, რადგან ტიპიური წარმომადგენელია გადაგვარების გზაზე დამდგარ აღამიანისა, რომელსაც ვერსად უპოვნა რიგიანი თავ-შესაფარი, თავის კერას ვამოქცევია და სხვისაში-კი ჯერ კიდევ აო შეუყვია თავი. ქართულად ვერ ლაპარაკობენ, (რასაკვირველია ყველა წევრებზე ეს არ ითქმის, ზოგი ქართულად მშვენივრად ლაპარაკობს) ენა უბორო-

ძიკდებათ, მაგრამ უბედურება ის არის, რომ ვერც რუსულში იჩენენ სიყოჩადეს, ისე ამტკრევენ ამ პატიოსან რუსულ ენას, რომ პურიშკევიჩი-კი, ეს უთავბოლო პატრიოტი, მათ მადლობას არ ეტყვის.

ამ უბედურებას ზედ ერთვის ერთი კიდევ უფრო დამადონებელი მოვლენაც. მე მოგახსენებთ ზოგიერთთა პირმოთენობით მსჯელობაზე. ამ გვარმა მსჯელობამ უფრო იჩინა თავი სათვისტომოს ბოლო კრებაზე, სადაც გაიჩა საქმე ს. კაკაბაძესა და იოს. ყიფშიძის შორის მომხდარ ინციდენტის შესახებ. საქმე შემდეგში მდგომარეობს: როგორც მკითხველებს მოეხსენებათ, ამას წინათ მ. ჯანაშვილით წაქეზებულმა გ. გვახვამ გაილაშქრა პროფ. მარრის წინააღმდეგ. ამის გამო მარრის მოწაფეებმა იოს. ყიფშიძემ და ვ. ბერიძემ რამოდენიმე ფელეტონი დასტამბეს „დროების“ ფურცლებზე, სადაც ამტიცებდნენ მარრის მოწინააღმდეგეთა უვიცობას. ამ წერილების გამო კამათი ასტყდა ს. კაკაბაძესა და ყიფშიძე-ბერიძის შორის უნივერსიტეტის აუდიტორიაში. კაკაბაძემ საკამათო საგნის მეცნიერულად დამტკიცების მაგიერ, უშვარი სიტყვების ხმარების შემდეგ, მუშტები უთავაზა მოკამათე ყიფშიძეს. უკანასკნელმა „მუშტი-კრივით“ მოკამათეს წინააღმდეგობა არ გაუწია და უფრო კულტურულ საშუალებას მიჰმართა; სთხოვა სამეცნიერო წრეს გაერჩია ეს საქმე. ბ. კაკაბაძე სამეცნიერო წრის გადაწყვეტილებას არ დაემორჩილა; სთქვა:—„შემთხვევით შეკრებილ ხალხის დადგენილებას მე არ დავემორჩილებიო მაგრამ სჩანს იგი აღარც სათვისტომოს დადგენილებას აქცევს ყურადღებას, რადგან პირველ კრებას არ დაესწრო და მეორე კრებასაც არ მოეპყრო თავაზიანად, სადაც ერთი

სიტყვაც არ უთქვამს საქმის გამოსარკვევად. ასეთ კაცს ზოგიერთებმა ამ კრებაზე მხარი დაუჭირეს და მის გამართლებას მოითხოვდნენ. ეს ლა გვაკლდა! თუ სცემე ვისმე, მართალი ხარ, წინააღმდეგ შემთხვევაში მტყუანი!

უნივერსიტეტთან არსებული ქართული სამეცნიერო წრე დიდ იმედებს იძლევა ქართულ ენის შესწავლის და დაცვის საქმეში. მისი ხელ-მძღვანელი პრივატ-დოცენტი ბ. ი. ჯავახიშვილი უზომო მადლობის ღირსია თავის უნაგარო შრომისათვის. ამ სამოსწავლო წლის განმავლობაში წაკითხულ იქმნა რამოდენიმე რეფერატი სტუდენტებისაგან ბარათაშვილზე, გიორგი სააკაძეზე და სხვ. რეფერატებმა კამათი გამოიწვიეს არ შემოდლია კამათის შესახებ ერთი შენიშვნა არ გაუუზიარო წევრებს. კამათის დროს აღელვებას ადგილი არ უნდა ჰქონდეს; მშვიდ ნიადაგზე საქმის გაკეთება ყველაფრით ნაკურთხია. უცდომელი ამ ქვეყნათ არავინ არის. რეფერენტსაც შეეპარებოდა რეფერატში შეცდომები, მაგრამ მოკამათეებმა რომ ამის გამო რეფერენტს უვიცი დაუძახონ, რიგიანი არ იქნება, როგორც აღნიშნა ერთ-ერთ სხდომაზე კამათის დროს ძვირთ ხელმძღვანელმა ბ. ნ. ჯავახიშვილმა. ერთი შენიშვნა თვით რეფერენტებსაც. რეფერატი ყოველთვის მოკლე უნდა იწერებოდეს, რომ შესაძლებელი იქნეს სამი საათის განმავლობაში წაკითხვა და მოკამათეების მოსმენაც. ერთ და იმავე თემაზე შესაძლებელია ბევრიც დაიწეროს და ცოტაც. ჩემს აზრით მოკლე რეფერატი უფრო მეტ სარგებლობას მოიტანს. ვინემ გაქიანურებული, როგორც იყო რეფერატი ბარათაშვილზე, სადაც მეცხრამეტე საუკუნის ლიტე-

რატურის მთელი ისტორია იყო მო-
თხრობილი.

სამეცნიერო წრე მკვიდრ ნიადაგზე ემ-
ყარება და საქმეს ენერგიულად ეკიდება,
მაგრამ რად არ ეწერება წევრად ქართ-
ველ სტუდენტთა უმეტესობა? ალბათ არ

ინტერესებთ ქართული და მისი სასაუკეთესო
სო წარმომადგენლებზე რეფერატების მო-
სმენა! ასში ხუთი თუ ირიცხება წევრად
და შეაწეს საწევრო ფული კიდევ ღიღია,
რაც სამწუხარო მოვლენად უნდა ჩაი-
თვალოს.

ლადო გვაგაქკორი.

ბიბლიოგრაფია

(„რას გვიამბობს ოთახი“ ავერანიუსისა, თარგმანი გ. ჯაფარიძის მიერ
„ნაკადულის“ პრემია 1909 წ.)

ჩემს წინ გადაშლილია ავენარიურის ზატა-
რა წიგნი: „რას გვიამბობს ოთახი“, ქართუ-
ლად ნათარგმნი. აი მისი შინაარსი: ბავშვი
წევს საბავშვო ოთახში, მაგრამ მას არა სძი-
ნავს მთელს ღამეს, „ძილი სადღაც გაურბის“,
რკვევს. ამბობს მთარგმნელი. ის ჭეიქრებს
ნახულებად და გაგონილებად, რადგან ძლიერ
ცნობის მოყვარე ბავშვია, უველათურის ცოდნა
უნდა, უველათურის გაკება უნდა. ამ დროს
აღაზარაკდებიან უველას სვანები, რაც ოთახში
მოიბეჭდება! სვანები, მაგიდა, შკაფი, გასადე-
ბი, ღუმელი და სხვა და სხვა. ესენი უამბო-
ბენ ერთმანეთს თავისს თავს-გადასავალს, თავისს
წარმომბოძვის ისტორიას, უხსნიან ერთ-
მანეთს მათს დახიშნელებას და მნიშვნელობას
ადამიანისათვის. ამ წიგნის ერთად-ერთი მი-
ზანია, — გააცნოს ბავშვს მისი გარემოება არსე-
ბული საგნები, ე. ი. მისცეს მას ცოდნა; რამ-
დენად ადწიკს ამ მიზანს, ამას ქვევით დავი-
ნახავთ.

თვით მოთხრობის სიუჟეტი, ჩემის აზრ-
ით, არ არის ბუნებრივი, იგი ნაძალადევათ:
ზატარა ბავშვმა მთელი ღამე გაათენა უძი-
ლეთ, ის საცოდნავათ ფორთხავს, თავის ღო-
გინზედ შეფთავს, მთელი ღამე არა სძინავს
და რისთვის, რათა? მხლელდ იმისათვის,

რომ გაიგოს—რისგან კეთდება სკამი, შკა-
ფი, საწოლი და სხვა, ავტორი ამბობს, რომ
ეს ბავშვი ძლიერ ცნობის მოყვარე იყო და
ის გაიტაცეს თეატრებმა ნახულებად და გაგო-
ნილებად. მე კი მგონია, რომ ის იმ დროს
ავად უნდა უფთელიყოს... რადაც არა ჩვეუ-
ლებრივი და ბავშვის ბუნებისათვის შეუფერე-
ბელი ცნობის მოყვარეობაა! სულ სხვა იქნე-
ბოდა, რომ ეს მოთხრობა ზღაპრად იყოს
დაწერილი, ან სიზმრად. მაშინ ბავშვის თან-
ცაზიან უფრო ფართო გზა ექმნებოდა. ახლა
კი იგი არც ზღაპრია, არც სინამდვილე, არც
სიზმარი და არც სიცხადე—უველათური ერთ-
მანეთში არის არეული. ნაძალადეობა და არა
ბუნებრივობა არის უმთავრესი მიზეზი იმისი,
რომ მოთხრობა ნაკლებად არის საინტერესო,
ავტორს დაუსახავს მიზნად, რომ გააცნოს
ბავშვებს ესა თუ ის საგნები და ამისათვის
გაუკეთებია მოთხრობა.

ახლა გადავიდეთ იმაზედ, თუ როგორ ად-
წიკს ავტორი მის მიერ დასახულს მიზანს.
რა დარჩება ზატარა მკითხველს თავში იმ
შრომის შემდეგ, რომელიც დასჭირდება წიგ-
ნის წაკითხვისათვის? მხლელდ ის, რაც თით-
ქმის უველას ბავშვმა უამისოდან იცის (მით
უშეტეს იმან, რომელიც უკვე წიგნსა კითხუ-

დობს), რომ სკამი, მაგიდა, შკაფი ხისგან კეთდება, სწოლი რკინისგან (თუშცა ხის სწოლებივ ანის) და სხ. შეიძლება არ იცოდეს—რისგან კეთდება შუშა, შპალერი. რაც შეეხება იმას, თუ როგორ კეთდება ეს საგნები, ამაზედ მოთხრობა ძლიერ ბუნდოვანს წარმოდგენას აძლევს მკითხველს. ამ გვარ ბუნდოვანს ცოდნას ჩემის აზრით არ ცოდნა სჯობია. ამ გვარი ცოდნა აჩლუნგებს მისს გონებას, უკარგავს ბავშვს ხალისს ცოდნას შეძენისას.

მოვიყვანათ მაგალითი. თიხის ტასტი უამბობს ალთაფას, თუ როგორ გააკეთა ის მეჭურჭლემ: „ჩვენ გაგზნდით ჭურჭლის ქარხანაში, უბრალო უშნო გუნდობათ ვეარეთ მეჭურჭლის გვერდზედ, უცებ მტაცა მეჭურჭლემ ხელი, დამათხლიმა შრგვალ-შბრუნავ მაგიდაზედ, გამოჭკრა ცალ-ფეხ მაგიდას ფეხი, ჩამჭიდა მაგრა ხელი და ჭერი!.. დავიწვევ ციბრუტივით ტრიალი... ვგრძნობ, რომ შუაგული როგორღაც მიდრმავდება... ცოტა ხანს შემდეგ მეჭურჭლემ გვერდზედ გადამდგა. აკხედ-დავხედე ჩემს თავს,—ის აღარ ვიყავ, უბრალო გუნდათ რომ ვეგდე: ოსტატმა დაშ.ზ თიხის ტასტათ გადაშაქცია. შევხედე: ოსტატმა ისევ დაატრიალა ცალფეხი (თუ ცალფეხს?) მაგიდა, სტაცა ხელი მეორე გუნდას, გააღინა თხლამანი მაგიდაზედ და დაუწყო კეთება რაღაცას“. ამ მეორე გუნდის თურმე ალთაფა გაკეთდა. აქედან ბავშვი მხოლოდ იმას გაიგებს, რომ რაღაც ცალფეხს მაგიდა ტრიალებს და მეჭურჭლე ზედ დაათხლებშავს ხოლმე გუნდას, და იმას კი თუ რა შუაშია იქ ცალფეხს მაგიდა და მისი ტრიალი, ან როგორ აძლევს მეჭურჭლე უბრალო გუნდას ამა თუ იმ ფორმას, ამაზედ მას არავითარი წარმოდგენა არ დარჩება. თითქმის ასეთივეა სხვა დან:რჩენი საგნების ნაამბობიც. მაშასადამე მოთხრობა ვერ აძლევს მიზანს:

ის თითქმის აძლევს რაღაც ცოდნას, მაგრამ ეს ცოდნა ბუნდოვანია.

ამ რიგად ჩემთვის რომ ეკითხა ვისმე. ამ მოთხრობის შესახებ, მე არ ვურჩევდი მის გადათარგმნას, ვინაიდან ამაზედ ბევრად უკეთესი მოთხრობები მოიხვეჭება რუსულს ენაზედ, თვითონ ავინარაიუს აქვს ამაზედ უკეთესი მოთხრობები. შეიძლება ჩემი შეხედულება უკიდურესად ჩასთვალონ, მით უმეტეს, რომ ეს მოთხრობა მოწონებულა და პრემიითაც კი არის დაჯილდოვებულია ფრანგების საზოგადოების მიერ. მაგრამ სამაგიეროდ ჩემს შეხედულებაში მარტოდ არც მე ვარ მოსკოვის საუკეთესო მოღვაწეთა და ჰედაგოთა წრემ გამოცხა კატალოგი საბავშვო წიგნებისა: „რუნდა იკითხონ ბავშვიმ!“ და ამ წრემ დაიწუნა „რას გვიამბობს ოთახი“

რაც შეეხება თარგმანს, ჩემის აზრით, სუსტობს, უმთავრესი ნაკლი თარგმანისა ის არის, რომ, ის არ არის ცოცხალის, მხატვრულის ენით დაწერილი, რაშიც ძლიერ ჩამოჩება ორიგინალს. ზოგიერთი ადგილები სწორეთ არ არის ნათარგმნი. თარგმანში სწერია: „ამ ნახულისა და კაცონილის ოქრომ აზრი—სრულიად დაუბნია და გარკვევით ვერაფერი წარმოუდგენია“ გვ. 6 ორიგინალში კი ასე სწერია: „и накопилось у него теперь въ головѣ всякой всячины столько, что мѣста уже нѣтъ, вонъ выпираетъ, спать не даетъ“. აქ სრულიად ის არ არის ნათქვამი, რომ ბავშვს აზრი დაუბნა და გარკვევით ვერაფერი წარმოუდგენია, პირიქით, მას ეგვლათფერი ძალიან კარგად აქვს წარმოდგენილი და ბევრი რამ იცის. ამ გვარი ადგილები სხვაც ბევრი მოიხვეჭება. სკამების დაწნული გულების გაკეთება მთარგმნელს რაღაც მიზეზით გამოუტოვებია. ამნაირი ცხოვლად დასურათებული ადგილი: „Чистенькіе, гладенькіе; ножка въ ножку, спинка въ спинку, хватаы, что солдаты.“ მთარგმნელს

ასე აქვს ნათარგმნი: „რა კახტა და ლამაზები ვიყავით! გვერდობდათ ასე დაბადებულანო“. გვ. 11.

სიტყვა „руда“ ნათარგმნია — როგორც „ლითონი“, უნდა იყოს-კი მადანი ანუ მადნეული. „კრაფინის“ ანუ კრაფინეის ნაამბობი ძლიერ სუსტად და ბუნდოვანად არის გადმოთარგმნილი. არ ვიცი საიდან აუღია ავტორს სიტყვა „ნაცარ-წმენდილი“. ამ სიტყვის შემადგენელი ნაწილებია „ნაცარი“ და „წმინდა“ ანუ „წმინდი“, უნდა იყოს: „ნაცარ-წმინდი“ ანუ „ნაცარ-ტუტა“. „Продушили“ მთარგმნელს უთარგმნია „გაკვანეს“. ერთს ადგილას ორგინალში სწერია: Какъ бы не такъ! Хлористою водою, сударь мой. Пахнутъ они, правда, вовсе не духами, расчихаешься, раскашляешься; зато очистить, унѣлить какъ снѣгъ. ეს ადგილი ასეა ნათარგმნი: ოდგეოფონი რა არის?! ქლორის წყალში გაკვანტარეს, გაკვწმინდეს, გაკვანსუტარეს, თუმცა ამ წყალს საქები სუნი არ უდის, მაგრამ ვეკლავურს უცბად სწმენდს, ათეთრებს! ამ შედარებიდან შვითხველი ადვილად დანახავს, რომ მთარგმნელს ნაკლებად მიუქცევია უურადლება მოთხრობის მხატვრულის ენისათვის და სასუმარო კილოსთვის. ამ გარემოებით მოთხრობა ბევრს ჰკარგავს.

ზოგიერთი ადგილები ძლიერ უხერხულად არის ნათარგმნი. მე 31-ე გვერდზედ სწერია: „გამდელმა უცებ კადმეჭხელა ვანოს და გაკვირვებითა ჰკითხა“. აქვე, ცოტა ქვემოდ ასეა: „ვანომ უცბად გადაჭხელა გამდელს გაკვირვებით და შეკვიტის“. ორივე „გაკვირვება“ აქ უადგილოა და ორიგინალში არც არის ეს სიტყვა.

ამ კიდევ ეს: „ღმერთმა ურთნტი მისცა (იადონს) და გაჭკვიოს, სანამ ხრინწი არ გაუხრდება... როგორ მოგწონთ იადონის ურთნტი და ხრინწი?!

დასასრულ ორიოდე სიტყვა: ამ შენიშვნით მე ის კი არ მინდა ვსთქვა, რომ მთარგმნელმა დიდი ცოდვა ჩადინა, რომ ეს თხზულება გადმოსთარგმნა. პირაქით, ძლიერ სამიამოვნო იქნებოდა, რაც უცხო ენებზედ წიგნების დაწერილი, ვეკლავ კვებნდეს გადმოთარგმნილი, ეს ჩვენ არაფერს გვანახავდა, მაგრამ, რადგან ჩვენი საბავშვო ლიტერატურა ძლიერ დარბობს კარგი წიგნებით, ჩვენ უნდა ვცნადოთ, რომ სწორედ ასეთი წიგნები შევმატოთ მას და ამაზედ დავხარჯოთ ჩვენი შრომა და ენერჯია. გარდა ამისა მეტი უურადლება უნდა მიექცეს თარგმანს, მეტის დაკვირვებით და უკეთესის ენით უნდა ითარგმნებოდეს.

განი.

ცხოვრებიდან და მეცნიერებიდან

ელექტრონობა დაბადებაში (ბიბლიაში).

ფრანგულ ეურნალ L'électricien-ის სექტემბრის ნომერში საუურადლებო ცნობების დასტამბული ამ საგნის შესახებ. მოკვყავს აქვე უფრო საინტერესო ადგილები. ეთველს ეჭვს გარეშეა, რომ ძველმა ებრაელებმა იცოდნენ შენის ამცდენი. ლითონის

ჯოხები, დასობილი ტაძრის სახურავზე, შეერთებული იყო ჯაჭვებით, ის ჯაჭვები თავდებოდა სხილენძის ბოძების თავზე, რომელიც იდგა ტაძრის შესავალთან: (1 წ. მეფეთა თავ. 7, სტ. 17, 2 წიგნ ნუშთა თავ. 3 სტ. 17). წყლის აუზის საშუალებით, ლი-

თანის ჯგუხები ლითონითვე შეერთებული მიწამდის უწვდებოდა. ამ მოწყობილობაში ადვილად გააჩნვედით მეხის ამცდენის უსაჭიროების ნაწილებს, რადგანაც მეხის ამცდენი დღესაც ასე კეთდება. ტაძრის შენობა სჩანს ხელფონურად იყო დაცული ატმოსფეროს აფეთქებისაგან.

მეორე წიგნში ნუშთა თავი 3 დაწერილია შემდეგი: „ხოლო წარავლინა სოლომონ ხირამ მეფისა მიმართ თურისა... და უქმნა წინაშე ტაძრისა ორნი სტუტნი წყრთა ოცდა ათ ხუთმეტრი სიმაღლედ, და თავნი მათნი ხუთი წყრთა; და უქმნა ჯაჭნი დაბირსა, და დახსნა თავთა ზედა სტუტთასა. და დაადგინა სტუტნი წინაშე პირსა ტაძრისასა, ერთი მარჯუდნით და მეორე მარცხენით“. ბიბლიაში ამას გარდა დაწვრილებით არის აღწერილი წყლის აუზი, რომელიც შეერთებული იყო მიწასთან, ის იყო ჩამოსხმული აუზი, მრგვალი, რომელსაც 10 წყრთა სიგანე ჰქონდა; ასეთი დიდი ზომისას იმიტომ აკეთებდნენ, რომ უქვევლია აუზს სხვა დანიშნულებაც ჰქონდა (განხანგა, შელამაზება).

სხვა გვარ ჩვენებს ვხვდებით მსხეს მეათე წიგნის 21 თავში სტ. 4—9, სადაც ნათქვამია: „და იტრნეს ორით მითთ გზით ზღვით კერძო ერთორად და გარე შევლეს ქვეყანა ედომისა (ადგილი, სადაც ჰქვამი ბუფრია) და მოუვლინა უფალმან ერსა მას გეტლნი მოსურენნი, და უკბენდეს ერსა მას, და მოიხრა ერი მრავალი ძეთა ისრაელისთა. და ქმნა მოსე გუტლი რულისაჲ. და აღმართა იგი სასწაულსა ზედა“. ამის შემდეგ არავინ მომკვდარა, რადგანაც ცეცხლის გველი (ელვას) შთანთქა გველმა რვაღისაჲ.

დიდი ხნით დაწმუნებული ვიყავით, ამბობს ამ შენიშვნის ავტორი, რომ ძველ ებრაელებს ზოგიერთი ცნობები ელექტრონის შესახებ უკვე ჰქონდათ, ჩემი აზრი ამ საგნის შესახებ უფრო დამტკიცდა, მას შემდეგ, როცა პრაფესორმა: რემიკმა გამოაქვეყნა თავისი

ვისი ელექტრონის ბადა, ლითონისგან მოქსოვილი, როცა ის ამ ბადას გადაიტყვამდა, სრულად უნებელი ხდებოდა ელექტრონის უძლიერეს ნაპერწკალთაგან. როცა ამ ბადის აწერილობა წავიკითხე, მაშინვე გაცნობილი დავხნი მისი შესავსებით მღვდელ-მთავრების სამოსელთან, როგორც აწერილია დაბადებაში. ამ სამოსელს უქვევლია მეხის ამცდენის დანიშნულებაც უნდა ჰქონდა.

აღთქმის კიდობანს ზევიდან ჰქონდა ცანცალკეეებული მინის სახურავი,*) შიგნით და გარეთ ორი ლითონის მოჭედილობა: როცა ამას დაუკვირდები, დაინახავ, რომ საქმე გაქვს დიდს ლეიფენის ბანკასთან, ის იყო გატენილი ატმოსფეროს ელექტრონით ლითონის ჯგუხიდან, რომელიც ტაძრის სახურავზე იყო დასობილი; ვინც კი მიეკარებოდა აღთქმის კიდობანის ლითონებს, აფეთქებისაგან ცოცხალი არ დარჩებოდა, მხოლოდ მღვდელ-მთავრებს შეეძლოთ მისუფიყვენ უვნებლად აღთქმის კიდობანთან.

მსხეს მეორე წიგნში თავ. 25 სტ. 10—11 ვკითხულობ: „და ჰქმენ კიდობანი წამებისა ძელთაგან უღპოლობელთა, ორ წყრთა კერძო სიგრძე მისი, და წყრთა კერძო სიგრძე მისი და წყრთა კერძო სიმაღლე მისი და მოსთხნა იგი ოქროთა წმიდითა, შინაგან და გარე მოლესო ოქროთა, და აქმნე მას კიდე თხზულად ოქროსა, და გარემო უქმნე მას ოთხნი გრკალნი ოქროსანი, და გარდააცენე იგინი ოთხსავე კიდეთა მისთა. ორნი იგი გრკალნი ერთ კერძო და ორნი იგი მეორესა მას კიდესა“.

რცა მერვე თავში მსხეს მეორე წიგნში აღწერილია სამღვდელ-მთავრო სამოსელი. ეს სამოსელი წარმოადგენდა მეხის ასაცდენ ბა-

*) სიტყვა მინაჲ დაბადებაში მხოლოდ ერთ ალაგს არის ნახსენები (წიგნი იობისა თავი 28 გვ. 17). შეიძლება ავტორის აზრი სწორი იყოს, მაგრამ ზოგიერთი ადგილები ბიბლიიდან მთლად ვერ ამტკიცებს ავტორის აზრს. რედ.

დეს აფეთქების დროს ლეიფენის ბანკიდან, რასაც წარმოადგენდა ალექსის კიდობანი, რადგანაც სხვა ქსოვილებთან ერთად ამ სამოსელში ოქროს ქსოვილიც ერია. იმავე თავში არის ნათქვამი, რომ სარტუელმა სრულად უნდა შეჭკრას სამოსლის ზემო და ქვემო ნაწილები, ე. ი. გაჩინოს კარგი კონდაქტი. რამდენჯერმე არის ნათქვამი, რომ სამოსლის ორივე ნაწილი შეერთებული უნდა იქმნას ცალკე შესაკრავი დილით და ღითონის ძეწვივით. სამოსლის დანიშნულების შესახებ ნათქვამია, რომ „არჩინც და იმისი შეილება ისე ჩაიცმენ. „და შემოსე იგი არონს ძმასა შენსა, და ძეთა მისთა მისთანა, და სცხო მათ, და აღავსნე ხელნი მათნი და განსწმინდე იგინი; რათა მღვდელობდენ ჩემ წინაშე—ჰნ მუხლში სწერას: „და იგი სახენი მროწეულაკინა ოქროსანი: და ეფუანი შორის მათსა, გარემოს მროწლად ეფვანი და ყუაფილი ნივთსა მას შესასხმელთასა გარემოს. და იყოს არონის მსახურებასა მის სასმენელ ჳმაჲ მისი შესწულასა მას მისსა სიწმიდესა მას წინაშე უფლისა; და გამოსვლასა მისსა, რათა არა მოკლდეს“. ეს მუხლი ეთანხმება დაბადების სხვა ადგილებს, სადაც ნათქვამია ვინც არადგოდა აღკრძალვას და შედიოდა წმიდათა წმიდაში, უცებ კვდებოდა: ლეიფენის ბანკიდან აფეთქება ხდებოდა მათ. ნადაბი და აბიუდი ძენი არჩინის შევიდნენ ერთხელ სკლის სამოსლით წმიდათა წმიდათაში „და გამოჰხდა ცეცხლი უფლისა მიერ და შეწუნა იგინი, და მოსწყდეს წინაშე უფლისა“. (მეს.შე წიგნი მოსესი თავ. 10, მუხ. 2). მოსეს მეოთხე წიგნის მეოთხე თავში (მუხ. 19—20) ვკითხულობთ: „ესე იყავით მათდა მიმართ, და ცხოვნიდნენ, და არა მოსწყდენ, მორავიდლოდიან იგინი წმიდასა მას წმიდათასა, აპრონ და ძენი მისნი, შევიდენ და დაადგინონ კაცად კაცადი

მათი მსგავსად აღსალებელისა მათისა, არა შევიდენ იგინი ხილვად მეყსეულად წმიდასა მას წმიდათასა, და არა მოსწყდენ. ზირველ წიგნში ნუშტთა (თავ. 13, მუხ. 9—10) არის ნაამბობი ვინმე ოზანის სიკვდილის შესახებ, რომელიც შეეხო ალექსის კიდობანს, როცა ის გადაჭჭონდათ. „და მოვიდეს კალოსა ქიდონისასა და განმარტა ოზან კელი თვისი რათა იპყროს კიდობანი, რამეთუ დეკეული მიდრკა მისგან და განრისხნა უფალი რისხვთა ოზანზე და დასცა იგი მუნ, ამისთვის, რამეთუ განმარტა ხელი თვისი, დი შეახო კიდობანსა, და მოკუქდა მუნ წინაშე ღმრთისა“. ნამდვილი ცნობები სამსხვერპლად დანიშნულების შესახებ არა გვაქვს; მაგრამ ზოგიერთი ჩვენება მოსეს დარიგებიდან (მეორე წ. 28 თავი მუხლი 43), რომ საკურთხეველში შესვლად აღკრძალული იყო, რადგანაც სიკვდილი მოელოდათ, გვაძლევს საბუთს ვიფიქროთ, რომ მასაც ლეიფენის ბანკის თვისება ჰქონდა; უეჭველია მსხვერპლს, რომელსაც ზეთს გადაასხამდნენ, აღი მოედებოდა ამ კანდერსატორის მიერ ხელაფრუად მოწყობილი აფეთქებით. საკურთხეველიც რომელსაც ოქროთი მოჭედული უღბობელ-ხისას აკეთებდნენ, ისეთი სიშიში იყო, როგორც ალექსის კიდობანი. ხელსაცხებელთა შორის, რასაც ხმარობდენ ღვთის მსახურების შესრულების დროს, ბევრს შემთხვევაში მოხსენებულა ბელებანი (სკიბი-დარი). ეს ნივთიერება ჰერკვარად ოთქელდება, რომელიც კანდერსატორის დაცლის დროს ელექტრონის ნაპერწკლებისაგან აქნება. ამაში გვარწმუნებს მოსეს მესამე წიგნის მე-9 თავი 24 მუხლი: „და გამოჰვდა ცეცხლი უფლისა მიერ, და შეტემა ყოველივე რაჲცა იყო საკურთხეველსა მას ზედა, ყოველად დასაწველი იგი“. ნუშტთა ზირველ წიგნში (თავი 21, მუხ. 26) „და აღუშენა მუნ დავით საკურთხეველი უფალსა და

აღამაღლა ყოვლად დასაწუტლი და ცხოვრებისა, და ხადოდა უფლისა მიმართ, და ისმინა მისი ცეცხლითა ზეცით გარდამო საკურთხეველსა ზედა ყოვლად დასაწუტლისა, და აღწბა ყოვლად დასაწუტლი“.

ვინც მსოფლად ეგრძნის ჭავის ზიარებები იცის, საეკვთ მიიღებს, რომ შეიძლება ისეთი ეფექტების მიღება, რაც ზემოთ ნახვენიბია მადლობზე დასმული ღითონის ჯგონით. მაგრამ თუ მივიღებთ მხედველობაში ზადესტინაში ჭავის მდგომარეობას, მსგავსი მოვ-

ლენა ადვილი ასახსნელია. ეგრძნის მისხდინეს ცდა იმ მიზნით, რომ მოეგონებინათ ელექტრონული ძალა, როცა ჭეჭა ქუხილიც არ იყო და მიიღეს სამი მეტრის სიგრძის ნაპერწკალი; ასე რომ ძველი ებრაელების მდგალები რომ სარგებლობდენ ატმოსფერის ელექტრონის ძალით რელიგიოზურ ცერემონიებში სრული სიმართლვა.

უეჭველია, მსკემ ცნობები ელექტრონის შესახებ ეგვიპტეში შეჭვრება.

როდესაც ვიფრენთ

(ნემეცურიდგან).

წერილი ბერლინის ერთ ფანქეულაობის მადახიის მაგსაურ-აგენტისა თავის ბერლინელ ბიუროში.

მილანი, სამხრეთ იტალია.

1 აგვისტო 2000 წ.

ბ-ნთ ვოლფმილხს, ბუტტერბრეტს და ამხ. ბერლინში.

თქვენი ორდერის თანახმად დღეს დილით უნდა მოვსულიყავი მილანში, მაგრამ ცოტა დავიგვიანე.

ბერლინიდგან გამოვედი დილის 10 ს. 15 წ. პირველ ჩქარ ჰაერის ხომალდს ველარ მივუსწარი, რადგან ჰაერომობილს, რომლითაც ჩემი სახლიდგან ცენტრალურ ჰაეროვანთ სადგურზედ მივფრინავდი, გზაში მოტორი გაუფუჭდა და ცოტა შეიგვიანა. ავიღე პლაცკარტი და ცოტა ხნის შემდეგ მეორე (8 ს. და 15 წ. მომფრინავ) ჰაეროგეში ჩავჯექი.

გზიდგან უმართულო დებეშა მივეცი

ბ. ბლაუკოფვის და ამხ. რწმუნებულოს, რომ იგი დამხვედროდა ერთ-ერთ მოზრდილ ჰაეროსადგურზედ, მინდოდა იმისთვის მეჩვენებინა ნიმუშები ჩვენი ახლად გამოგონილ ჰაერით მრეცხავ მანქანებისა.

დიდხანს გაჩერება რომ არ დამჭირებოდა, ჩემი ჰაეროგეში დავტოვე და გადავჯექე ჰაერონავში (ალპების ჰაერონავთ ამხანაგობის), რომელიც ჩქარა გაუდგა გზას. უნდა მოგახსენოთ, რომ ეს ჰაერონავი ისეა ხოლმე თითქმის ყოველთვის გატენილი ტურისტებით (მომეტებულ ამერიკელებით), რომ კაცი მასში ვერავითარ სიამოვნებას ვერ იგრძნობს.

გარდიის ტბასთან ცოტა შევიგვიანეთ.

კინალამ უბედურება გვეწვია. ჰაეროსემაფორი *) უჩვენებდა, რომ გზა თავისუფალი იყო ჩვენი ნავისთვის ჰაერონავთსადგურში. როგორც თქვენ უფრო კარგად მოგეხსენებათ, ჰაეროსემაფორი უჩვენებს ნიშანს სალოს რეფლექტორით, რომელიც მზის ზედა პირს ღებავს ლურჯან მწვანე ფრად. სწორედ ჩვენი მოსვლისას წვიმა დაიწყო. ამ წვიმის ბრალი იყო, რომ ჩვენმა ცისკაპიტანმა ლურჯი მწვანედ მიიღო და ჩვენი ჰაერონავით ერთ, მთელი თავის სისწრაფით მიმფრინავ ორიენტალ-ექსპრესს. ჰაეროგემში შიგ შეგვაფრინა. ჩვენს ჰაერონავს, როგორც მოსალოდნელი იყო, არაფერი გაჭფუჭებია რა, რადგან იგი საიმედო კონსტრუქციისაა. მხოლოდ დაჯახების დროს ერთი ჩვენი თანამგზავრი—ატტაშე იტალიის საელჩოსი, რომელიც ბერლინიდან რომში მიდიოდა მინისტრთან რაღაც მოხსენებრთ და სალამოზედ ისევ ბერლინში უნ-

და დაბრუნებულიყო, ჰაერონავიდან ძირს გადმოვარდა. მაგრამ მშველელი ავტომატი, რომელიც ყველა მგზავრს ზედ უკეთია, კარგი გამოდგა და ატტაშე სრულიად უვნებლად გადაარჩა. ჩვენ მშვენივრად ვხედავდით ჩვენი ნავის კუბების ფანჯრებიდან, როგორ ნელ-ნელა ეშვებოდა ჩვენი ყოფილი თანამგზავრი ძირს დედამიწაზედ და ბოლოს როგორ ერთს, გზაში მიმავალ ავსტრიის დამოაჟნის მოხელეს, ზედ ზურგზედ დაეცა.

ღღეს ნაშუადღევს 2 საათზედ მოვედი მილანში და მაშინვე გავეშურე ყველა ჩვენ მუშტრებთან. ზოგი სახლში არ დამიხვდა. ვისაც კი სახლში მოვასწარი, უნდოდა თუ არ უნდოდა, ძალად ვაჩეჩებდი ჩვენი საქონლის ნიმუშებს და ყველას სათითაოდ ვაწონებდი.

ჯერედ ამაზედ ვაჩეჩრდები. გთხოვთ საჩქაროდ გამომიგზავნოთ უმართულო პერეგოდით 400 ლირა, გზაზედ კოტა შემოვიხარჯე.

პატივისცემით კლასენშტაინი.

ივ. ყიფშიძე.

ბანსხალეზანი

ყოველ-ღლიური საპოლიტიკო და სალიტერატურო

სახალხო გაზეთი

გაზეთს ექნება: **სურათიანი დამატება.**
 წლიურად გაზეთი ღირს 8 მან 50 კ. ნახევარი წლით 4 მან. 80 კაპ. ერთი თვით 80 კაპ. 1910 წელს წლიურ ხელის მომწერლებს დაურიგდებათ **კედლის კალენდარი**
 ადრესი: **Тифлисъ, Большая Ванская ул. № 12, Семену Пашалицвили.**

ყოველ-ღლიური საპოლიტიკო და სალიტერატურო

ჩვენი გაზეთი

გაზეთი წლიურად ღირს 7 მანეთი, ნახევარი წლით 4 მან. ერთი თვით ტფილისში 80 კაპ. ტფილისს გარედ 90 კაპ. რედაქციის ადრესი: რუსის ქუჩა, № 3, ზემო სართული.
 ფულის გამოსაგზავნი ადრესი: **Тифлисъ, тип. „Промы“ Калистрату Ковет. Чуладзе.**

უაღაბი ნოჲარი განათლებისა გამოვა 1 ენკენისთვეს

რედაქცია სთხოვს ხელის მომწერთ და აგენტებს, ვისაც ჟურნალის ფული მთლად გადახდილი არ აქვთ, დაუჩქარონ გამოგზავნას, რომ პირველ ენკენისთვიდან არ მოესპოთ ჟურნალის მიღება. ჟურნალის გაგზავნა პირველ ენკენისთვიდან მოესპობათ აგრეთვე იმ ძველ ხელის მომწერლებს, ვისაც დღემდის ეგზავნებოდათ ჟურნალი, თუ ხელახლად არ განაცხადებენ სურვილს ჟურნალის მიღებისას და არ გამოგზავნიან ერთ მანეთს დანარჩენ ნომრებისათვის.

რედაქცია სთხოვს თანამშრომლებს და სოფლის მასწავლებლებს მოაწოდონ შესაფერისი მასალა ჟურნალში დასასტამბავად.

- შინაარსი:** 1. შიანი სკოლა (ა. დაუბე) **ლ. ბოცვაძისა**. 2. სსხალხო განათლების საქმე საქართველოში—**კახაბერისა**. 3. სუნიჯე (დექსი) **აკაკისა**. 4. სიმართლისკენ (სპარსული ზღაპარი ევგენიევის) **განწირულისა**. 5. მეგრული ხანა (დექსი) **მელიტონ გობერიასი**. 6. გამოუთქმელი სიხუმე **ცქვიტისა**. 7. აკაკის („გადარჯულებულის“ გამომ) **ლადო გეგეჭკორისა**. 8. გეოგრაფიის და ისტორიის პროგრამები საქართველოს სკოლათვის. 9. ზედაგოგის ისტორია დ—რ **ვაიმერისა**. 10. პროცესი გერმანულ ზედაგოგის შარდემანის. **Ratti-ისა**. 11. შინაური მიმოხილვა—რა უნდა აკეთონ ზაფხულობით მასწავლებლებმა. **ლას-ბანისა**. 12. მოწერილი ამბები—**ხანიდან—აქილ-ლესისა**. ზეტერბურგიდან—**ლადო გეგეჭკორისა**. 13. ბიბლიოგრაფია—**„რას გვიამბობს ოთახი“—განისა**. 14. ცხოვრებიდან და შეცნიერებიდან—**ელექტრონობა ბიბლიისში**. 15. როდესაც ვითრენთ (გერმანულიდან) **ივ. ყიფშიძისა**. და 16. განცხადებანი.

რედაქტორ-გამომცემელი **ლ. გ. ბოცვაძე**.